

Hurdalsplattformen

FOR EN REGJERING UTGÅTT FRA
ARBEIDERPARTIET OG SENTERPARTIET

2021-2025

Arbeiderpartiet

Senterpartiet

Innhald

Ei regjering for vanlege folk	6
Finans: Trygg økonomisk styring og rettferdig fordeling.....	8
Ein rettferdig skatte og avgiftspolitikkk	8
Finansmarknadane	10
Statens pensjonsfond utland	10
Næring: Skapa jobbar og kutte utslepp.....	12
Ein aktiv næringspolitikk.....	12
Handel og eksportfremme	13
Eit krafttak for industrien.....	13
Innovasjon, forenkling og gründerskap.....	15
Digitalisering og data.....	15
Handelsnæringa.....	16
Reiseliv	16
Maritim	17
Mineral	18
Landbruk: Trygg mat og levande distrikt.....	19
Reindrift.....	20
Næringsmiddelindustrien, landbrukssamvirket og daglegvaremarknaden	20
Eigedomspolitikkk og vern av matjord	20
Skog.....	21
Dyrevelferd.....	22
Fisk: Fisken er ressursen i fellesskapet	23
Fiskeri	23
Havbruk.....	24
Olje og energi: Utvikl energiressursane våre	26
Utvikl, ikkje avvikle petroleumssektoren	26
Fornybar kraft til folk og industri	27
Klima og miljø: Ein rettferdig klimapolitikk.....	29
Sirkulærøkonomi	30
Klimatilpassing	31
Forvalte naturen for velferda i framtida.....	31
Rovdyr	32
Kommunal- og distriktpolitikk: Tenester nær folk.....	33

Fylkes- og kommunestruktur	34
Ein betre distriktpolitikk	34
Bypolitikk	35
Bustadpolitikk	36
Arealpolitikk og planlegging	37
Offentleg sektor	37
Tillitsreform	38
Det offentlege som arbeidsgivar	38
Urfolk og minoritetar	39
Teknologi, openheit og offentlighet	39
Transport: Grøne vegval som bind heile landet saman	41
Ein effektiv transportpolitikk for heile landet	41
Veg	42
Jernbane	43
Kyst	43
Luffart	44
Drosje	45
Digital infrastruktur og ny teknologi	45
Arbeidsplassar og arbeidsvilkår	46
Arbeid og sosial: Arbeid til alle i eit tryggare arbeidsliv	47
Organisert arbeidsliv	47
Arbeid til alle i eit inkluderande arbeidsliv	47
Rettane til arbeidstakarane	48
Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet	49
Heiltid	50
Trygd og sosiale tenester	50
Pensjon	50
Kunnskap: Kunnskap for framtida	52
Gode barnehagar gir barn ein god start	52
Eit betre regelverk for barnehagesektoren	52
Fleire lærarar over heile landa	52
Ein fellesskule der alle elevar lærer, meistrar og trivst godt	53
Meir praktisk læring i skolen	54
Elevar må ha det bra for å lære bra	54

Eig skulefritidsordning der alle barn får delta	54
Vidaregåande opplæring skal gi grunnlag for arbeid og utdanning	55
Styrkje høgare yrkesfagleg utdanning	55
Ei storsatsing på utdanning i heile landa	56
Forsking og utdanning for heile landa.....	56
Studentvelferd for lik rett til utdanning	57
Kompetansereform for livslang læring	57
Folkehøgskolane gir læring for livet.....	58
Helse og omsorg: Velferd til alle	59
Trygg helse og omsorg i vår felles helseteneste.....	59
Folkehelse.....	59
Primærhelse og samhandling.....	59
E-helse.....	60
Ideelle aktørar og pårørande	60
Sjukehus og helsepersonell	61
Styring av sjukehusa	62
Psykisk helse	62
Legemiddel	63
Rus	63
Tannhelse	64
Kvinnehelse	64
Eldre	64
Justis og beredskap: Tryggleik i kvardagen i eit trygt land.....	65
Beredskap.....	67
Kultur og frivilligheit: Ein kultur å leve av og for.....	68
Kulturarven skal lyftast fram	68
Idrett og friluftsliv for alle	69
Ein sterkare frivillig sektor som står på egne bein.....	69
Medium som føresetnad for ytringsfridom og demokrati	70
Eit likestilt samfunn er eit fritt samfunn	70
Barn og familie: Gode universelle ordningar for alle familiar	72
Ansvaret til fellesskapet til det beste for barna	72
Eit livssynsopent samfunn med respekt for alle	73
Innvandring og integrering: Ein rettferdig innvandringspolitikk	73

Integrering: Stille krav og stille opp.....	74
Forsvar: Eit forsvar av og for folket.....	76
Utanriks: Ein tryggare, meir rettferdig og grønare verda	78
Fred og tryggleik	78
Internasjonalt klimaarbeid	79
Ein ny giv i nordområda.....	79
Norden og Europa.....	80
Folkestyre, rettar og likestilling	81
Utviklingspolitikk.....	81
Handel og internasjonal økonomi	82

Ei regjering for vanlege folk

Valet i 2021 handla om kva slags samfunn vi vil ha. Resultatet gav eit historisk sterkt fleirtal for ein ny og meir rettferdig kurs for landet. Vanlege folk i heile landet vil at deira liv, utfordringar og interesser igjen skal stå øvst på dagsorden.

Det beste med Noreg er den høge tilliten vi har til kvarandre, og det sterke fellesskapet som bind oss saman. Små forskjellar mellom folk og eit levande folkestyre har gjort Noreg til eit av dei beste landa i verda å bu i. Aukande avmakt, tenester som blir privatisert og blir sentralisert, og aukande forskjell tærer på tillit, tryggleik og samhald.

Etter åtte år med auka forskjellar og sentralisering skal regjeringa flytte makt til vanlege folk på alle område i samfunnet. Aller viktigast er trygt arbeid til alle og gode velferdstenester nært folk. Det gir like moglegheiter og tryggleik for at alle har eit sterkt fellesskap i ryggen. Slik skaper vi grunnlag for gode liv i heile landet og gir folk meir makt over eige liv.

Ved å setje vanlege folk først rustar vi også Noreg for dei store oppgåvene som no ventar oss i møte med klimakrise, digitalisering og utfordringane velferdsstaten står overfor. Sterke fellesskap, høg tillit og småe forskjellar er avgjerande for at folk trygt kan vere med og utvikle Noreg. Det er ved å byggje på det beste med landet vårt at vi får folk med på store samfunnslyft. Folk stiller opp for fellesskapet når fellesskapet stiller opp for dei.

Vi vil gjere trygt arbeid til alle til jobb nummer éin.

Arbeid til alle i eit trygt arbeidsliv er nøkkelen til meir rettferdig fordeling og fridom for den enkelte. Fleire unge menneske skal få ein sjanse i arbeidslivet. Ein meir aktiv næringspolitikk skal gi nye arbeidsplassar og auka eksport, og industri basert på dei felles naturressursane våre som kraft, fisk og skog skal givast ei særstilling. Arbeidslivspolitikken skal byggje på respekt for vanlege folks ærlege arbeid og sikre ei god lønn, ei heil og fast stilling og ein trygg pensjon for alle.

Vi vil utvikle heile Noreg.

Tida for overkøyring av lokalsamfunn er over. Ingen kommunar eller fylke skal oppleve verken tvang eller press om å slå seg saman. Lokalsamfunn skal bestemme meir sjølv, og folk skal få meir innverknad over og kunne vere stolte av sin eigen heim plass. I heile Noreg vil vi sikre gode tenester nært folk, fleire arbeidsplassar, god infrastruktur og eit variert kulturtilbod. Offentleg sektor skal vere meir til i lokalsamfunnet, og tilsette skal få auka tillit og meir tid til brukarane.

Vi vil føre ein rettferdig klimapolitikk som kuttar utslepp og skaper jobbar.

Klimakrisen er vår tids største utfordring. Klima og natur skal vere ei ramme rundt all politikk. Noregs ambisiøse klimamål forpliktar heile regjeringa og alle deler av samfunnet. Måla skal nåast. Politikken skal bidra til at berekraftige næringar raskt veks fram basert på kompetansen til verdslende fagfolk i industrien. Olje- og gassnæringa skal utviklast, ikkje avviklast. Klimapolitikken skal ikkje vere moraliserande, og han må vere rettferdig. Slik vernar vi eit samfunn med småe forskjellar og sikrar brei, folkeleg støtte til klimapolitikken.

Vi vil kjempe mot forskjell og urettferd.

Kampen mot Forskjells-Noreg er ein kamp for å verne samfunnsmodellen vår. Fattigdom skal reduserast, særleg den som rammar barnefamiljar. Vanlege folk skal jobbe i eit trygt

arbeidsliv og betale mindre skatt på eiga inntekt. Avgifter som rammar folk flest, skal reduserast, og velferdstenester som barnehage og SFO skal bli billigare for alle. Dei med store formuar og inntekter skal bidra meir til fellesskapet. Lønnsforskjellane i offentleg sektor skal reduserast.

Vi vil satse på kunnskap og praktisk læring gjennom heile livet.

Ein god oppvekster varer heile livet. Fleire kvalifiserte lærarar med meir tid til kvar enkelt elev er nøkkelen til meir praktisk læring og tidleg innsats i skolen. Slik skal alle barn kunne lykkast i fellesskolen. Yrkesfag og praktiske utdanningar og evner skal få auka heider. Det skal satsast på kompetansen til arbeidsfolk gjennom heile yrkeslivet og eit godt, desentralt utdanningstilbod tett på den regionale og lokale arbeidsmarknaden.

Vi vil gi folk tryggleiken tilbake i heile landet.

same kvar du bur i Noreg, skal fellesskapet stille opp når det verkeleg trengst. Dei siste åra har folk i store delar av landet opplevt meir utrygghet. For å få tryggleiken tilbake, er det avgjerande at politi, ambulanseteneste, brann- og redningsteneste og sivilforsvar, er meir til og kjem raskare, særleg i distrikta. Auka norsk matproduksjon er ein kritisk del av beredskapen vår. Forsvaret av nasjonalstaten skal prioriterast.

Vi vil ha ein offentleg helse- og omsorgsteneste i verdsklasse.

Helse- og omsorgstenesta til fellesskapet skal vere tilgjengeleg for alle, uavhengig av adresse og storleik på lommeboka. Vi skal ha fagfolk i front, prioritere førebygging og lytte til pasientane. Etter åtte år med kutt og knappe budsjett er ein sterk kommune- og sjukehusøkonomi kritisk for å auke grunnbemanninga og betre tilbodet til eldre og sjuke. I kjølvatnet av koronapandemien trengst eit krafttak for å ruste opp det psykiske helsevernet.

Vi vil gjere ein forskjell i verda.

Noreg skal ta vare på norske interesser i utlandet og bidra til sterkt internasjonalt samarbeid og ein verdsorden basert på folkeretten. Der Noreg har fortrinn, på område som energi, klima og helse, skal vi gjere ein forskjell internasjonalt. I nordområda ligg Noregs viktigaste fredsprosjekt.

Noreg skal vise solidaritet med menneske i nød og gå føre i kampen mot fattigdom og svolt.

EØS-avtalen og norsk medlemskap i NATO ligg fast. Regjeringa vil ikkje søkje medlemskap i EU.

Finans: Trygg økonomisk styring og rettferdig fordeling

Målet for den økonomiske politikken skal vere ein økonomisk vokster som bidreg til arbeid til alle, meir rettferdig fordeling som reduserer dei sosiale og geografiske forskjellane, og ein sterk velferdsstat som er uavhengig av folks lommebok og bustad. Regjeringa skal føre ein finanspolitikk i tråd med Parisavtalen og Noregs forpliktingar om utsleppskutt. Det skal innførast eit årleg forpliktande budsjett for utslepp av klimagassar som del av det ordinære statsbudsjettet. Noregs gjenverande karbonbudsjett skal leggje føringar for vurderingar av politiske tiltak og satsingar. Utvikling av og rapportering etter klimautsleppsbudsjettet skal gjennomførast samtidig med prosessen for statsbudsjettet.

Finanspolitikken skal brukast til å jamne ut svingingane i økonomien for å halde arbeidsløysa nede og auke sysselsetjinga, og bidra til stabil økonomisk utvikling. Målet om å ta heile landet i bruk skal vere gjennomgåande i prioriteringane og avgjerdene til regjeringa. Skatte- og avgiftspolitikken skal brukast for å sikre arbeidsplassar, verdiskaping og busetjing i heile Noreg. Vi legg handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken.

Noreg skal vere eit godt land å drive næringsverksemd i. Ein lønnsam privat sektor i godt samspill med det offentlege er grunnlaget for ein sterk velferdsstat. Ein omfordelende skatte- og avgiftspolitik, gode offentlege tenester, infrastruktur og satsing på teknologi, omstillingsevne og kunnskap er nødvendig for å sikre busetjing og bedrifter i heile landet.

I denne plattformen legg vi fram dei felles måla våre for politikken dei neste fire åra. I kor stor grad vi lykkast med å nå måla, vil avhenge av det økonomiske handlingsrommet.

Regjeringa vil:

- Føre ein økonomisk politikk som reduserer dei økonomiske, sosiale og geografiske forskjellane i samfunnet, og rapportere på forskjellsutviklinga årleg.
- Bruke finanspolitikken aktivt for å sørge for høg sysselsetjing, auka verdiskaping og nødvendig omstilling.
- Gjennomgå mandatet og samansetninga til utvalet for klimavennlige investeringar, med mål om å stimulere grøne investeringar og lange verdikjeder basert på fornybare ressursar i Noreg. Slike investeringar kan omfatte skog- og treforedling, fisk og fiskeforedling, karbonfangst og -lagring, hydrogen, havvind, vasskraft og grøn skipsfart. På bakgrunn av dette skal det gjennomførast ei grøn skattereform for næringslivet. Utvalet skal også sjå på korleis ein kan sikre at fellesskapet får delen sin av den framtidige gevinsten ved investeringar som er gjort mogleg av bidraget staten har til grøn omstilling.
- Sørge for at avgiftssystemet bidreg til ei klimaomstilling som er effektiv, og både sosialt og geografisk rettferdig. CO₂-avgifta skal gradvis aukast til om lag 2000 kroner fram mot 2030. Det skal utarbeidast partnerskap med næringslivet, kompensasjonsordningar eller avgiftsreduksjonar for særskilt ramma grupper og næringer og blir teke omsyn til konkurransekrafta til næringane.
- Innrette miljø- og klimaavgifter sosialt rettferdig, og differensiere desse geografisk der det er mogleg og formålstenleg.

Ein rettferdig skatte og avgiftspolitik

Måla for skatte- og avgiftspolitikken er rettferdig fordeling, vokster og verdiskaping, og finansiering av velferda vår. Skatte- og avgiftssystemet skal bidra sterkare til sosial og geografisk omfordeling og vere føreseieleg for enkelpersonar og bedrifter.

Vi vil at skatte- og avgiftspolitikken skal stimulere til arbeid og framme investeringar i klimavennlig teknologi og industri. Næringslivet skal ha stabile og konkurransedyktige skattemessige rammevilkår. Kampen mot skattesnytingar skal skjerpast. Eit breitt og solid skatte- og avgiftsgrunnlag gir moglegheit for lågare satsar.

Regjeringa vil:

- Halde det samla skatte- og avgiftsnivået for folks inntekter uendra.
- Redusere avgifter som rammar folk flest, som til elavgift og drivstoffavgifter, herunder differensiert vegbruksavgift. Avgiftsnivået på biodrivstoff skal reduserast.
- Føre ein føreseieleg og ansvarleg skattepolitikk overfor næringslivet og halde selskapsskatten på 22 prosent gjennom heile stortingsperioden.
- Gjere skattesystemet meir sosialt og geografisk omfordelende. Regjeringa vil redusere inntektsskatten for dei med inntekter under 750 000 kroner og auke skatten for andre. Fagforeiningsfrådraget skal doblast og pendlarfrådraget blir auka.
- Gjere formuesskatten meir rettferdig, ved at personar med høge formuar betaler meir i skatt samtidig som botnfrådraget blir auka. Aksjar og næringseigedom m. skal verdsetjast til 80 prosent i tråd med skatteforliket i 2016.
- Ikkje kompensere dei kommunane som vel å nedjustera satsen i formuesskatten.
- Greie ut omfanget av tilpassingar til aksjonærmodellen og fritaksmetoden og kva tiltak som må til for å unngå slike utilsikta tilpassingar.
- Vidareføra maksimumssatsen for bustad, fritidseigedom og næringseigedom i eigedomsskatten på dagens nivå. Metoden for verdssetjing av dyre eigedommar gjennom SSBs sjablongmodell må oppdaterast for å reflektere den reelle verdien av eigedommane. Andre eventuelle endringar i eigedomsskatten må greiast ut i samarbeid med kommunane.
- Sørgje for ein rettferdig klimapolitikk ved at det blir betalt meirverdiavgift på beløpet over 600 000 kroner ved kjøp av nye elbilar.
- Innføre ei omsetningsavgift for å forhindre todeling av helsevesenet og redusere bruket av private helseforsikringar.
- Kutte overprisede gebyr.
- Ikkje innføre avgift på klimagassutslepp som følgjer av biologiske prosessar.
- Sikre lokalsamfunn innverknad over eigne naturressursar som blir stilte til rådvelde for verdiskaping, og at lokalsamfunn og fellesskapet får ein rettferdig del av verdiane som blir skapte.
- Intensivere Noregs innsats i det internasjonale arbeidet for rett skatning av multinasjonale selskap og gjennomføre nasjonale tiltak for å verne skattegrunnlaget betre, hindre monopoldanningar og sørgje for at fleirnasjonale selskap betaler riktig skatt til Noreg.
- Greie ut ei eiga omsetningsavgift på digital verksemd og omvendt kredittfrådrag for å kjempe mot overskotsflytting i multinasjonale selskap.
- Innføre eit fullverdig register over eigentlege eigarar i selskap og juridiske einingar i Noreg, som inkluderer børsnoterte selskap.
- Kjempe mot skattesnytingar og økonomisk kriminalitet, og dessutan motverke skatteomgåelse, mellom anna gjennom å styrkje Skatteetaten, Økokrim og Arbeidstilsynet og lage ein plan for utfasing av skatteamnestiordninga for å stimulere til raskare hjemflugging av store formuar.
- Skjerpe krava til openheit om eigarskap og skatt i offentlege innkjøp og greie ut om offentlege innkjøparar bør setje offentleg land-for-land-rapportering som vilkår i større anbuds- og innkjøpsprosessar.
- Greie ut korleis digitale tenester kan skattleggjast i landet der tenesta blir levert, og ikkje i opphavslandet til selskapet som leverer tenesta.

Finansmarknadane

Regjeringa vil omstille Noreg til ein verdiskapende og konkurransedyktig lågutsleppsøkonomi. Ein robust finanssektor er avgjerande for ei vellykka omstilling. Vi skal kartleggje og redusere klimarisiko for norsk økonomi gjennom å stressteste offentlege finansar og nasjonalformue for klimarisiko. Vi legg vekt på at reguleringane av finansmarknaden skal vera heilskaplege, og på å sikre eit sterkt finanstilsyn med myndigheit og kapasitet til å overvake heile finanssektoren. Gjennom kapitalkrav og ulike sikringsordningar vil vi sikre innskytarane og bidra til finansiell stabilitet.

Regjeringa vil leggje til rette for økonomisk vokster i heile landet. Kjennskapet lokalbankar har til lokalt næringsliv aukar tilliten mellom prosjekteigar og långivar og bidreg til effektiv allokering av kapital og næringsutvikling i Distrikts-Noreg. Vi vil leggja vekt på at reguleringa av norsk banksektor ikkje skal påføre mindre bankar unødig strenge regulatoriske krav. Det er viktig å sikre likeverdige konkurransevilkår mellom småe og store bankar og mellom norske og utanlandske bankar.

Regjeringa vil:

- Leggje til rette for effektive finansmarknadar og finansiell stabilitet i norsk økonomi.
- Sikr ein robust finanssektor og integrere stresstesting av klimarisiko som eit verktøy i arbeidet med finansiell stabilitet i norske finansinstitusjonar.
- Ha ein provenynøytral omlegging av finansskatten og fjerne forhøgde arbeidsgivaravgift.
- Leggje til rette for ein mangfaldig bankmarknad med kjennskap til lokalt næringsliv, mellom anna gjennom å utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen og utvide rabatten for småe og mellomstore bedrifter (SMB-rabatten).
- Jobbe for å gjere banktenester enkle og rimelege for vanlege folk, mellom anna gjennom å gjere det enklare å byte bank og sørgje for meir gjennomsiktighet av bustadlånsrentene til bankane og anna prising av tenester.
- Halde oppe den norske innskotsgarantien på minimum to millionar kroner
- Jobbe for at gjeldsregisteret inneheld alle typar gjeld, både med og utan tryggleik.
- Vidareføra regulatorisk sandkasse for finansnæringa som bidreg til raskare behandling av nye, innovative løysingar for finansielle tenester.

Statens pensjonsfond utland

Statens pensjonsfond utland (SPU) er den felles finansformuen til det norske folket – både noverande og framtidige generasjonar. Forvaltninga av fondet skal ha brei legitimitet og vere i tråd med interessene og verdiane til det norske folket og dei etiske retningslinjene for fondet. Forvaltninga skal byggje på økonomisk ansvarlighet, openheit og langsiktighet og ta vare på menneskerettar og berekraftig utvikling. SPU skal styrkje arbeidet sitt med etikk og redusere negative helse- og miljøpåverknadar gjennom både forvaltning, investeringar og eigarskapsutøving.

Regjeringa vil gjere SPU til det leiande pensjonsfondet i verda innan ansvarleg forvaltning, og handtering av klima- og naturrisiko. Målet til fondet skal framleis vera høgast mogleg avkasting innanfor moderat risiko.

SPU skal leggje til grunn eit langsiktig mål om nullutslepp frå selskapa fondet har investert i. Forvaltninga av SPU skal vere gjenstand for stor grad av stabilitet, og det skal leggjast stor vekt på at endringar relatert til fondet skal forankrast breitt i Stortinget.

Regjeringa vil:

- Skjerpe reglane for når SPU skal trekkje seg ut av selskap, spesielt selskap som bryt menneskerettar og ILO-konvensjonar for arbeidstakarrettar.
- Opne for at SPU kan investere meir i infrastruktur for fornybar energi og annan klimateknologi innanfor målsetjinga om høgast mogleg avkasting til moderat risiko.
- Bruke eigarskapet til staten og SPU for å fremje god skatteetikk.

Næring: Skapa jobbar og kutte utslepp

Ein aktiv næringspolitikk

Noreg står overfor store oppgåver i dette tiåret. Vi skal få fleire i jobb, skape aktivitet i heile landet, auke eksporten og kutte klimagassutsleppa med 55 prosent. Desse fire måla skal vi nå i fellesskap, gjennom ein aktiv og framtidsrett næringspolitikk.

Privat eigarskap er utgangspunktet for norsk næringsliv. Norske bedrifter skal ha gode, føreseielege og stabile rammevilkår som legg til rette for private investeringar og vidare vokster. Staten skal engasjere seg meir gjennom ein kraftfull verktøykasse og ta ansvaret sitt for å få på plass nødvendig infrastruktur, inngå partnerskap som sameiner utsleppskutt og næringsutvikling, bidra med kapital og annan risikoavlastning og bruke innkjøpsmakta si til å skape sterke heimemarknadar. Kommunane og fylka skal få ei meir sentral rolle i næringsutviklinga, slik at vi legg til rette for levande lokalsamfunn og arbeidsplassar i heile landet.

Innan enkelte område er det avgjerande at fellesskapet bruker statleg eigarskap for å sikre nasjonal kontroll. Dette gjeld spesielt våre energi- og naturressursar, viktig infrastruktur og strategisk viktige delar av norsk næringsliv. Den statlege eigarskapen skal utviklast og forsterkast i omstillinga av norsk økonomi, slik at fellesskapet får ta eigarskap til og bidreg til vokster og utvikling innan dei nye, grønne næringane.

Regjeringa vil:

- Gjennomgå heile det næringsrettede verkemiddelapparatet, med sikte på å forenkle, tilgjengeliggjøre og styrkje ordningane som skal bidra til at norske bedrifter kan vekse. Gjennomgangen skal skje i tett dialog og partnerskap med bedrifter, tillitsvalde, kommunar og fylke.
- Gi Innovasjon Noreg eit tydelegare mandat knytt til næringsutvikling i distrikta.
- Føre ein næringspolitikk som bidreg til å styrkje handelsbalansen utom olje og gass med utlandet.
- Utforme ei ny eigarskapsmelding med mål om at statleg kapital og eigarskap bidreg til auka eksport, utvikling av nye, grønne verdikjeder og fleire arbeidsplassar.
- Utøve den statlege eigarskapet meir aktivt for å fremje interessene til fellesskapet knytt til klima og berekraft, lønns- og arbeidsvilkår, lokale ringverknadar, læreplassar, kamp mot sosial dumping og moderasjon i leiarlønningar.
- Stilt auka krav til bedrifter i tråd med samfunnskontrakten mellom staten, kommunane og næringslivet når det gjeld berekraft, lønns- og arbeidsvilkår, innovasjon, lokale ringverknadar og eit inkluderande arbeidsliv.
- Opne for at staten etablerer eller kjøper seg inn i selskap på område der det er av strategisk interesse for Noreg. Det skal greiast ut eit statleg eigarskapsinstrument for å styrkje den nasjonale eigarskapet.
- Vidareutvikl Investinor med mål om å kunne inngå partnerskap med private eigarar for å sikre langsiktig industriell eigarskap og kapital.
- Føre ein leiarlønnspolitik i selskap med staten som hel- eller deleigar basert på moderasjon, der bonusar blir avgrensa kraftig og blir sedd på som ein del av den samla lønnsavtalen til ein leiar.
- Endre regelverk og praksis for offentlege innkjøp slik at dei støttar viktige mål som berekraft, gode lønns- og arbeidsvilkår, bruk av lærlingar, innovasjon og lokale ringverknadar. Offentlege innkjøp må utformast og kontraktstørrelsen må tilpassast slik at norske bedrifter kan delta i konkurransen.

Handel og eksportfremme

Noreg er ein liten, open økonomi, og inntektene frå handel med utlandet er ein føresetnad for å finansiere dei sterke velferdsordningane våre. Å verne om og vidareutvikle eit ope, regulert, føreseieleg og rettferdig handelssystem er derfor viktig. EØS-avtalen skal liggje til grunn for Noregs forhold til Europa. Handlingsrommet i avtalen skal greiast ut og brukast aktivt, og det skal jobbast målretta for å forsvare norske interesser overfor EU.

Verktøyet til staten for å hjelpe norske eksportbedrifter skal styrkjast, slik at fleire kan lykkast i internasjonal konkurranse. Dette gjeld særleg ordningar som legg til rette for auka eksport av tilverka varer og tenester.

Regjeringa vil:

- Trygge arbeidsplassar i eksportnæringane ved å sikre bedriftene godt tilgjenge til dei viktigaste marknadane sine gjennom internasjonale avtalar og klare køyreregler for handel gjennom WTO.
- Sikr at Noreg engasjerer seg aktivt og tidleg i politiske prosessar i EU som er viktige for norske interesser og utviklinga av norsk næringsliv.
- Fastsetje eit mål om å auke norsk eksport utom olje og gass med minst 50 prosent innan 2030, og setje ned eit partssammensatt utval som skal konkretisere tiltak og verkemiddel for å nå dette målet. Arbeidet til utvalet skal følgjast av ein offensiv eksportstrategi, bransjeavtalar og styrking av ordningar som skal framme norsk eksport.
- Gjere arbeidet med å fremje norsk eksport til ei kjerneoppgåve i relevante delar av forvaltinga.
- Gi Eksportfinansiering Noreg eit breiare mandat og finansieringsløyser som er på nivå med handelspartnerane våre, inkludert moglegheit til å låne ut til innanlandske klimaprojekt i industrien med stort eksportpotensial. Vi vil sørgje for godt samarbeid med lokale finansinstitusjonar, og dessutan styrkje det lokale nærværet til etaten.
- Utnytte det internasjonale handlingsrommet for eksportgarantiar.
- Arbeid for å inngå nye handelsavtalar som kan leggje til rette for auka eksport, nye arbeidsplassar, tilgang til nye markadar og lågare utslepp globalt, der ein tek vare på og sikrar norske interesser, herunder norske landbruksinteresser.
- Arbeid for at fleirnasjonale handelsavtalar tek inn grunnleggjande standardar og rettar basert på ILOs kjernekonvensjonar, som også kan byggjast inn i globale handelsavtalar i regi av WTO.
- Gjennomgå grensehandelsproblematikken i lys av erfaringane frå koronapandemien og frå andre land, som Danmark, og foreslå konkrete tiltak som reduserer grensehandelen og styrkjer konkurransekrafta til norsk næringsliv.

Eit krafttak for industrien

Verda etterspør i stadig større grad produkt med lågt klimaavtrykk. Dei norske industrimiljøa sit på kompetanse som er avgjerande i omstillinga til låg- og nullutsleppsløysingar. Gjennom ein grøn industrioffensiv kan Noreg skape jobbar, tryggje velferda i framtida og bidra til å kutte utsleppet i verda.

Det er eit mål å leggje til rette for at framtidsrett industri etablerer seg i Noreg. For å få til dette må vi sikre betre rammevilkår og at norske naturressursar, herunder rimeleg fornybar kraft, blir verande eit konkurransefortrinn for norsk industri. Staten skal i større grad bidra til at bedrifter kan utvikle og skalere industriell teknologi i Noreg. Industrien skal møtast med strenge krav til utsleppskutt, men samtidig kunne få hjelp til å gjennomføre kutta der dette trengst.

Regjeringa vil:

- Sikre størst mogleg grad av vidareforedling av naturressursane våre i Noreg, slik at desse gir meirverdiar til samfunnet gjennom lengre verdikjeder, fleire sysselsette og større eksportinntekter.
- Inngå gjensidig forpliktande klimapartnarskap, der fellesskapet bidreg med støtte til omlegging og teknologiskifte til låg- og nullutsleppsløysingar.
- Bidra til industriell satsing basert på utnytting og foredling av grønne, norske råvarer og fornybart karbon, til gjennom eit grønt statleg investeringselskap.
- Starte fullskalaprojektet for karbonfangst og -lagring i sementproduksjonen i Brevik, og halde fram arbeidet med å få finansiert projektet på avfallsforbrenninga på Klemetsrud.
- Sikre tilstrekkeleg tilgang på fornybar kraft til ny og eksisterande industri på fastlandet, og at kraftoverskott bidreg til auka verdiskaping og sysselsetjing i norsk industri. Fornybar kraft skal vere eit konkurransefortrinn for norsk industri.
- Sikr at tariffmodellane for overføring av kraft tek vare på norsk industri på ein betre måte enn i dag, og at rimeleg og rein norsk kraft gjer det attraktivt å etablere ny kraftforedlende industri i heile Noreg.
- Sørgje for at staten tek eit ansvar for å få på plass infrastruktur der han trengst, og når han trengst, herunder at kapasiteten i straumnett blir forsterka i heile landet, og at konsesjonsbehandlingstida blir korta ned.
- Leggje fram ein nasjonal strategi for klargjøring av grønne industriområde og industriparkar med internasjonale konkurransefortrinn. Strategien skal sikre tilgang til areal, energiforsyning, infrastruktur og kompetanse til framtidige industrietableringar.
- Styrke SIVA, til ved å vurdere å gi selskapet ansvar for forskuttering av industritomter.
- Styrke arbeidet med robotisering og automatisering på tvers av ulike industriar, med mål om å få industriaktørar som er flytte ut, tilbake til Noreg.
- Stilt langsiktig kapital til rådvelde der dette kan spele ei avgjerande rolle for å få til nye industrielle satsingar i Noreg, eksempelvis innan helseindustrien, hydrogen- og mineralnæringane.
- Utnytte potensialet for auka verdiskaping, eksport og sysselsetjing ved å leggje til rette for produksjon av kritisk viktige legemiddel i Noreg, som vaksinar, antibiotikum og råstoff til legemiddel. Vi vil etablere eit nasjonalt senter for utvikling og produksjon av vaksinar og biologiske legemiddel.
- Etablere eit program for industri 4.0 i samarbeid med relevante industrimiljø, for å sjå digitalisering, automatisering og kompetanse i industrien i samanheng.
- Vidareføra og styrke CO2-kompensasjonsordninga, eller tilsvarande ordningar så lenge det er behov, for å sikre konkurranseevna i industrien og hindre karbonlekkasje.
- Leggje til rette for ein komplett norsk industriell verdikjede for rombasert infrastruktur og tenester for småsatellittar.
- Satse på romindustrien, mellom anna gjennom aksa Andøy–Narvik–Tromsø–Svalbard. Vi vil arbeide for eit nasjonalt senter for jordobservasjon i Tromsø og eit nasjonalt innovasjonssenter for rombasert verksemd på Andøya, og utnytte næringspotensialet i at Andøya Spaceport no blir realisert.
- Bruke Statkraft som ein spydspiss i utviklinga av fornybar energi gjennom ein føreseieleg og aktiv eigarskap. Vi vil også bidra til at Statkraft blir ein industriell utviklar innan grøn hydrogen- og batteriverksemd og trekkjer med seg norsk leverandørindustri til utlandet.
- Leggje til rette for storskala battericelleproduksjon i Noreg, gjennom å sikre næringa rammevilkår som i større grad er konkurransedyktige internasjonalt.
- Satse på industriell aktivitet i ei komplett batteriverdikjede, inkludert råmateriale, komponentar, utnytting, innsamling og resirkulering.
- Leggje fram tiltak som gjer det meir attraktivt å produsere dataspel i Noreg, og som bidreg til auka verdiskaping og fleire arbeidsplassar i den norske spillindustrien.

Innovasjon, forenkling og gründerskap

Forskning, utvikling og innovasjon er avgjerande for at norske bedrifter skal hevde seg internasjonalt over tid, og for at vi skal nå dei ambisiøse klimamåla vi har sett oss. Politikken må derfor gi næringslivet incentiv til å utforske og ta i bruk ny teknologi, særleg innan låg- og nullutsleppsløysingar, kunstig intelligens, stordata, autonome system og internettet til tinga.

For å sikre ein berekraftig og effektiv offentleg sektor må han ta opp i seg utviklinga av ny teknologi. Digitalisering må vere kjernekompetanse i det offentlege, og må skje i partnerskap med privat sektor for å bidra til å byggje nye voksternæringar.

Noreg er leiande på mange teknologiområde, utan at dette nødvendigvis har gitt skalering og utprøving av løysingar i Noreg. Staten må gjennom kapital og infrastruktur leggje til rette for at fleire norske voksterbedrifter kan lykkast. Det må i tillegg vere enklast mogleg for bedrifter å ta omsyn til det offentlege, anten det gjeld rapporteringskrav, regelverk eller verkemiddelapparatet.

Regjeringa vil:

- Redusere kostnadane for næringslivet knytt til pålagde reglar og utfylling av offentlege skjema med 11 milliardar kroner innan 2025. Ved nye reguleringar skal det som hovudregel blir vurdert om småe selskap kan få spesielle tilpassingar eller unntak.
- Samordn offentlege tilsyn og rapportering.
- Gjennomgå det norske lovverket grundig med mål om å identifisere og fjerne hindringar for innovasjon og digitalisering.
- Opprette eit eige program for å forenkle og gjere tilgjengeleg verkemiddelapparatet for småe og mellomstore bedrifter som søker støtte.
- Sjå på opsjonsskatninga med mål om at fleire tilsette kan ta del i verdiskapinga i oppstarts- og voksterbedrifter.
- Leggje til rette for at fleire voksterbedrifter har tilgang på inkubatorar, næringsshagar og næringsklyngjer.
- Evaluere verkemiddelapparatet, herunder Argentum og Investinor, for å sikre at voksterbedrifter har tilgang på kapital i ein tidleg fase.
- Greie ut og forbetre sosiale ordningar for sjølvstendig næringsdrivande.
- Avklare nødvendige reguleringar for nye næringar på eit tidleg tidspunkt.
- Redusere behandlingstida for offentlege løyve til næringslivet.
- Ta initiativ til ein nordisk hub for globale digitale miljø for å bidra til utvalde berekraftsmål.

Digitalisering og data

Det norske samfunnet er eit av verdas mest digitaliserte, og befolkninga har høg digital kompetanse. Dette må utnyttast til å skape nye arbeidsplassar og betre offentlege tenester i heile landet. Det krev at vi legg til rette for at næringslivet har tilgang på god digital kompetanse og infrastruktur, at vidareforedling av data har gode rammevilkår i Noreg, og at fellesskapet blir sikra ein rettmessig del av verdiskapinga som skjer basert på offentlege data. Næringslivet i heile landet må sikrast tilgang til god digital infrastruktur.

Digitalisering og plattformteknologiar kan svekkje den norske modellen, auke tendensen til maktkonsentrasjon og kompetanseforskjell og gi mindre openheit. For å leggje til rette for meir rettferdig konkurranse, forhindre monopolisering og sikre brei deltaking i eit meir digitalt samfunn skal staten vurdere å ta ein større eigarskap i den digitale økonomien.

Regjeringa vil:

- Sette ned eit utval for å sikre demokratisk kontroll over digitaliseringa av samfunnet og sørge for at norske data gir verdiskaping i Noreg.
- Leggje til rette for deling av offentlege data som grunnlag for ny næringsverksemd.
- Vurdere i kva tilfelle staten bør ta eigarskap til digital infrastruktur, plattformer, plattformutvikling og standardutvikling.
- Greie ut skipinga av ein statleg skyløsning for lagring av offentlege data som helsedata, finansdata og informasjon om innbyggjarar og infrastruktur.
- Arbeid internasjonalt for å sikre at dei globale plattformsselskapa blir skattlagde effektivt, og gjennomføre nasjonale tiltak ved utilstrekkeleg framgang i dette arbeidet.
- Lage ein nasjonal strategi og eit godt regelverk for data frå innbyggjarane, for å sikre auka verdiskaping og at fellesskapet tek del i denne verdiskapinga.
- Satse på forskingssenter for næringsdrevet digitalisering (FND), som samlar ekspertise frå forskning, akademia og næringsliv etter modell frå tilsvarande ordningar på miljøvennleg energi.
- Vurdere krav om datadeling frå private selskap, og verne innbyggjarane mot digital overvaking og påverknad.
- Vurdere eit strategisk forskingsprogram for aldersvennlig digitalisering.
- Vurdere eit nasjonalt fond for digital etter- og vidareutdanning i samarbeid med partane i arbeidslivet.

Handelsnæringa

Handelsnæringa er ei næring som sikrar stor sysselsetjing og arbeidsplassar i heile landet. Den bidreg til levande lokalsamfunn og aktive sentrum i by og bygd. Næringa er likevel sterkt påverka av ny teknologi og forandra handlevanar, og det er eit mål å sikre at næringa kjem styrkte gjennom denne utviklinga på ein måte som sikrar norske arbeidsplassar.

Regjeringa vil:

- Satse på kompetanseutvikling slik at tilsette i handelsnæringa har relevant kunnskap i møte med auka digitalisering og automatisering.
- Støtte norske nettaktørar i konkurranse med internasjonale gigantar.
- Sikre gode rammevilkår for fysiske butikkar som er viktige for lokalsamfunnet sitt, og vidareutvikle Merkur-ordninga.
- Leggje til rette for gardssal av lokalprodusert alkoholholdig drikke.
- Sikre effektiv innføring av lov om god handelsskikk og sørge for tilstrekkeleg tilsyn og openheit som sikrar interessene til forbrukarane.
- Halde fast på dagens regelverk for søndagsopne butikkar.
- Leggje til rette for forskings- og innovasjonsprosjekt i handelsnæringa.

Reiseliv

Reiselivet er ei framtidsnæring som skal bidra til å sikre verdiskaping og arbeidsplassar i heile landet. Det må jobbast målretta for å gjere næringa meir berekraftig, for å sikre fleire helårs arbeidsplassar i næringa og for at ikkje konsekvensane av koronakrisen blir langvarige. Destinasjonsselskap og regionalt samarbeid skal sikre grunnlaget for dei lokalt forankra reiselivsbedriftene.

Regjeringa vil:

- Utvikl ein nasjonal plan for reiselivsnæringa, med fokus på berekraftig utvikling, marknadsføring, kompetanse, heilårlege arbeidsplassar, destinasjonsutvikling og verdiskaping i heile landet.
- Igangsetja forslaget om REIS21 som eit verkemiddel for kunnskapsbasert innovasjon og omstilling i norsk reiseliv.
- Lansere eit eige pilotprogram for eit berekraftig reiseliv, som støttar opp om lokal natur- og miljøforvaltning og utsleppsfrie reiser til og frå norske reisemål.
- Utvikl ei nasjonal godkjenningsordning for lokal- og regionguidar, turledere og fjellførarar, i samarbeid med friluftsansjonane.
- Sikre lokal verdiskaping og tilrettelegging ved å gi kommunar moglegheit til å innføre besøksbidrag. Det skal raskt setjast i gang eit eller fleire pilotprosjekt, til i Lofoten, basert på lokalt initiativ.
- Greie ut endringar i innretninga av reisegarantiordninga for pakkereisearrangørar, i lys av erfaringane frå koronapandemien.
- Gjennomgå rammevilkåra for dei regionale destinasjonsselskapa i samarbeid med næringa.
- Sikre norske reiselivsbedrifter i møte med internasjonale plattformsselskap.
- Vidareutvikl ordninga med nasjonale turistveggar.

Maritim

Den maritime næringa er ein viktig hjørnestein i mange norske lokalsamfunn og skaper store verdiar i heile landet. Kjernen i denne næringa er den maritime kompetansen til dei norske sjøfolka og ei heilskapleg maritim verdikjede bestående av norske reiarlag, verv, finansaktørar og utstyrsleverandørar. Politikken må sikre gode vilkår for norske sjøfolk og at det blir lagt til rette for aktivitet i heile verdikjeda.

I åra som kjem, skal næringa kutte utslepp og auke digitaliseringa. Dette vil gi nye moglegheiter for aktivitet i næringa, og den maritime politikken skal bidra til å utvikle verdslaiande norske industri- og kompetansmiljø. Staten skal saman med næringa sikre at utvikling av skipsfart med låge utslepp og nullutslepp blir eit viktig norsk bidrag til å redusere dei globale utsleppa.

Regjeringa vil:

- Styrke nettolønnsordninga.
- Innføre krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i norske farvatn og på norsk sokkel, herunder offshoreflåten.
- Sikre ordningane i Norsk internasjonalt skipsregister (NIS) som tek vare på vilkåra for norske tilsette.
- Leggje fram ein grøn omstillingspakke for klimavennlig omstilling av skip.
- Styrke aktivitetsskapende tiltak for maritim industri, som omstillingstiltak for offshoreflåten.
- Lage ein strategi for å sikre at offentlege byggeoppdrag innanfor maritim sektor i størst mogleg grad hamnar hos norske vervar.
- Utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen med sikte på at ein større del av verdiskapinga frå offentlege kontraktar skal komme den norske maritime næringa til gode.
- Stille krav til lågare utslepp frå offshoreflåten og frå fartøy som blir nytta innanfor havbruk, inkludert underleverandørar. Kravet må utformast slik at det sikrar trinnvis innfasing av beste tilgjengelege teknologi og legg til rette for teknologiutvikling i norske kompetansmiljø.
- Kompensere fylkeskommunane for merkostnader ved å velje låg- og nullutsleppsteknologi ved innkjøp av ferjer og hurtigbåtar.

- Satse på Ocean Space Center.
- Rettane til sikre arbeidstakarar, herunder krav til HMS og gode lønns- og arbeidsvilkår, i utviklinga av dei nye havnæringane.
- Sørgje for god sameksistens mellom dei ulike havnæringane, mellom anna ved å utarbeide næringsplanar for Nordsjøen, Barentshavet og Norskehavet.

Mineral

Noreg har store mineralførekomstar som vil vere viktige i det grønne skiftet. Vi har moglegheita til å utvikle den mest berekraftige mineralnæringa i verda. Næringa skal forvaltast med utgangspunkt i strenge utslepps- og miljøkrav og på ein måte som sikrar at fellesskapet får delen sin av verdiskapinga. Lokal forankring skal vektleggjast før nye prosjekt får konsesjon, og konsesjonstidene skal gjennomgåast med sikte på å korte ned behandlingstida.

Regjeringa vil:

- Vurdere korleis staten kan sikre at ein større del av verdiskapinga i mineralnæringa blir igjen lokalt og nasjonalt.
- Korte ned konsesjonsbehandlingstida.
- Leggje til rette for betre tilgang på langsiktig kapital der dette kan utløyse lønnsamme prosjekt.
- Auke kartlegginga av mineralressursar både på land og på sokkelen, med særleg vekt på mineralområde som kan spele ei stor rolle i det grønne skiftet, til sjeldne jordartar.
- Vurdere ein lokal deponikostnad for uutnyttede overskotsmassar.
- Leggje til rette for elektrifisering av gruvedrift og gjenvinning av mineral, mellom anna gjennom igangsetjing av nye forskingsprosjekt.
- Redusere avfallet frå gruver gjennom strengare krav til ressursutnytting og tilbakefylling.
- Sørgje for at det blir gjennomført konsekvensutgreiing av alternative deponiområde før sjødeponi blir vurdert eller blir i bruk teke.

Landbruk: Trygg mat og levande distrikt

Samfunnsoppdraget til jordbruket er å sikre Noregs befolkning nok og trygg mat produsert på norske naturressursar, og slik bidra til arbeid, god ernæring og helse. For å sikre landbruk over heile landa, auka verdiskaping og redusert klimaavtrykk er det synt å auka lønsemda i bruk av jordbruksareala. Dette skal blant anna skei gjennom eit sterkt importvern, årslege jordbruksforhandlingar og å verne landbrukssamvirka som marknadsregulatorar. Næringsutøvarane i landbruket må ha same inntektsmoglegheiter som andre grupper.

Klimagassetesleppa frå landbruket skal reduserast og opptaket av karbon aukast, samstundes som vi aukar sjølvforsyninga og tilpassar produksjonen til eit forandra og vanskelegare klima. Ein variert bruksstruktur som er tilpassa Noreg sine naturressursar og geografi, gir dei beste moglegheitene til å produsere mat på ein berekraftig og klimavennleg måte. Det er også viktig for å sikre god dyrevelferd, auka mattryggleik og betre beredskap.

Regjeringa vil:

- Leggje fram ein forpliktande og tidfeste plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Opptrappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.
- Sikre riktig talgrunnlag for jordbruksoppgjæret, irekna å måle inntektsnivået og ikkje berre inntektsutviklinga. Arbeidet som er set i gang for å greie ut dette, skal vidareførast.
- Senke kvotetaka for mjølkeproduksjonen for kumjølke ned mot 500 000 liter. Dei som har tilpassa seg dagens høge nivå, kan behalde kvotane eller selje overskytande kvotar attande til staten til avtalt pris.
- Vurdera tiltak for å redusere kvotekostnadar og redusere delen leigekvoter.
- Innføre tak på tilskott i all produksjon.
- Sørge for betr berekraft i landbruket gjennom auka bruk av utmarksbeite, setring, klimatilpassing, investering i jord og etablering av eit nasjonalt senter for fjellandbruk.
- Stimulera til auka produksjon og omsetnad av lokalmat og -drikke og økologisk mat.
- Gjennomgå erstatningsordningane for avlingssskadar.
- Styrke investeringsverkemidla i jordbruket med midlar utanfor jordbruksavtalen. Dette skal skje gjennom ei investeringsordning som blant anna skal målrettast mot småe og mellomstore mjølkebruk, for å følgje opp lausdriftskravet. Ordninga skal startast allereie i statsbudsjettet for 2022.
- Leggje fram og gjennomføre ein opptrappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressursar og setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigerert for import av fôrråvarer, på 50 prosent.
- Vidareutvikle velferdsordningane for jordbruket og leggje fram ein eget plan om dette.
- Sikre importvernet for norsk jordbruk, blant anna gjennom val mellom prosent- og kronetoll, og sørge for at importvernet ikkje blir svekte, når ein inngår nye handelsavtalar.
- Greie ut nye og sterkare verkemiddel for marknadsregulering.
- Verne prisetejningsordninga for mjølke, men gradvis fase ut dei konkurransepolitiske verkemidla frå ordninga.
- Styrke landbruksforskinga.
- Gjennomgå og betre landbruksutdanningane på alle nivå.
- Lage ein plan for sømmelege løns- og arbeidsvilkår for tilsette i jordbruket og grøntsektoren saman med fagлага og partane i arbeidslivet, med mål om å gjere næringa meir attraktiv for norske arbeidstakarar.
- Etablere beredskapslagring for korn.
- Redusere matsvinnet, blant anna ved å utarbeide ein matkastelov.

- Gjennomgå rammevilkåra for hestesporten.
- Slutføra erstatningsoppgjeret for pelsdyrnæringa.

Reindrift

Reindrifta er viktig for å verne samisk kultur, samfunnsliv og språk. Næringa utnyttar viktige utmarksressursar og har potensial for auka verdiskaping. Det gjeld særleg auka vidareforedling av reinkjøtt og formidling av reindriftssamisk kultur og levesett.

Regjeringa vil:

- Framleis anerkjenne reindrifta som ei viktig kulturnæring som er familiebasert og byggjer på eit unikt levesett.
- Utvikl reindrifta med eit tredelt mål om økologisk, økonomisk og kulturell berekraft.
- Gjennomføre ei heilskapleg revidering av reindriftslova.
- Tilretteleggje for auka verdiskaping av kjøtt og biprodukt og auka satsing på kulturformidling og turisme basert på reindrift.

Næringsmiddelindustrien, landbrukssamvirket og daglegvaremarknaden

Næringsmiddelindustrien skal sikrast føreseielege og konkurransedyktige rammevilkår. Det er for sterk maktkonsentrasjon i daglegvarehandelen. Eit sterkt og velfungerande landbrukssamvirke er ein føresetnad for å vareta matprodusentanes posisjon i verdikjeda. Den sterke maktkonsentrasjonen rammar både forbrukarar, primærprodusentar og industrien, og regjeringa vil derfor redusere maktposisjonen daglegvarekjedene har i verdikjeda for mat.

Regjeringa vil:

- Rolla til sikre samvirket som marknadsregulator, grunnlag for ein desentralisert næringsmiddelindustri og avtakar av norske råvarer frå heile landa.
- Sikre ein betre maktbalanse i verdikjeda for mat gjennom betre tilsyn, større openheit og meir rettferdig fordeling av verdiane i heile kjeda.
- Leggje fram ei stortingsmelding om marknadsmakt i verdikjeda for mat.
- Gjennomgå rammevilkåra for næringsmiddelindustrien for å sikre vidare utvikling av næringa i Noreg.
- Innføre strengare krav til merking av matvarer både når det gjeldt opphavsland og produksjonsmetodar, til bruk av antibiotikum.
- Auke bruket av norsk mat i offentlege verksemder.

Eigedomspolitik og vern av matjord

Eigedomspolitikken i landbruket skal sikre at ressursane blir haldne i hevt, blir verande lokalt og nasjonalt åtte og forvalta i eit langsiktig perspektiv. Å fordele eigarskapet til naturressursar som jord og skog på mange hende har gitt verdiskaping og vokster i heile landa og lagt til rette for eit mangfald av småe, mellomstore og store bruk. Familielandbruket, med personleg eigarskap til jorda, bidreg til livskraftige lokalsamfunn og meir livskraftige distrikt. Matjord er ein knappleiksressurs. Omsynet til utbygging av industri, infrastruktur og bustadar må balanserast betre mot det langsiktige omsynet til matproduksjonen. Meir matjord må derfor dyrkast opp, og mindre matjord må byggjast ned.

Regjeringa vil:

- Oppretthalde odelslova, jordloven og konsesjonsloven som rammeverk for eigedomspolitikken i landbruket, men gjennomgå eigedomslovgivinga for å sikre eit levande landbruk i heile landa.
- Handheva priskontroll, personleg buplikt og driveplikt.
- Innføre priskontroll på skogeigedommar.
- Nekte aksjeselskap konsesjon på eigedommar som er underlagde buplikt, og vurdere om Statsforvaltaren skal ha kompetanse til å gi konsesjon i desse sakene.
- Sikre nasjonalt og lokalt eigarskap til jord- og skogeigedommar.
- Setje eit nytt langsiktig mål om maksimal omdisponering av 2000 dekar dyrka mark årleg.
- Sikr at jordvern blir eit overordna omsyn i arealforvaltinga.
- Vurdere forbod mot opsjonsavtalar på dyrka eller dyrkbar mark.
- Gå kritisk gjennom konkrete nedbyggingsprosjekt for å vurdere om mengda prosjekt er foreineleg med dei fastsette jordvernsmåla.

Skog

Aktivt skogbruk og produksjon av produkt basert på trevirke går føre seg i alle delar av landet. Eig ansvarleg og langsiktig forvaltning er ein føresetnad for å produsere skog med kvalitetstømmer og slik bidra til framtidig verdiskaping og karbonbinding. Ein meir offensiv politikk for skogindustrien er god næringspolitikk, god distriktpolitikk og god klimapolitikk. Ein aktiv skogpolitikk er også ei jordnær, konkret og billig klimaløysing, som regjeringa vil satse på. Skog i vokster tek opp CO₂, og aktiv skogskjøtsel, med hogst, planting, gjødsling og ungsogspleie, bidreg til ein betydeleg klimagevinst. Gode avvegingar mellom aktivitet og miljøomsyn, mellom natur og klima og mellom bruk og vern skal stå sentralt i ein berekraftig skogpolitikk.

Regjeringa vil:

- Auke tilskottet til skogplanting, ungsogspleie og andre skogkulturtiltak for å auke CO₂-opptaket og sikre ressursgrunnlaget for industrien.
- Bruka offentlege innkjøp, blant anna gjennom Statsbygg, for å styrkje etterspurnaden etter produkt basert på norsk skog.
- Auke den industrielle vidareforedlinga av skog i Noreg, blant anna ved å sikre meir kapital til vidare utvikling av skogindustrien.
- Leggje til rette for at det blir bygd anlegg for gjenvinning av brukt tremateriale frå bygg, som sikrar at materialet kan brukast til nye industriprodukt for å auka sysselsetjinga og verdiskapinga.
- Sikre gode ordningar for industrielle lån, tilskott og risikoavlasting innanfor bioøkonomi.
- Auke satsinga på skogbilvegnettet for å tilpasse det til forandra klimatilhøve og moderne tømmertransport.
- Lage ein eget transportstrategi som bidreg til meir industriell vidareforedling av skog i Noreg og reduserte klimagasseteslepp.
- Etablera eit program for godt klimaskogbruk i samarbeid mellom staten, skognæringa og andre ramma næringar.
- Stoppa utsalet av Statskogs eigedommar.
- Bruke Statskog som eit verktøy for industribygging og næringsutvikling der Statskog har eigedommar.
- Gjennomføra skogvernet på ein måte som får minst mogleg konsekvensar for avverkinga og skognæringa sine moglegheit til å bidra i det grønne skiftet.

Dyrevelferd

Norsk jordbruk har og skal framleis ha ein dyrevelferd i verdstoppen. For å sikre dette må vi oppretthalde og utvikle eit godt og strengt regelverk for dyrevelferd, basert på kunnskap om behova til dyra. Mattilsynet må styrkjast, slik at dei har tilstrekkelege ressursar til å drive god rådgjeving, hyppig kontroll og eit målretta samarbeid med produksjonsnæringane.

Regjeringa vil:

- Styrkje Mattilsynet.
- Sikr at norsk jordbruk har verdsleiande dyrevelferd.
- Oppretthalde forbodet mot førebyggjande bruk av antibiotikum og vekstfremmande middel i dyrefôr.
- Støtte investeringar for å fremje dyrevelferdstiltak i jordbruket utan at det blir stilt krav om nyetablering eller auka produksjon, slik at fleire fjøs blir utforma og innreie i tråd med eksisterande dyrevelferdskrav og regelverk.
- Støtte opp under prosjekt for å utvikle alternativ til dyreforsøk.
- Styrkje veterinærtjenesta i heile landa slik at alle dyr har tilgang til kvalifisert behandling.

Fisk: Fisken er ressursen i fellesskapet

Fiskeri

Fiskerinæringa er av stor betydning for norsk økonomi, og for verdiskaping, busetjing og arbeidsplassar langs heile kysten. Fisken tilhører det norske folket i fellesskap, og regjeringa vil sikre nasjonal råderett og kontroll over fiskeressursane og forvalte desse til det beste for dagens og framtidige generasjonar. For regjeringa står det sentralt å ta vare på dei distriktpolitiske målsetjingane i fiskerilovgivning om arbeidsplassar og busetjinga i kystsamfunn. Fiskeriløyva skal forvaltast på ein måte som ikkje bidreg til sentralisering verken internt i regionar eller mellom landsdelar.

Regjeringa vil sikre ein variert, fiskereid og berekraftig fiskeflåte som bidreg til at fisken gir auka aktivitet, større verdiskaping og fleire heilårlege arbeidsplassar i lokalsamfunn langs heile kysten. Flåten skal sikrast stabile, føreseielege og gode rammevilkår. Det er eit mål for regjeringa å auke bearbeidinga av sjømat i Noreg, og samfunnskontrakten mellom hav og land skal styrkjast.

Regjeringa vil:

- Sikr at havressursloven, fiskeslagslova og deltakarloven ligg fast og blir verande viktige pilarar i norsk fiskeripolitikk.
- Sikr at fisken også i framtida tilhører fellesskapet, og si nei til evigvarande kvotar.
- Utarbeide ei ny kvotemelding som gir forutsigbarhet for fiskerinæringa, og som sikrar busetjing, aktivitet og lønnsemd langs heile kysten. Kvotemeldinga skal mellom anna sikre:
 - At kvotane blir fordelte på ein føreseieleg og meir rettferdig måte.
 - At det blir lagt avgrensingar på eigarskap i kystfiskeflåten.
 - At breidda og mangfaldet i kystfiskeflåten blir trygd. Dette skal mellom anna skje basert på tilstrekkeleg kvotegrunnlag.
 - At vilkår for tilbakefall av strukturkvotar blir avklara.
 - At flåten under elleve meter har gode rammevilkår, som gir lønnsam utvikling, forutsigbarhet, fornying og gode inntektsmoglegheiter også for menneskap på to. Det skal ikkje opnast for strukturering for flåten under elleve meter.
- At nærare avgjerder for overgang frå heimslengd til faktisk lengd for kystflåten blir avklara.
- At tiltak som kan sikre kystflåten prioritet til fiskefelt i kystnære område, blir greidd ut.
- Greie ut tiltak som legg til rette for at fleire kan delta i næringa, gjennom å dempe dagens høge kapitalbehov. Dei som har investert i næringa, skal takast vare på på ein god måte.
- Sikre rekruttering til fiskerinæringa gjennom målretta ordningar, herunder tiltak for generasjonsskifte.
- Styrke innsatsen mot fiskeri- og miljøkriminalitet nasjonalt og internasjonalt og leie an i innsatsen for å stanse plastforureining i havet.
- Forbetr fiskerikontrollen, herunder sikre meir kontroll på kaikanten.
- Sikre sømmelege lønns- og arbeidsvilkår for tilsette i sjømatnæringane, og bruke A-krimssenter og Arbeidstilsynet meir aktivt i kampen mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i fiskeindustrien.
- Styrke bestands- og ressursforskinga i havet, langs kysten og i fjordane.
- Sikre sentrale norske gyteområde og fiskefelt mot øydeleggjande påverknad frå anna næringsverksemd.
- Stimulere til innovasjon og bruk av ny teknologi i fiskeindustrien gjennom eit marint verdiskapingsprogram.

- Vurdere ordningar som påskjønner leveransar av fersk fisk til lokale landanlegg.
- Vidareføra særordningar for permisjon i fiskeindustrien.
- Stimulere til økt innanlands bearbeiding, mellom anna ved å auke tilgangen på restråstoff som grunnlag for utvikling av ny norsk industri.
- Sikr at fangst- og landingsmønsteret frå fiskeflåten i størst mogleg grad tek omsyn til behovet i industrien for stabil tilgang på råstoff.
- Bidra til ein desentralisert mottaksstruktur gjennom å styrkje ordninga med føringstilskott.
- Sikr at dei eksisterande rettane til fiske i sjøsamiske område er reelle.
- Vidareutvikle og forsterke pliktsystemet for torsketrålerne for å sikre at fisk blir landet og gir aktivitet i dei tilgodesedde kystsamfunna i tråd med føresetnadane for ordninga, og vurdere sanksjonar, i form av reduserte kvotar, dersom forpliktingane ikkje blir opp følgde.
- Behalde eit berekraftig sjølaksefiske som ei viktig næring og kultur- og tradisjonsberar.
- Sikre ordningar som legg til rette for grøn omstilling av fiskeflåten.
- Vidareføra kompensasjonsordninga for CO₂-avgifta i fiskeflåten.
- Styrke likestillinga i fiskeria.
- Ta vare på norske fiskeriinteresser i kvoteforhandlingar med andre land.
- Tilpasse innrapporteringskrav og regelverk for fiskeria til dei ulike flåtegruppene slik at dei minste fartøya ikkje får urimelege belastningar.

Havbruk

Havbruksnæringa er av stor betydning for norsk matproduksjon og verdiskaping. Regjeringa vil leggje til rette for vidare vokster for å skape fleire arbeidsplassar, meir bearbeiding, større verdiskaping og auka eksportinntekter. Dette må skje på ein føreseieleg, kontrollert og berekraftig måte. Politikken skal byggje opp under fortrinnet som ligg i oppdrett av fisk i kystnære strøk og fjordar, og samtidig stimulere til innovasjon, nye produksjonsformer og bruk av ny teknologi for å sikre auka berekraft. Målet er at Noreg skal leie an i utviklinga av verdas mest produktive og miljøvennlige havbruksnæring med produksjon av matressursar til ein veksande verdsmarknad.

Regjeringa vil:

- Vidareutvikl trafikklyssystemet med fleire miljøindikatorar, og ha ein tydelegare strategi for sporing og for å hindre rømming av fisk.
- Stimulere til innovasjon, nye produksjonsformer og berekraftige løysingar gjennom ein aktiv og teknologinøytral næringspolitikk.
- Stimulere til auka berekraft gjennom eit eige program for produksjon av berekraftig fôr basert på norske ressursar, setje mål om at alt fôr til havbruksnæringa skal vere frå berekraftige kjelder innan 2030, og leggje til rette for bruk av karbon (CCU) innan fôrproduksjon.
- Utvikle eit eige konsesjonsregime for oppdrett til havs med strenge krav til berekraft og sameksistens mellom ulike havnæringar.
- Gjennomgå fordelinga av midla frå Havbruksfondet, og auke kommunanes del av inntektene frå fondet.
- Prøve ut ei ordning der ein avgrensa del av framtidige havbruksløyve i ein periode blir leigd ut til sjømatindustrien for å bidra til heilårleg industri.
- Leggje til rette for auka forskning på og meir næringsaktivitet knytt til tong og tare og nye marine ressursar.
- Gjere framtidige oppdrettsløyve tidsavgrensa.

- Gjeninnføre eigarskapsavgrensingar og krav om lærlingar, vidareforedling og forskning og utvikling for dei største aktørane innan havbruk.
- Gjennomgå ordningane med løyve i havbruksnæringa for å sikre framleis mangfald og lokal eigarskap.
- Leggje til rette for forenkling, opprydjing i regelverk og betre samarbeid mellom styresmaktene og næringa for å sikre meir heilskapleg forvaltning, betre berekraft og betre fiskevelferd.
- Avklare og forbetre rammevilkår for ferskvassoppdrett.
- Gjennomgå relevant regelverk for havbruksnæringa, der ein mellom anna ser på konsesjonssystemet, tilpassa konsesjonskrav til lukka anlegg og utviklingskonsesjonar og miljøkrav.
- Styrke havbruksutdanningar i tråd med behovet til næringa på fagskule-, høgskule- og universitetsnivå.

Olje og energi: Utvikl energiresursane våre

Skal klimamåla nåast, må verda klare å erstatte fossil energi med fornybar. Dette er ein av dei største snuoperasjonane verda har stått overfor, og ikkje noko eit enkelt land kan klare aleine. Det er i første rekkje den globale etterspurnaden etter fossil energi som må reduserast. Kol er den klart mest forureinande energikjelda. Som eit moderne industriland med ein stor olje- og gassnæring, viktige industrimiljø og ein betydeleg fornybarnæring, ønskjer regjeringa at Noreg skal bidra aktivt til, og dra nytte av, denne globale energitransformasjonen. For å skape nye jobbar og kutte utslepp, vil regjeringa føre ein aktiv næringspolitikk, og satse på område som karbonfangst, -bruk og -lagring, havvind, hydrogen, batteriteknologi, grøn skipsfart, landstransport, og dessutan skog, treforedling og andre fornybare næringar.

Utvikl, ikkje avvikle petroleumssektoren

Norsk petroleumsindustri skal utviklast, ikkje avviklast. Petroleumssektoren er ein høyproduktiv næring som bidreg med store inntekter, verdiskaping og arbeidsplassar til Noreg. Regjeringa vil leggje til rette for framleis høgt aktivitetsnivå på norsk sokkel. Ringverknadar på land skal komme heile landet til gode.

Utsleppa frå sokkelen skal ned, og politikken til regjeringa skal støtte aktivt opp under eit grønt skifte der ein byggjer på kompetansen frå olje- og gassindustrien innan nye næringsområde. Regjeringa vil intensivere arbeidet med å førebu samfunnet på reduserte petroleumsinntekter. Olje- og gassindustrien skal ha rammevilkår som sikrar Noreg inntekter, arbeidsplassar og ringverknadar til fastlandet. Vi skal i samarbeid med næringa sørgje for at utsleppa frå olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel blir kutta med 50 prosent innan 2030 og til netto null i 2050, og redusere den samfunnsøkonomiske risikoen og finansielle klimarisikoen som investeringar i olje og gassverksemd medfører.

Det ordinære konsesjonssystemet skal liggje fast. Det skal framleis givast løyve til å leite etter olje og gass i nye område. Leiting skal i denne stortingsperioden hovudsakleg skje gjennom føreseieleg tilgang på leiteareal gjennom tildeling i allereie førehandsdefinerte område (TFO). Arealtilgangen skal styrast slik at omsynet til fornybare næringar, klima og miljø veg tungt. Klima og miljø skal vurderast meir heilskapleg i TFO-rundane. Regjeringa vil leggje vekt på at leiteverksemd og utvinning på norsk sokkel blir basert på norsk verdsleiarande teknologi som tek vare på tungvegande omsyn til HMS og sameksistens med andre næringar.

Regjeringa vil:

- Leggje til rette for eit stabilt aktivitetsnivå på norsk sokkel av olje- og gassverksemd, med auka innslag av næringar knytt til karbonfangst og -lagring, hydrogen, havvind, havbruk og mineral.
- Greie ut ansvarsfordelinga til styresmaktene for verksemd på sokkelen for å sikre eit meir heilskapleg ansvar for den økonomiske aktiviteten på sokkelen.
- Leggje føre-var-prinsippet og best tilgjengeleg kunnskap til grunn i tildeling av nye konsesjonar og ikkje opne for petroleumsverksemd i Skagerrak og på Mørefeltet, Iverryggen, Trænarevet eller ved Jan i denne stortingsperioden. Vi vil ikkje gå inn for konsekvensutgreiing av petroleumsaktivitet av Nordland VI og VII og Troms II.
- Leggje til grunn ein definisjon av iskantsona slik ho er nedfelt i stortingsvedtaket.

- Sørgje for, i samarbeid med næringa at utsleppa frå olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel blir kutta med 50 prosent innan 2030 og til netto null i 2050
- Stille krav om lågutsleppsløysingar frå 2025 og nullutslepp frå 2030 til offshore supply-skip.
- Sørgje for vidare elektrifisering av olje- og gassfelt, samtidig som det blir sikra tilstrekkeleg fornybar kraft til ny- og eksisterande industri på fastlandet. Elektrifiseringen av sokkelen skal i størst mogleg grad skje med havvind eller annan fornybar straum produsert på sokkelen.
- Sørgje for at petroleumsselskapa integrerer stresstesting av klimarisiko i avgjerdene sine og rapporterer på dette til Oljedirektoratet.
- Stilt strengare krav til oljeselskapa slik at meir av verdiskapinga blir igjen lokalt og arbeid for ringverknadar på land. Dette er særleg viktig i nord.
- Leggje vekt på forutsigbarhet i rammevilkår for sektoren, der hovudlinjene i forslaget Solberg-regjeringa har til kontantstraumsskatt for næringa blir lagd til grunn, herunder at det mellombelse petroleumsskatteregimet frå 2020 består slik det var tiltenkt.
- Utvikl ein robust verdikjede for karbonfangst- og lagring i Noreg med mål om minst to fullskala fangstanlegg og eit lagringsanlegg i Nordsjøen. Kompetansen som blir produsert skal komme norsk industri, samfunnet og næringslivet til gode.

Fornybar kraft til folk og industri

Tilgang på rikeleg med rein og rimeleg kraft har i årstiar vore den norske industriens fremste konkurransefortrinn. Regjeringa vil at dette også i framtida skal vere fortrinnet for norsk industri og bidra til verdiskaping og sysselsetjing i heile landet.

Det neste tiåret vil Noreg trengje meir kraft og betre overføringsnett for å byggje opp nye grønne næringar, å elektrifisere samfunnet og no klimamåla våre. Noreg skal vere eit foretrukket land for industrielle investeringar, ikkje minst i ei tid der marknadane i stadig større grad etterspør lågast mogleg utslepp i produksjonen. Derfor trengst ein samla plan for auka kraftproduksjon, som kjem både industrien og samfunnet elles til gode og tek omsyn til miljø og lokalsamfunn.

Regjeringa vil føre ein politikk som sikrar oss at vi beheld suveren norsk kontroll over alle avgjerder med betydning for energitryggleiken i Noreg, for den vidare utbygginga av norsk kraft og energimiks, at den offentlege eigarskapet ligg fast, og at avgjerder om eventuelle nye mellomlandssamband til utlandet framleis suverent skal fattast av norske styresmakter.

Regjeringa vil:

- Lage ein samla plan for norsk vasskraft, vindkraft, solkraft og andre energi- og infrastrukturutbyggingar som krev konsesjon.
- Sette ned ein energikommisjon for å kartleggje energibehova og foreslå auka energiproduksjon, med mål om at Noreg framleis skal ha overskotsproduksjon av kraft.
- Auke norsk vasskraftproduksjon, mellom anna gjennom å leggje til rette for betra vedlikehald, oppgradering og fornying av eksisterande vasskraftanlegg.
- Leggje til rette for ei storstilt satsing på havvind gjennom ein ambisiøs nasjonal strategi for havvind som mellom anna inkluderer satsing på norsk leverandørindustri, eit godt regelverk og utvikling av nettinfrastuktur på norsk sokkel.
- Tillate utbygging av vindkraft på stadar der det er gode vindforhold og lokal aksept. Vi skal ta skikkeleg omsyn til å ta vare på viktige naturverdiar.
- Sørgje for eit heilskapleg og harmonisert regelverk for omsetning, produksjon og distribusjon av kraft på land og til havs.

- Leggje betre til rette for meir småkraft, og gjere ein gjennomgang av lovverket knytt til småkraft med sikte på å sikre nasjonal eigarskap i sektoren.
- Sørge for at staten tek eit ansvar for å få på plass infrastruktur der han trengst, og når han trengst, herunder at kapasiteten i straumnettet blir forsterka i heile landet, og at konsesjonsbehandlingstida blir korta ned.
- Sikr at tariffmodellane for kraft tek vare på norsk industri på ein betre måte, at kapasiteten i straumnettet blir forsterka og at rimeleg og rein norsk kraft gjer det attraktivt å etablere ny kraftforedlende industri i Noreg.
- Bidra til å byggje opp ei samanhengande verdikjede innan hydrogen der produksjon, distribusjon og bruk blir utvikla parallelt og setje eit mål om årleg produksjon av blå og grøn hydrogen innan 2030, og dessutan vurdere å etablere eit statleg hydrogenselskap.
- Fjerne ordninga med opphavsgarantiar og prioritere kraftbehovet i industrien.
- Ta aktivt del i diskusjonane med dei europeiske partnerane våre om korleis ETS skal vidareutviklast på lengre sikt, for å ta vare på interessene til norsk industri.
- Innføre ei utjamningsordning som bidreg til jamnare nettleige i heile landet.
- Utforme fleire kraftfulle tiltak for å redusere høge straumkostnadar som inkluderer lågare avgift på elektrisk kraft, auka bustøtte, geografisk prisutjamning av nettleige, styrkte forbrukarrettar og auka produksjon av norsk kraft.
- Ikkje godkjenne nye mellomlandssamband til utlandet i denne stortingsperioden.
- Sørge for at avgjerder om utbygging av kraft og samansetninga av den norske kraftmiksen blir verande norske, nasjonale avgjerder. Statnett skal eige og drive alle mellomlandssamband til utlandet.
- Arbeid for at det nordiske og europeiske kraftsamarbeidet skal vidareførast og styrkjast på ein måte som er i tråd med Noregs interesser som energi- og industrinasjon.
- Sette mål for kor stor produksjonen av vindkraft til havs og solenergi skal vere innan 2030.
- Greie ut korleis norsk krafteksport påverkar norsk forsyningstryggleik og norske straumprisar, og kva konkrete tiltak som kan bidra til å sikre at norsk fornybar kraft blir verande eit konkurransefortrinn for norsk industri.
- Starte omstillinga til eit fornybart energisystem på Svalbard på ein måte som er i tråd med behovet til staden, moglegheiter og miljømål.

Klima og miljø: Ein rettferdig klimapolitikk

Den menneskeskapte klima- og naturkrisen er vår tids største utfordring. Klimamåla skal nåast, og økonomien må innrettast mot å bli stadig meir fornybar, sirkulær og berekraftig. Utsleppskutt skal vere kjernen i strategien for vokster, eksport og jobbskaping.

For å nå klimamåla er det avgjerande å få på plass tiltak for raske utsleppskutt. Det må etablerast ny, grøn industri som kan bidra med løysingar på vegen fram mot ein karbonnøytral verda innan 2050, og vi må få til effektivt internasjonalt klimasamarbeid, energiomstilling og klimabistand. Regjeringa skal for inneverande stortingsperiode setje i verk tiltak som gir reelle utsleppskutt, og føre ein ambisiøs og effektiv klimapolitikk i tråd med måla i Parisavtalen. Innan 2030 skal 55 prosent av dei norske klimagassutsleppa kuttast, målt mot 1990. Denne forpliktinga gjeld heile økonomien, inklusive kvotepliktig sektor. Regjeringa vil gjera Noreg til ein pådrivar for ein meir ambisiøs internasjonal klimapolitikk, med mål om å avgrense den globale oppvarminga til 1,5 gradar over nivået i førindustriell tid.

Regjeringas klimapolitikk skal skape og verne jobbar og sikre rettferdig fordeling, ein sterk nasjonal eigarskap til naturressursar og eit aktivt internasjonalt samarbeid om energi og klima. Vi vil vidareutvikla Noreg som ein verdsléiande, berekraftig industrinasjon basert på fornybar energi. Mange av løysingane på klimautfordringane ligg i industrien. Det er menneska som jobbar her, som skal utvikle og skape morgondags arbeidsplassar. Det er avgjerande at klimapolitikken er både effektiv og rettferdig. For å sikre brei oppslutning om klimapolitikken skal omstillinga vere sosialt og geografisk rettferdig og inkluderande. Alle må få moglegheit til å ta klimavennlige val, uavhengig av økonomi og bustad.

Regjeringa vil sørge for at avgiftssystemet bidreg til ei klimaomstilling som er både effektiv og sosialt og geografisk rettferdig. CO₂-avgifta skal gradvis aukast til om lag 2000 kr fram mot 2030. Det skal utarbeidast partnerskap med næringslivet, kompensasjonsordningar eller avgiftsreduksjonar for særskilt ramma grupper og næringar, og takast omsyn til konkurransekrafta til næringar. Miljø- og klimaavgifter skal innrettast sosialt rettferdig og differensierast geografisk der det er mogleg og formålstenleg.

Vi skal bruke dei fornybare energiressursane våre til å skape arbeidsplassar i Noreg og sørge for framtidig verdiskaping og inntekter til fellesskapet.

Regjeringa vil:

- Kutte norske utslepp med 55 prosent mot 2030 samanlikna med 1990, som eit delmål på vegen mot netto nullutslepp i 2050. Utsleppsmålet gjeld heile økonomien, inklusive kvotepliktig sektor.
- Bruke skogen aktivt som ein sentral del av klimapolitikken og utarbeide eit nasjonalt mål og strategi for å auke den naturlege karbonlagringa i norsk natur.
- Utvikl effektive ordningar for omlegging av næringstransporten, til ei ny fondsløysing.
- Innføre konkrete mål for utsleppskutt for kvar enkeltsektor og -næring i Noreg. Måla skal utviklast i samarbeid med ramma næringar. Det skal etablerast eit system for jamleg og forpliktande oppfølging av tiltak og måloppnåing.
- Raskt utarbeide ein ny klimaplan for heile økonomien, som kuttar utslepp i tråd med Noregs klimamål, for både kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor.
- Videreføre Noregs klimasamarbeid med EU og vidareutvikle samarbeidet til å inkludere eit strategisk industripartnerskap som styrkjer norske moglegheiter til å skape arbeidsplassar i heile Noreg.
- Videreføre Noregs deltaking i den europeiske kvotemarknaden, som eit av fleire verkemiddel for å oppnå vårt overordna mål for utsleppskutt i Noreg.

- Gradvis auka CO₂-avgifta på sokkelen.
- Vidareføra og styrke CO₂-kompensasjonsordninga, eller tilsvarande ordningar så lenge det er behov, for å sikre konkurranseevna i industrien og hindre karbonlekkasje.
- Vekte klima- og miljøomsyn med minimum 30 pst i offentlege innkjøp og høgare der det er relevant.
- Invitere partane i arbeidslivet og næringar til forpliktande klimasamarbeid for utsleppskutt. Det skal opprettast eit nasjonalt råd for rettferdig omstilling der partane i arbeidslivet har ei sentral rolle.
- Utvikle bruk av låg- og nullutsleppsteknologi som set fart på den grønne omstillinga i næringslivet gjennom gjensidig forpliktande avtalar, også kalla klimapartnerskap
- Oppfylle staten og avtalen i landbruket om kutt av klimagassutslepp i landbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigaste nye verktøyet vil vere etablering av Bionova, ein finansieringsmekanisme til støtte for klimatiltak i landbruket.
- Ikkje innføre avgift på klimagassutslepp som følgjer av biologiske prosessar.

Sirkulærøkonomi

Langsiktig og berekraftig forvaltning av ressursar er eit grunnprinsipp i politikken til regjeringa. Vi må gå frå ein lineærøkonomi med bruk-og-kast til ein sirkulærøkonomi basert på tanken om at minst mogleg ressursar skal gå til spille og måtte handterast som avfall. Regjeringa vil satse på industri og jobbar i Noreg knytt til resirkulering av materiale og leggje betre til rette for at norsk eksportindustri kan framstille resirkulerbare og resirkulerte produkt. Det bidreg til å redusere pressa på naturressursar.

Voksteren i avfall må stoppast og det må leggjast til rette for meir gjenvinningsindustri i Noreg. Målet er auka ressursproduktivitet der ein bruker innsatsfaktorane i produksjonen meir effektivt samtidig som utsleppa blir lågare.

Regjeringa vil:

- Leggje fram ein gjenbruksstrategi for offentleg verksemd og dessutan gjennomgå og forandre avhendingsinstruksen til staten slik at gjenbruk av eigedommen og eigedelane til staten blir enklare.
- Lage ein ny og forbetra handlingsplan for sirkulærøkonomi med konkrete og målretta tiltak for å redusere avfall - og for å sikre auka gjenvinningsindustri og handel basert på resirkulerte ressursar i Noreg.
- Jobbe for at avfall blir handtert og blir gjenvunne lokalt eller regionalt heller enn å bli transportert over større avstandar, og oppdatere forureiningsloven for å sørge for meir effektiv avfallshandtering, slik at avfallet blir sortert, blir vidareforedla og blir brukt på nytt som råstoff.
- Sørge for at staten inngår avtalar med næringslivet for å auke gjenbruk av materiale.
- Stille krav om at nye bygg og anlegg blir bygt med klimavennlige materiale og blir designa for lågt energibruk og gjenbruk, og dessutan leggje opp til at byggjeplassar blir fossilfrie.
- Jobbe for at forbrukarar og innkjøparar får informasjon om kor mykje ressursar som er brukte for å lage eit produkt, kor store utslepp det står for , eventuelle skadelege miljøgifter og korleis arbeidsforholda er for dei som lagar dei. Det skal leggjast til rette for at produkt kan merkast med informasjon om korleis dei kan reparerast, blir gjenbrukte og blir resirkulerte.
- Vurdere avgift på fossil plast, krav til sporing av plast og gjenvinning av halvparten av plastemballasjen i Noreg.
- Greie ut eit mogleg regime for avgifter på bruk av bruket til førstegong av ikkje-fornybare naturressursar og innføre ei ordning med auka produsentansvar for levetida av produktet.

- Arbeid for at alle batteri som skal brukast i Noreg, skal kunna resirkulerast.
- Leggje til rette for CO2-fangst og -lagring på alle større forbrenningsanlegg på sikt, og utnytting av CO2 i industriell produksjon gjennom CCUS.

Klimatilpassing

Varmare klima fører med seg eit uføreseieleg vêrmønster der flaum og skrede, skogbrannar, jorderosjon, steinsprang og tørke vil hende oftare. Samfunnstryggleiken blir utfordra og tilgangen på livsviktige naturressursar blir trua. Behovet for klimaforebygging- og klimatilpassing er stort og aukande. Regjeringa vil styrkje klimaberedskapen.

Regjeringa vil:

- Planmessig styrke arbeidde for å førebyggje mot framtidige ekstremhendingar, og auke NVE og moglegheita kommunane hadde til å forsere dette arbeidde.
- Bidra med løysingar til arbeidet til kommunane med å tette etterslepet på rehabilitering og bygging av vass- og avløpsløysingar. Regjeringa vil framme forslag om ei sektorlov for vatn.
- Auke fokuset i arealplanlegginga på naturområde som bind jordsmonnet, lagrar karbon, vernar mot erosjon og som er viktig for overvasshandtering og flomdemping.
- Styrkje ordninga med «klimasats» for kommunar og fylkeskommunar.
- Styrkje øving på krisehandtering ved klimarelaterte katastrofar.
- Sikre tydelege ansvarsforhold i krisehandtering knytt til klimarelaterte risiko.
- Leggje til rette for at alle planar blir samordna og er ein del av dei lokale beredskapsplanane.

Forvalta naturen for velferda i framtida

Naturen er sjølv grunnlaget for velferda vår, og berekraftig bruk av naturressursane er avgjerande for verdiskaping, arbeidsplassar og busetjing over heile landet. Regjeringa vil ta eit krafttak for naturen gjennom å bruke og styrke naturens eiga evne til å fange og lagre klimagassar. Noreg skal vere ein aktiv pådrivar i arbeidet for å sikre ein best mogleg naturavtale under FN-toppmøtet i Kunming, Kina, som balanserer bruk og vern av natur.

Langsiktig og berekraftig forvaltning av naturressursane er grunnprinsippet i miljøpolitikken til regjeringa. Regjeringa vil sikre biologisk mangfald og sårbare økosystem gjennom ein kombinasjon av eit godt nasjonalt regelverk og god og langsiktig lokal forvaltning. Gode forvaltartradisjonar gir ofte eit betre og meir langsiktig vern enn berre det formaliserte vernet. Mykje av det biologiske mangfaldet i Noreg er avhengig av menneskeleg bruk, mellom anna av beiteområde og slåttemark.

Regjeringa meiner vern av naturtypar og dyre- eller planteartar er nødvendig i enkelte tilfelle. Vern er eit middel for å verna natur, ikkje eit mål i seg sjølv. Vern av sjeldne artar og naturtypar må vere kunnskapsbasert og skje etter naturvitskaplege kriterium. Regjeringa vil vidareutvikle og styrkje dagens modell med regional og lokal forvaltning. I område kvar vern er aktuelt, må verneprosessene føregå slik at lokaldemokratiet og grunneigarane får auka innverknad. Skog som blir verna på privateid grunn skal vere frivillig vern. Jordvernet skal styrkjast.

Tap av sårbar natur skal førebyggjast og reparerast, og vern av representativ norsk natur skal sikrast. Dette skal skje etter naturvitskaplege kriterium. Vern skal konsekvensutredes før vedtak om vern, og forskrifter skal fastsetjast samtidig eller umiddelbart etter vernevedtaket.

Regjeringa vil:

- Gjennomføra ei utgreiing av naturrisiko for norsk økonomi etter modell frå Klimarisikoutvalget og etablere ein meny av ulike tiltak som bidreg til å halde oppe eit mangfald av økosystem i god økologisk tilstand.
- Utvikle gode metodar for korleis ein fører naturregneskap, der ulike naturtypar vektes i tråd med naturverdien deira.
- Satse på naturbaserte løysingar på klimakrisen, mellom anna auke karbonlagringa i til matjord, taeskog og skog.
- Styrke det frivillige skogvernet, gjennom ei meir treffsikker ordning for frivillig vern og auka drift av den produktive skogen.
- Intensivere arbeidet med å redde trua norske artar og naturtypar og ta vare på bier og andre pollinerande insekt i Noreg.
- Følgje raskt opp handlingsplanen for Oslofjorden med tiltak som reduserer avrenning frå kommunar og landbruket, innføre forbod mot tømning av septik frå fritidsbåtar i heile fjorden, og sikre ei berekraftig forvaltning av fiskeriressursane i Oslofjorden og Skagerrak.
- Styrkje omsynet til natur og miljø i vassdragsrevisjonane, mellom anna gjennom krav til minstevannføring og sørgje for at restaurering av natur og artsmangfold langs vassdrag blir sikra.

Rovdyr

Det skal førast ein meir restriktiv rovdyrpolitikk. Regjeringas rovdyrpolitikk byggjer på rovviltforlika, den todelte målsetjinga og Bernkonvensjonen. Regjeringa byggjer på den lokale forvaltningsmodellen som blei nedfelt i rovviltforliket, og vil styrkje rolla til dei regionale rovviltnemndene. Det skal leggjast avgjerande vekt på avgjerdene til nemndene.

Regjeringa vil:

- Sikr at bestandsmåla faktisk blir opp følgde. Når ein bestand ligg over bestandsmålet, skal han forvaltast i tråd med det bestandsmålet som til kvar tid er vedteke av Stortinget.
- Innrette praktiseringa av rovviltforliket slik at kvotar på lisensfelling blir teke ut i samsvar med vedtak, og at beiteprioriterte område blir respekterte ved at skadegjørere blir felt utan ugrunnet opphald. Det skal ikkje etablerast forvaltingsmessige ordningar som ikkje har heimel i lov eller politiske vedtak.
- Effektivisere lisensjakt på jerv med meir moderne jaktmetodar.
- Greie ut ein reduksjon av gjeldande bestandsmål for ulv og bjørn, med mål om å redusere belastinga for beitenæringene og lokalsamfunn.
- Fjerne intervallmål. Bestandsmål skal definerast som både minimums- og maksimumsmål. Ved skade skal det givast raske og effektive fellingsløyve med lengre varigheit utanfor rovdyrsoner.
- Gjennomføra ei betre og sikrare teljing av dei ulike rovdyrbestandane.

Kommunal- og distriktspolitikk: Tenester nær folk

Regjeringa vil gjennom ein heilskapleg politikk overfor kommunesektoren sikre at oppgåver blir løyst på lågast mogleg formålstenlege forvaltningsnivå. Alle innbyggjarar, uansett bustad, skal ha eit godt tenestetilbod i nærmiljøet sitt. Regjeringa vil leggje til rette for at folk kan bu der dei vil, gjennom å sikre gode grunnleggjande tenester i heile landet. Kommunane må sikrast ressursar og handlefridom til å løyse velferdsoppgåver. Kommunesektoren spelar òg ei viktig rolle for å nå dei ambisiøse klimamåla våre.

Eit levande lokaldemokrati er grunnsteinen i folkestyret og ein føresetnad for tillit og legitimitet til det nasjonale folkestyret. Det er store forskjellar mellom kommunane når det gjeld kva utfordringar dei står overfor, og det er kommunane sjølv som er best i stand til å vurdere kva som trengst mest i kommunen deira. Det kommunale sjølvstyret gir rom for skreddarsydd løysingar for kvart enkelt lokalsamfunn. Derfor skal kommunesektoren i all hovudsak vere rammefinansiert og hovudsakleg blir gitt frie middel. Øyremerkte tilskott skal som hovudregel vere reservert for viktige nasjonale prioriteringsområde i ein oppstartsfase, eller finansiering av oppgåver som få kommunar har ansvar for.

Det lokale demokratiet må utviklast gjennom desentralisering av oppgåver til kommunar og fylkeskommunar. Regjeringa vil vurdere å overføre oppgåvene til statsforvaltarane som ikkje omhandlar tilsyn, kontroll eller klage, til fylkeskommunane. Jordvern skal vere sett bort frå.

Inntektssystemet til kommunane skal brukast til å jamne ut dei økonomiske forskjellane mellom kommunane, og inntektssystemet til kommunane skal sikre at forholdet mellom inntekter og faktiske oppgåver samsvarer betre.

Fylkeskommunen har ansvar for mange viktige tenester for folk og lokalsamfunn, som mellom anna vidaregåande skolar, fylkesveggar, kultur, kollektivtransport, tannhelse, skoleskyss og transport av funksjonshemja. I tillegg har fylket ansvar for utviklinga i regionen gjennom mellom anna overordna planarbeid, næringsutvikling og miljøoppgåver. Eit velfungerande folkestyre på regionalt nivå er viktig, og regjeringa ønskjer å styrkje fylkeskommunen som samfunnsutviklar.

Regjeringa vil:

- Sørge for at det kommunale inntektssystemet sikrar eit likeverdig tenestetilbod i heile landet.
- Leggje til rette for eit auka kommunalt sjølvstyre med større grad av innovasjon.
- Vidareutvikl verktøykassen til kommunane i natur og klimaarbeidet.
- Styrke dei frie inntektene til kommunane.
- Gjennomgå og forbetr Toppfinansieringsordningen for ressurskrevjande tenester for å sikre ei berekraftig utvikling av ordninga.
- Innføre eit nytt kriterium i inntektssystemet for kommunane med eit grunntilskott på 500 000 kroner per grunnskule.
- Gjennomføre ein heilskapleg gjennomgang av inntektssystemet i kommunane og fylka.
- Sikr at lokalsamfunn som stiller naturressursane sine til disposisjon for utbygging, får meir igjen for det og blir sikra ein rettmessig del av verdiskapinga, herunder gjennom forandra skattlegging av vindkraft.
- Behalde eigeidoms skatten som ein kommunal skatt og at maksimumssatsen for bustad, fritidseigedom, og næringsseigedom blir vidareført på dagens nivå. Eventuelle endringar i eigeidoms skatten må greiast ut i samarbeid med kommunane.

- Kompensera kommunane for inntektstapet knytt til kutta i eigedomsskatten på verk og bruk (maskinskatten).

Fylkes- og kommunestruktur

Det skal vere tre folkevalde nivå i Noreg. Eventuelle samanslåingar skal vere basert på frivillighet og eventuelle folkeavstemmingar skal vere rådgivande for nye fylkeskommunar og kommunar.

Den innsende søknaden frå Troms og Finnmark om oppløysing skal løyvast, og det skal i 2021 blir sett i gang ein prosess for å rette opp igjen Akershus, Buskerud og Østfold basert på ein søknad frå fylkestinget i Viken.

Regjeringa vil:

- Vidareføra tre direkte folkevalde forvaltningsnivå.
- Oppløysa tvangssammenslåtte fylkeskommunar som sender søknad etter vedtak i fylkestinget innan 1. juli 2022.
- Oppløysa tvangssammenslåtte kommunar som sender søknad etter vedtak i kommunestyret innan 1. juli 2022.
- Fjerne delane i inntektssystemet som straffar kommunar som ikkje slår seg saman.
- Sette ned eit ekspertutval som skal gå gjennom inntektssystemet frå fylkeskommunane, når fylkesstruktur er avklara.

Ein betre distriktspolitikk

Distriktspolitikken må forsterkast og fornyast. Regjeringa vil føre ein politikk for sterkare fellesskap, vokster og utvikling i heile landet der by og land går hand i hand. Vi vil setje i gang nye tiltak for å skape optimisme og framtidstru i heile Noreg. I distriktspolitikken til regjeringa er arbeid og velferd det aller viktigaste. Viss folk skal bu i og flytte til distrikta, må viktige tenester som barnehage, skole og helsetilbod vere i nærleiken. Alle innbyggjarar skal ha tilgang til breiband og god kritisk infrastruktur som veg og ferje.

For å utnytte moglegheitene i nord må befolkningsnedgang snuast til befolkningsvekst. Dei personrettede tiltaka i tiltakssona i Finnmark og Nord-Troms må evaluerast, og eit program for utprøving av nye tiltak i distriktspolitikken blir særleg viktig for denne landsdelen.

Regjeringa vil leggje fram ei melding for Stortinget om distriktspolitikk, der tilrådingar gitt av Norman- og Brandtzæg-utvala blir følgde opp. Regjeringa vil også gjennomgå dagens distriktspolitiske verkemiddelapparat for å sikre at det fungerer best mogleg. Eit hovudverkemiddel i distriktspolitikken er den differensierte arbeidsgivaravgifta, og vi vil vidareføra og jobbe for å utvide ordninga.

Regjeringa vil innføre ei pilotordning med bygdevekstavtalar. Dette skal vere eit nytt distriktspolitisk verkemiddel for utvikling, vokster og langsiktige rammer som styrker næringsliv og busetjing i Distrikts-Noreg. Dette skal vere langsiktige avtalar mellom staten og distriktskommunar med særleg behov for støtte til næringsutvikling. Piloten skal bestå av éin til to avtalar per fylke.

Regjeringa vil også utvikle regionvokstavtalar mellom staten, kommunar og fylke, som skal sikre utvikling og vokster i heile landet og langsiktige rammer for næringsliv, transport, busetjing, utdanning og velferd.

Det skal innførast ein regel om distriktspolitiske konsekvensanalysar av alle reformer, og krava om å vurdere distriktspolitiske omsyn skal vere gjennomgåande i offentleg forvaltning. Det skal innførast ein regel om distriktspolitiske konsekvensanalysar av alle reformer, og krava om å vurdere distriktspolitiske omsyn skal vere gjennomgåande i offentleg forvaltning.

Regjeringa vil:

- Gjennomgå og styrke verkemiddelapparatet og rolla frå fylkeskommunane i distrikts- og regionalpolitikken.
- Vidareføra og utvikle den differensierte arbeidsgivaravgifta.
- Evaluere og auke kunnskapen om personrettede tiltak i distriktspolitikken.
- Etablere eit program for utprøving av nye tiltak i distriktspolitikken, med sikte på arbeid, velferd og utvikling. Dette kan til vere personrettede tiltak.
- Styrke utdanningstilbod og etter- og vidareutdanning i distrikta.
- Leggje til rette for at statlege tilsette kan jobbe desentralisert gjennom å innføre nærleiksprinsipp for statleg styring:
- Statlege verksemdar skal organiserast slik at kompetansen ligg så nært innbyggjarane som mogleg.
- Nye statlege arbeidsplassar skal leggjast utanfor Oslo, med mindre heilt openberre grunnar tilseier noko anna. Veksten innanfor eksisterande statlege arbeidsplassar skal fordelast meir rettferdig mellom by og land.
- Det skal byggjast sterke kompetansmiljø i heile landet gjennom ei jamnare fordeling av offentlege arbeidsplassar.
- Ingen vedtak om nedleggingar av statlege tenestestadar skal gjerast i neste stortingsperiode med mindre det er avgjerande for å ta vare på viktige nasjonale interesser.
- Setje i verk arbeidet med bygdevekstavtaler på utvalde stadar i landet.
- Utvikla regionvokstavtalar mellom staten, kommunar og regionar, som skal sikre utvikling og vokster i heile landet og langsiktige rammer for næringsliv, transport, busetjing, utdanning og velferd.
- Igangsetja eit pilotarbeid i form av nærtjenestesentre, for auka tilgang til statlege tenester, eksempelvis utstedelse av pass og førarkort, og kort veg til tenester som juridisk rådgiving gjennom etablering av lokale servicetorg.
- Gjere tilgangen til internettet til høgkapasitet til ein rett på lik linje med straum, og sikre at alle husstandar der det bur fastbuande skal ha tilgang til høgfbarsbreiband innan 2025.

Bypolitikk

Gapet i levekår mellom fattige byområde og resten av landet aukar. Regjeringa vil ta tak i utfordringar knytt til levekår, sosial mobilitet og barnefattigdom i byane. Gode fellesskapstenester som er tilgjengeleg for alle skal redusere forskjellar og førebyggje einsemd.

Fleire mjuke trafikantar i byane bidreg til reinare luft og lågare utslepp, og regjeringa vil gjere det enklare for fotgjengarar og syklistar. Både unge og gamle må ha tilgang på grønrområde og arenaar for fysisk aktivitet.

Vi vil ta vare på rolla i byane som regionale motorar, og lyfte fram rolla i dei mellomstore byane i utviklinga av Noreg.

Regjeringa vil:

- Utvikl storbyområda med bustadar og arbeidsplassar slik at auken i persontransporten kan gjennomførast til, på sykkel eller med kollektivtrafikk.
- Knytte infrastruktur til bustadbygging og auke bustadbygging rundt kollektivknutepunkta i storbyane.
- Sikre grønområde og bidra til betre overvasshandtering.
- Forsterke og utvide områdesatsingane i dei store byane.
- Jamne ut forskjellar i levekår, sikre sosial mobilitet og førebyggje barnefattigdom.
- Tilby kommunane å auke det statlege bidraget til 70 prosent i prosjekta som i dag blir finansierte 66/34 av utbyggingskostnadane i store kollektivprosjekt i og rundt dei store byane.

Bustadpolitikk

Regjeringa har fire satsingar for ein aktiv bustadpolitikk. Vi vil at fleire skal få moglegheit til å eige eigen bustad, utvikle gode bomiljø, leggje til rette for å byggje fleire bustadar og ha ein klimavennlig byggenæring. Klimakrava til byggenæringen må skjerpast samtidig som byggjekostnadane blir så haldne låge som mogleg.

Vi vil gi Husbanken ei større rolle enn i dag og eit breiare samfunnsoppdrag for at alle skal bu godt og trygt. Husbanken skal hjelpe fleire med å skaffe seg og behalde eigen bustad, og regjeringa skal også jobbe for å sikre rettar og boforhold for leigetakarar. Regjeringa vil leggje fram ei stortingsmelding om ein heilskapleg bustadpolitikk, der kommunane vil få ei styrkt rolle i arbeidet med å jamne ut sosiale og geografiske forskjellar i bustadmarknaden.

Regjeringa vil styrkje Husbankens distriktsrettede arbeid og fornye Husbankens prosjekt om bustadetablering i distrikta for å stimulere til ulike typar bustadar i kommunar med uviss bustadmarknad. Det er eit mål å få fart på bustadbygginga i distrikta.

Regjeringa vil:

- Utvide Husbankens samfunnsoppdrag, målgrupper og lånerammer.
- Gi kommunane sterkare verktøy for å hjelpe folk inn i bustadmarknaden.
- Greie ut ei statleg rentekompensasjonsordning for kommunale tomtekjøp.
- Leggje til rette for at kommunane i samarbeid med aktørar som bustadbyggjelaga kan byggje bustadar til folk med avgrensa eigenkapital.
- Fryse BSU-ordninga (bustadsparing for ungdom) på 27 500 kroner i året og 300 000 kroner totalt og avgrense ordninga til å gjelde bustadkjøpet til førstegong.
- Koordinere offentlege innvendingar i byggeprosessar betre.
- Opprette ei ny tilskotsordning for bustadetablering i distrikta.
- Bruke offentleg innkjøp til å stille høge miljøkrav.
- Stimulere til meir energieffektivisering, gjenvinning og ombruk av byggjemateriale i byggeprosesser.
- Gjere nødvendige grep slik at norsk tre som byggjemateriale blir prioritert i alle offentlege byggeprosjekt der det er mogleg, både ved nybygg og renovering.
- Etablere eit utviklingsprogram for trebygg og klimavennlig fornying av bygg.
- Ta initiativ til eit eldreboligprogram.
- Vurdere Husleieloven som forbrukarlov og sikre leigetakarar meir stabile leigeforhold.
- Styrke lovgivningen for å hindre uheldig seksjonering av leilegheiter i sameie.
- Trappe opp studentbustadbygginga med mål om 3000 bygde bustadar i året.

Arealpolitikk og planlegging

Regjeringa vil leggje til rette for busetjing og verdiskaping i heile landet. Vi vil føre ein kunnskapsbasert arealpolitikk som bidreg til vokster og utvikling i både småe og store lokalsamfunn. Det skal leggjast til rette for meir bustadbygging i område med liten befolkningstettleik, og kommunane skal få auka handlefridom når det gjeld kvar i kommunane nye bustadar skal kunne byggjast. Samtidig skal allemannsretten sikrast, og det skal vere ein streng politikk i pressområda i strandsona.

Statlege føringar i areal- og transportpolitikken må evaluerast og gjennomgåast for å sikre tilpassing til lokale føresetnader. Moglegheita til å utvikle både småe og store lokalsamfunn og bo- og livskvalitet må liggje til grunn for prinsipp for fortetting og lokalisering.

Kommunen har eit stor ansvar for berekraftig planlegging som tek vare på sosiale, miljømessige og økonomiske behov for innbyggjarar, natur og næringsliv. Det lokale sjølvstyret er viktig, og statlege og regionale styresmakter skal vektleggje lokaldemokratiet når det blir vurdert om det skal fremjast innvending eller innvending. Statlege innvendingar må bli færre og samordnast betre. Likebehandling og forutsigbarhet er viktig for næringslivet og lokale styresmakter.

Regjeringa vil:

- Ha ei meir differensiert forvaltning av strandsona, med auka handlefridom og større moglegheiter for næringsutvikling og busetjing i spredtbygde strøk langs kysten i sona i strandsona 3.
- Sørgje for at skog som blir verna på privateid grunn, skal vere frivillig vern.
- Styrke jordvernet.
- Sjå til at dei statlege planretningslinjene for samordna bustad-, areal- og transportplanlegging blir praktiserte slik at dei er tilpassa regionale og lokale forhold.
- Evaluere dei statlege planretningslinjene for samordna bustad-, areal- og transportplanlegging, og sikre at det blir lagt til rette for vokster og utvikling i område med svak eller negativ befolkningsutvikling. Planretningslinjene skal ikkje bidra til raskare nedbygging av dyrka mark. Alle kommunar skal ha moglegheit til å utvikle småe og store lokalsamfunn.
- Forenkla plan- og bygningsloven slik at planprosessane går raskare og vurdere å redusere talet på søknadspliktige byggjetiltak.
- Sikr at geologisk informasjon og kompetanse blir utnytta betre i arealplanlegginga.
- Ta vare på omsynet til natur og klima i plan- og bygningsloven.
- Sjå til at statsforvaltaren samordnar innvendingar godt nok, på ein måte som sikrar openheit, forutsigbarhet og effektive prosessar.

Offentleg sektor

Regjeringa ønskjer ein sterk og effektiv offentlig sektor som gir innbyggjarane gode tenester, valfridom og médagjerd. Grunnleggjande velferdstenester skal ikkje kommersialisertast, og ei ny regjering skal kraftig redusere omfanget av kommersielle aktørar i velferda. Eit strengt regelverk skal sørgje for at drift av offentlig finansierte velferdstenester ikkje er attraktivt for kommersielle konsern, og sikre betre demokratisk styring og kontroll.

Regjeringas mål i fornyinga av offentlig sektor er å oppnå meir velferd og mindre administrasjon, meir lokal fridom og mindre detaljstyring. Alle skal ha tilgang til tilpassa velferdstenester av god kvalitet gjennom det offentlege.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre eit taktskifte i digitaliseringa av offentleg sektor.
 - Kutte i konsulentbruk i staten ved å utvikle eigen kompetanse.
 - Kraftig redusere kjøpet for statlege verksemder av tenester frå kommunikasjonsbransjen. Utover informasjons- og haldningskampanjar skal slike tenester som hovudregel ikkje blir nytta.
 - Fjerne ordninga med ABE-kutt og erstatte ho med målretta prosessar og effektivitetsmål.
 - Sikr at statlege og kommunale anbod er utforma slik at lokale og regionale leverandørar kan delta i konkurransen om heile eller deler av oppdraget.
 - Auke kunnskapen om rettane til funksjonshemja blant tilsette i staten og kommunane.
 - Jobbe for at offentlege verksemder går føre og arbeider aktivt for rekruttering av tilsette med fleirkulturell bakgrunn.
- Teste ut ei ordning med frie innovasjonsmiddel for fornying i offentleg sektor.

Tillitsreform

Ein av dei viktigaste prosjekta til regjeringa er ei tillitsreform i offentleg sektor. Reforma handlar om å gi dei tilsette tid og tillit til å gi brukarane betre tenester, og ho skal utformast i tett samspill med brukarorganisasjonar, tillitsvalde og leiinga i alle store offentlege verksemder. Måla i offentleg sektor skal vere få, tydelege og relevante.

Tillitsreforma i offentleg sektor skal gi tilliten, tida og makta tilbake til dei som utgjer førstelinja og ryggrada i velferdsstaten, som til lærarane, sjukepleiarane, politibetjentane og fastlegane. Tillitsreforma inneber at regjeringa ikkje vil setje i gang sentraliserande reformer som skaper store einingar med lange ansvarskjeder frå avgjerdstakar til dei som står i klasserommet eller på sjukeheimen for å utføre jobben. Samtidig vil regjeringa gi større fridom til kommunale og regionale styresmakter, som er dei viktigaste tenesteytarane.

Regjeringa vil:

- Leggja fram ein strategi for offentleg sektor som tek brukarorganisasjonane, dei tillitsvalde og leiinga i alle store offentlege verksemder med på ein forpliktande prosess for korleis tillitsreforma skal utformast på kvart enkelt område med følgjande formål:
- Redusere bruket av marknadsmekanismar i alle delar av velferdsstaten.
- Styrke trepartssamarbeidet og rettane tilsette har til å bli involvert i alle viktige prosessar, både i staten og i kommunane.
- Sørgje for at store IKT-prosjekt i offentleg sektor blir styrte på ein ny og betre måte basert på tett involvering av brukarar og tilsette, og ved å byggje opp kompetanse i eigen organisasjon framfor å kjøpe konsulenttenester.
- Sikr at offentlege leiarar har opplæring i den norske arbeidslivsmodellen og trepartssamarbeidet.

Det offentlege som arbeidsgivar

Dei tilsette er den viktigaste ressursen vår for å gjere offentleg sektor enda betre. Gjennom utdanning, tillit og inkluderande rammevilkår vil vi invitere alle offentleg tilsette med i dette arbeidet. Endringar skal skje i kontakt og samarbeid med dei tilsette og organisasjonane deira.

Regjeringa vil:

- Avgrense midlertidighet og bruk av deltid i offentleg sektor.
- Sikre vilkåra for at god tillitsstyring er til, mellom anna gjennom stadleg leiing.

- Lage nye retningslinjer for leiarlønningar og andre typar godtgjering for leiarar i staten, som bidreg til reduserte lønnsforskjellar.
- Sikr at leiarlønnsutviklinga i offentleg sektor ikkje overskrid det som er gjennomsnittleg lønnsutvikling i samfunnet.

Urfolk og minoritetar

Staten Noreg er etablert på territoriet til to folk: nordmenn og samar. Noreg skal vere eit foregangsland når det gjeld rettane til urfolk. Vi vil sikre gode rammevilkår for samiske språk, kultur, næringsliv og samfunnsliv. Norsk og samisk språk og dei nasjonale minoritetsspråka kvensk, romanes og romani som Noreg har ansvar for, utgjer ramma for kulturuttrykk i det norske samfunnet.

Eit sterkt folkevalt organ i Sametinget er viktig for den demokratiske posisjonen til urfolk nasjonalt og for å lyfte spørsmål som berører urfolk, i internasjonale forum . Sametinget må tilførast tilstrekkelege ressursar for å ta vare på denne rolla. Kommunane har ei avgjerande rolle i å utvikle dei samiske samfunna.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre eit krafttak for samiske språk og eit nasjonalt samisk kulturlyft.
- Bidra til å utdanne fleire samisktalende lærarar, førskolelærarar og helsearbeidarar og sikr nok samiske læremiddel av tilfredsstillande kvalitet.
- Auke talet på samiske barnehageplassar.
- Jobbe for å styrkje barnehustilbud for samiske barn.
- Føre ein aktiv språkpolitikk som gjer at norsk eller samisk blir verande det føretrekte språket i alle delar av norsk samfunnsliv.
- Sikr at arbeidet med kvensk språk og kultur har gode rammevilkår.
- Forbetre etablerte refusjonsordningar og etablere nye ordningar til kommunane for å styrkje samisk språkopplæring og auke talet på språkberarar.
- Sikr at dei eksisterande rettane til fiske i sjøsamiske område er reelle.

Teknologi, openheit og offentlighet

Regjeringa vil verne innbyggjarane mot digital overvaking og påverknad og stilt strengare krav til delinga til private selskap av data. Auka digitalisering gir store personvernutfordringar, og den teknologiske utviklinga kan utfordra viktige personvernomsyn. God tilgang på informasjon er ein føresetnad for yringsfridom. Lovverket skal bidra til auka samfunnstryggleik, innanfor rammene av menneskerettane og rettsstatsprinsipp..Lovverket skal bidra til auka samfunnstryggleik, innanfor rammene av menneskerettane og rettsstatsprinsipp.

Regjeringa vil:

- Sette ned eit utval for å sikre demokratisk kontroll over digitaliseringa av samfunnet og at norske data gir verdiskaping i Noreg.
- Føre ein politikk for meir openheit og samarbeid for å sikre personvernet, datadeling og rettferdig konkurranse.
- Bidra til auka kunnskap om kritisk medieforståing, kjeldekritikk og personvern i befolkninga.
- Utarbeide ein nasjonal strategi og retningslinjer for personvern og digitalt privatliv.
- Sikr at offentlegloven og prinsippet om meroffentlighet blir praktisert i alle offentlege verksemdar.

- Sikr at den aukande bruket av personopplysingar i både offentleg og privat sektor skjer innanfor ramma av det europeiske personvernregelverket (GDPR).
- Utvikl ein nasjonal tiltaksplan for cybersikkerhet i næringslivet.
- Vidareføra forsøk med regulatorisk sandkasse.

Transport: Grøne vegval som bind heile landet saman

Infrastruktur som veg, jernbane, hamnar, ferjar, flyplassar, breiband og mobilnett bind Noreg saman og er heilt avgjerande for busetjing og arbeidsplassar i heile landet. Auka framkomstforhold og betre tryggleik skal liggje til grunn for samferdselspolitikken vår, slik at folk og varer kjem raskt og trygt fram. Tilsettes lønns- og arbeidsvilkår må takast vare på. Det offentlege må sørge for god infrastruktur som skaper levande lokalmiljø og legg grunnlaget for lønnsamme arbeidsplassar i heile Noreg. Transportsektoren i framtida må vere klimavennlig, og klimagassutsleppa skal reduserast.

Regjeringa vil:

- Redusere klimagassutsleppa frå transportsektoren, og bidra til at vi når dei internasjonale klimaforpliktingane våre.
- Intensivere arbeidet for å nå visjonen om null drap og hardt skadde i trafikken.
- Kjempe mot sosial dumping i transportsektoren.
- Sørge for at samferdselsinvesteringar styrkjer norske bedrifter med norske lønns- og arbeidsvilkår.

Ein effektiv transportpolitikk for heile landet

Regjeringa vil auke bruket av klimavennlig teknologi i nærtransporten, satse vidare på nullutslepps-bilar og utvikling av klimavennlig infrastruktur, som ladestasjonar, i heile landet. I byområda vil utbygging av infrastruktur for triks, bane og buss vere avgjerande for å gi eit godt reisetilbod og følgje opp klima- og miljømål. Regjeringa vil ha eit godt utbygd kollektivnett i heile landet. Det skal vere enkelt og rimeleg både å reise til og frå jobb og skole og å reise raskt og klimasmart mellom landsdelane, dei store byane og til utlandet.

Regjeringa vil:

- Tilby kommunane å auke det statlege bidraget til 70 prosent i prosjekta som i dag blir finansierte 66/34 av utbyggingskostnadane i store kollektivprosjekt i og rundt dei store byane.
- Innrette avgiftssystemet slik at det er rettferdig og bidreg til kutt i utslepp av klimagassar, og greie ut løysingar som kan erstatte bompengar i framtida.
- Ta initiativ til at det blir etablert landstraum ved dei største hamnene.
- Stimulere til auka bruk av biodrivstoff og skjerpe krava til innblanding av andregenerasjons biodrivstoff for alle relevante transportformer, mellom anna gjennom lågare avgifter.
- Sette som mål at drifta av flyplassane i landet er fossilfri innan 2030, og leggje til rette for at all innanriks flytrafikk blir utsleppsfri.
- Stimulere til at det blir utvikla fossilfrie energiberarar for jernbane, tungtransport og store skip.
- Greie ut eit nasjonalt ungdomskort for kollektivtrafikk.
- Leggje til rette for at ekspressbussar skal spele ei viktig rolle i kollektivtilbodet.
- Gjere det attraktivt å velje låg- og nullutsleppskøyretøy med mål om at 100 prosent av nye personbilar er fossilfrie innan utgangen av 2025. Bidra til at nullutsleppskøyretøy held oppe konkurransefordelen sin mot bensin- og dieselkøyretøy
- Sørge for utbygging av eit nødvendig tal ladestasjonar for elbil i heile landet. Regjeringa skal som minimum sikre ein hurtigladestasjon i kommunar som ikkje har dette i dag innan 2023. Vi vil utarbeide ein nasjonal ladestrategi der Statens vegvesen får ei rolle i å planleggje eit samanhengande ladeinfrastrukturnett og identifisere strekningar som treng statleg draghjelp for å byggje ut ladenettet

- Sikr betydeleg auka utbygging av infrastruktur for klimavennlig tungtransport og skip innan 2025, med lade- og fyllinfrastruktur for fornybart drivstoff langs kysten. Vi vil stimulere til at klimavennlige energibærarar som hydrogen, og ammoniakk og biodrivstoff blir utvikla for tungtransport og store skip.
- Leggje til rette for at det blir valt fossilfrie køyretøy i offentlege kjøp av personbilar og mindre varebilar.
- Stille krav om at all bynær busstrafikk skal gå på fossilfrie løysingar.
- Utvikl nye og forbetra modellar for kollektivtilbod i område med spreidd busetjing.
- Bruke innkjøpsmakta i stat og kommune til å utvikle og ta i bruk ny teknologi for klimavennlig maritim transport og lufttransport.
- Etablere ei storstilt satsing på norsk bioenergi og avansert biodrivstoff i transportsektoren, og leggje fram ein plan for ei heilskapleg og industriell verdikjede for bruk av norske bioressurser. Planen skal vise kor mykje som kan haustast på berekraftig vis, utan at det svekkjer opptaket og lagringa til naturen av CO₂, og dessutan der bruket av knappe bioressurser skal prioriterast for å sikre effektive utsléppskutt. Auka bruk av biodrivstoff skal sjå bort frå biodrivstoff med høg avskogingsrisiko.

Veg

Det meste av trafikken vil også i framtida gå på vegnettet. Regjeringa vil prioritere opprusting av dei gjennomgåande stamvegane nord–sør og aust–vest høgt. Vi vil i tillegg redusere flaskehalsar på riks-, fylkes- og kommunevegar.

Betre veg gir auka nytte for samfunnet i form av reduserte kostnader for vegbrukarane som følgje av betre framkomstforhold. Regjeringa meiner at utbygging av infrastruktur må gjennomførast på ein måte som gir mest mogleg igjen for pengane, og at store offentlege satsingar på infrastruktur skal bidra til lokale og regionale arbeidsplassar. Regjeringa meiner at vegutbygging må underleggjast politisk styring og offentlig eigarskap.

Regjeringa vil:

- Halde fram arbeidet med ein nullvisjon med mål om at det ikkje skal finnast ulykker med drap og hardt skadde i vegtrafikken.
- Greie ut korleis utbygging, drift og vedlikehald av vegar skal organiserast. med bakgrunn i at stadig fleire utbyggjarar og vegeigarar gir fare for auka kostnader, meir fragmenterte fagmiljø og mindre samanhengande utbygging.
- Utarbeide ein heilskapleg og forpliktande plan for å redusere vedlikehaldsetterslepet på fylkesvegar i samarbeid med fylkeskommunane.
- Utarbeide ein heilskapleg og forpliktande plan for å redusere vedlikehaldsetterslepet på riksvegane.
- Halvare prisane på riksvegsferjer og fylkesvegferjer i løpet av fireårsperioden. Vi vil saman med fylkeskommunane ta initiativ til at det blir utarbeidd eit felles takstregulativ for riksvegferjer og fylkesvegferjer, og ha som mål at prisane på ferjesambanda for dei reisande totalt sett halverast frå nivået 01.01.2021, og der staten dekkjer kostnadane for prishalveringen.
- Innføre ei ordning med gratis ferje for øyar og andre samfunn utan vegsamband til fastlandet og gjere alle ferjesamband med under 100 000 passasjerar årleg gratis.
- Ta initiativ til at det saman med fylkeskommunane blir utarbeidd ein nasjonal gjennomføringsplan for ras- og skredesikring av alle riksvegar og fylkesvegar med høg og middels skredefaktor.

- Gjennomgå metoden for verdssettning av samfunnsøkonomisk lønnsømd for å betre ta vare på næringstransport/godstransport og vegar med låg årstdøgntrafikk (ÅDT).
- Forandr vegnormalane for gang- og sykkelveg for å tilpasse betre til lokal trafikk.
- Auke satsinga på nasjonale turistvegar, sykkelruter og vandringsleiar.
- Sikre interessene til veterankøyretøy ved utforming av kjøretøyteknisk regelverk og anna regulering av køyretøyparken.

Jernbane

Regjeringa vil føre ein offensiv jernbanepolitikk for framtida. Vi seier nei til konkurranseutsetjing, oppsplitting og privatisering av jernbanen, og vil stanse den pågåande anbudsutsetjinga av jernbanestrekningar i Noreg. Regjeringa vil gjennomgå selskapsstrukturen i jernbanen med sikte på ein meir heilskapleg og oversiktleg organisering. Konkurranseskrafta til jernbanen på godstransport må styrkjast.

Regjeringa vil:

- Betre dagens miljøstøtteordning for godstransport på jernbane.
- Leggje til rette for at jernbanen kan ta ein større del av både persontrafikk og godstrafikk.
- Gjennomgå dagens organisering av jernbanesektoren for å få ei enklare organisering og tydelegare ansvarsfordeling mellom departement, direktorat og Bane NOR.
- Gjennomgå selskapsstrukturen i jernbanesektoren med ei målsetjing om færre selskap, for å sikre ein enklare kvardag for dei reisande, og slik at jernbanen kan auke konkurransekrafta si opp mot andre transportformer.
- Utarbeide tiltak saman med godsnæringa for å nå målet om at ein større del av godsvolumet kan fraktast på jernbane.
- Stoppe vidare konkurranseutsetjing av persontrafikken på jernbanen.
- Stoppe den planlagde konkurranseutsetjinga av oppgåver innan drift, vedlikehald og beredskap knytt til infrastrukturen til jernbanen.
- Utarbeide ein plan for å redusere vedlikehaldsetterslepet på jernbanen og ferdigstille allereie vedtekne jernbaneutbyggingar.
- Gjennomføre ei konseptvalutgreiing med mål om å realisere utbygging av Nord-Norgebanen. Konseptvalutgreiinga skal ferdigstillast og behandlast i samband med neste rullering av Nasjonal transportplan.
- Bygge fleire kryssingsspor og dobbelsporparseller og utbetre flaskehalsar for å få betre hyppigheit og regularitet på togtilbodet mellom landsdelane.
- Halde oppe ambisjonane om InterCity-utbygginga på Austlandet som Stortinget vedtok i 2013. Fram til det er gjennomført må det jobbast med vesentlege tilbudsforbetringar på indre og ytre Intercity.
- Leggje til rette for at museumsbanar og historisk togmateriell i større grad blir tekne vare på.
- Leggje til rette for hel- eller delelektrifisering, eller bruk av annan teknologi, for å redusere utslepp frå gjenverande dieseltrekkingar på jernbanen.
- Forbetr nattog-tilbodet.

Kyst

Hamnene er viktige for verdiskaping og busetjing langs kysten. Regjeringa vil ruste opp hamner og farleder slik at vi kan få meir gods frå veg til sjø og sikre vidare utvikling av fiskeriavhengige kystsamfunn. Regjeringa meiner det er ei viktig oppgåve å sørge for eit godt ferjetilbod og sikre at overføringane til fylkeskommunal ferjedrift samsvarer betre med

behovet til dei reisande og næringslivet har. Nullvisjon for ulykker bør også gjelde på sjøen, og regjeringa vil prioritere det ulykkesforebyggende arbeidet for å hindre drukning.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ei utgreiing saman med godsnæringa og skipsfartsnæringa av tiltak for å nå målet om at ein større del av godsvolumet kan fraktast på sjøen.
- Styrkje satsinga på tiltak innan kyst, hamn og farleder.
- Gjere fiskarhamnene til eit statleg ansvar. For dei fylkeskommunane som i dag har fått overført ansvar for fiskerihamnene skal tilbakeføringa av ansvaret til staten skje i dialog med dei ramma fylkeskommunane.
- Ta initiativ til at leggjast fram ein grøn omstillingspakke for klimavennlig omstilling av skip.
- Sørgje for at Kystruten dagleg anløper dei 34 anløpsstedene.
- Kompensere fylkeskommunane for merkostnader ved å velje låg- og nullutsleppsteknologi ved innkjøp av ferjer og hurtigbåtar.
- Redusere lokal forureining gjennom å leggje til rette for landstraum for cruisebåtar ved dei mest trafikkerte hamnene og på sikt innføre forbod mot tungolje.
- Stille krav om nullutslepp i nye anbod for ferjer 2023 og krav om låg- og nullutslepp i nye anbod for hurtigbåtar i 2025.

Luffart

Noreg er heilt avhengig av det desentraliserte rutetilbodet for flytrafikk, noko Avinor-modellen er med på å sikre. Kortbanenettet er avgjerande for busetjing og verdiskaping i heile landet. Regjeringa vil leggje til rette for eit styrkt flytilbod på kortbanenettet. Det er eit mål å få ned utsleppa frå luffarten ved å stimulere til bruk av dei mest miljøvennlege fly- og drivstofftypene. Det må komme ytterlegare statlege verkemiddel som driv fram ein meir miljøvennleg luffart, med biodrivstoff og ny teknologi. Regjeringa vil halde oppe eksisterande lufthamnstruktur og finansieringa av desse gjennom flyplassavgifter/kryss-subsidiering, og meiner at Avinor som hovudregel skal drive lufthamnene.

Regjeringa vil:

- Vidareføra og styrke Avinor-modellen for å drifte og vidareutvikle flyplassar i heile landet.
- Prioritere arbeidet med å utarbeide ein nasjonal luffartsstrategi.
- Kjempe mot sosial dumping i luffarten og leggje til rette for seriøse aktørar i bransjen.
- Ta initiativ til at offentlege innkjøparar skal stille konkrete flytryggingskrav ved kjøp av innanlands helikoptertjenester.
- Halde oppe eit godt, desentralisert nett med kortbaneflyplassar og sørgje for at desse blir brukt i arbeidet med elektrifisering av luffarten, mellom anna gjennom eit program for teknologiutvikling.
- Sørgje for at drifts- og beredskapstenester ved flyplassane blir utførte av eigne tilsette og ikkje blir konkurranseutsette.
- Skrinleggje vestre alternativ for ein tredje rullebane på Gardermoen, og dermed frigjere viktig areal.
- Nedsetja eit uavhengig utval for å sjå på framtidig kapasitet og behov ved Oslo på Gardermoen. Inntil dette arbeidet er slutført vidareførast ikkje planarbeid for ein

tredje rullebane. Arbeidet til utvalet vil danne grunnlag for konklusjonen i regjeringa i spørsmålet om tredje rullebane.

- Ta initiativ til å erstatte dagens flypassasjeravgift med ei avgift som har reell klimaeffekt og betre geografisk profil, slik at distriktsarbeidsplassar og rutetilbod ikkje blir ramma urimeleg slik som no.
- At staten skal ha ansvar for FOT-rutene (Forplikting til Offentlig Tjenesteyting).
- Sikr lågare prisar og fleire avgangar på kortbanenettet. Målet er ein halvering av prisane på FOT-rutene.
- Prioritere arbeidet med ein luftfartstrategi der ein legg til rette for å styrkje norske aktørar med norske lønns- og arbeidsvilkår, og der ein samtidig får ned utsleppa frå luftfarten.
- Sikr at ikkje nasjonal skattlegging står i vegen for å utvikle ein levedyktig norsk luftfart som har konkurransekraft også i konkurransen med internasjonale selskap
- Sørgje for at norske luftfartsavgifter blir over vridde til avgifter på utslepp og i mindre grad har reine fiskale avgifter.

Drosje

Regjeringa vil sikre ei drosjenæring med ordna forhold, der kundane er trygge, og der sjåførane kan leve av jobben sin. Regjeringa vil ha trygg pasient – og skoletransport og godt drosjetilbod også i distrikta, og vil derfor stanse frisleppet i drosjepolitikken.

Regjeringa vil:

- Stoppe frisleppet i drosjenæringa.
- Gjennomgå saman med drosjenæringa kva rolle drosjenæringa skal ha som ein del av det nasjonale kollektivtilbodet.
- Framme tiltak saman med næringa og fagrørsla for å kjempe mot sosial dumping og styrkje dei seriøse aktørane i drosjenæringa.
- Gjeninnføre ordninga med fylkeskommunal talet påregulering.
- Sørgje for eit godt drosjetilbod over heile landet.
- Vidareføra kontroll- og innrapporteringssystem med same eller tilsvarende funksjonalitet som dagens taksameter for aktørar i drosjenæringa.
- Sørgje for tilknytingsplikt til drosjesentral og generell driveplikt.

Digital infrastruktur og ny teknologi

Digital infrastruktur blir avgjerande for å byggje landet vidare i framtida. Staten må ta eit større ansvar for breibandsutbygging i område der det ikkje er lønnsamt. Regjeringa meiner det er eit statleg ansvar at alle i Noreg – husstandar og bedrifter – har tilgang til høgfabandsbreiband.

Regjeringa ser store moglegheiter i digitalisering og ny teknologi, som kan skape eit betydeleg tryggare, meir effektivt og meir miljøvennleg transportsystem.

Regjeringa vil:

- Gjere tilgangen til internettet til høgkapasitet til ein rett på lik linje med straum, og sikre at alle husstandar der det bur fastbuande skal ha tilgang til høgfabandsbreiband innan 2025.
- Leggje til rette for at alle kan delta i den digitale utviklinga uavhengig av bustad.

- Sørge for at ingen mister fasttelefonen før dei har mobildekning eller andre telefonløysingar med minst like god dekning som fasttelefon.
- Innføre leveringsplikt for breiband i dei områda der det ikkje er grunnlag for kommersiell utbygging.
- Satse på ei kraftig forbetring av mobildekninga i heile landet og sikre mobildekning langs hovedferdselsårene både på land og sjø.

Arbeidsplassar og arbeidsvilkår

Transportbransjen er arbeidsplass for tusenvis av tilsette over heile landet. Tilsette innan transportsektoren skal ha trygge arbeidsplassar og sømmelege lønns- og arbeidsvilkår som er i tråd med norske standardar og verdiar i arbeidslivet. Regjeringa meiner det viktigaste tiltaket for å motverke den negative utviklinga vi ser i transportnæringa, er ei betre handheving av dagens regelverk.

Regjeringa vil:

- Sørge for at anbod ved bygging av samferdselsprosjekt blir utforma slik at lokale og regionale aktørar kan delta.
- Forsterke arbeidet mot sosial dumping i transportsektoren, mellom anna ved å ta initiativ til at det blir utarbeidd ein handlingsplan mot sosial dumping i sektoren.

Arbeid og sosial: Arbeid til alle i eit tryggare arbeidsliv

Organisert arbeidsliv

Regjeringas mål er full sysselsetjing. Høg organisasjonsgrad og sterke fagorganisasjonar er kjernen i den norske arbeidslivsmodellen. Den har gitt norsk arbeidsliv høg produktivitet og eit unikt konkurransefortrinn, og eit samfunn med høg tillit, småe forskjellar og stor omstillingsevne. Regjeringa ønskjer eit forsterka trepartssamarbeid som er tettare, meir forpliktande og meir strategisk for å møte dei store utfordringane Noreg står overfor i åra som kjem. Vi vil føre ein politikk som stimulerer til auka organisasjonsgrad blant både arbeidstakarane og arbeidsgivarar, og jobbe i nært samarbeid med partane for å sikre eit seriøst og organisert arbeidsliv. Regjeringa vil gjennomføre ei storreingjering i arbeidslivet for å sikre faste, heile, stillingar med norske lønns- og arbeidsvilkår. Krisetiltaka i samband med koronapandemien skal vare like lenge som krisen, og vidareførast eller blir fasa ut i dialog med partane i arbeidslivet.

Regjeringa vil:

- Doble fagforeiningsfrådraget.
- Fornye og forsterke trepartssamarbeidet og gi samarbeidet betydeleg større samfunnsoppgåver og -ansvar innanfor område som kompetanseutvikling, berekraft og auka eksport.
- Sørgje for at partane i arbeidslivet er representert i alle relevante regjeringsutval.
- Auke organisasjonsgraden ved å gi verksemder som er bunde av landsomfattande tariffavtale med fagforeining med innstillingsrett, ytterlegare unntak og rettar.
- Gjeninnføre ein kollektiv søksmålsrett for å forhindre ulovleg innleie og arbeidslivskriminalitet, og vurdere kollektiv søksmålsrett på fleire område.
- Bidra til meir informasjon om rolla til fagforeininga og trepartssamarbeidet, mellom anna i skolen, i leiarutdanningane, og på arbeidsplassane for arbeidarar som kjem frå land med svake fagforeiningar, slik alle kan treffe eit informert val om dei vil organisere seg.
- Leggje fram jevnlege kartleggingar av utviklinga i arbeidslivet knytt til organisasjonsgrad, tariffavtaledekning, innleie, og dessutan faste og mellombelse tilsetjingsforhold og andre tilknytingsformer.
- Innlemme ILOs kjernekonvensjonar i menneskerettsloven.
- Sette ned ein låginntektskommisjon, med deltaking frå partane i arbeidslivet og følgje opp konklusjonane med politiske grep for å redusere inntektsforskjellane i Noreg.

Arbeid til alle i eit inkluderande arbeidsliv

Alle som kan og vil jobbe, skal få moglegheit til det. Regjeringa legg arbeidslinja til grunn i arbeids- og velferdspolitikken. Derfor må fellesskapet stille meir opp med aktive tiltak for å hjelpe folk i arbeid. Regjeringa skal gjere det lettare for fleire å delta i opplæring og kompetanseheving. Det er særleg viktig å få unge menneske som i dag får passive trygdeytningar, over i aktivitet. Det skal bli lettare for personar som lever på trygd, å kombinere trygd med arbeid. Folk med nedsett funksjonsevne og helsemessige utfordringar skal møte eit arbeidsliv som er ope og inkluderande. Innvandrarar skal få bidra med ressursane sine. Kvinner og menn skal ha dei same moglegheitene, og ingen skal bli utsette for trakassering eller vald i arbeidslivet.

Det lokale Nav-kontoret skal vere ein tilgjengeleg kontaktstad for alle arbeids- og tenestene til velferdsforvaltinga og bidra til at brukaren får tilbod om heilskapleg oppfølging av behova sine uavhengig av eigarskapet til ytingar og tenester.

Regjeringa vil:

- Styrkje arbeidsmarknadstiltaka betydeleg slik at ein større del av dei som står utanfor arbeidslivet får kvalifisering og bistand til å komme i jobb, mellom anna ved økt bruk av lønnstilskott og opplæring. Bemanninga i Nav må også varig styrkjast for å sikre tettare oppfølging av brukarane.
- Auke bruket av ordningar som gjer det lettare å kombinere trygd og arbeid.
- Styrke ordningar som kvalifiseringsprogrammet, arbeidsforberedende trening (AFT), praksisplassar og varig tilrettelagt arbeid (VTA) og gjere dei tilgjengelege for fleire.
- Motverke at ungdom og unge vaksne fell på utsida av skole og arbeid ved å sikre ei betre samordning av helsetenester, Nav og utdanningssystemet. Slik kan unge få heilskapleg oppfølging tilpassa den enkelte med fokus på aktivitet og meistring.
- Sørgje for at Nav i samarbeid med oppfølgingstenesta oppsøker ungdom under 30 år som står utanfor jobb, utdanning eller arbeidstrening.
- Sikr at unge under 30 år som står utanfor arbeid, raskast mogleg får tilbod om jobb, utdanning eller kompetansegejevande opplæring, og gjennom fleire ungdomsteam og ungdomsrettleiingar sikre tettare oppfølging av unge. Det skal utarbeidast ein ny og forbetra ungdomsgaranti.
- Innføre ei aktivitetsreform for nye mottakarar av arbeidsavklaringspengar og uføretrygd, slik at dei som kan jobbe noko, blir gitt ein jobbgaranti som sikrar reell moglegheit til å kombinere trygd og arbeid. Nav skal ha eit overordna ansvar for å sikre jobbar tilpassa denne gruppa, samtidig som kommunane får ei plikt til å sikre at denne gruppa får jobb. Ordninga skal fasast inn gradvis og starte med dei unge. Kommunanes merkostnader skal dekkjast.
- Byggje styringa av Nav på tillit til kompetansen til dei tilsette og delegere meir myndigheit til førstelinja.
- Støtte at kommunar som ønskjer å gjenopna Nav-kontor, kan gjere det.
- Sikr at opningstidene til Nav-kontora sikrar god tilgjengelighet for alle brukarar.
- Styrke Navs rolle som arbeidsformidlar.
- Leggje til rette for at også mindre tiltaksarrangørar kan levere tilbod til Nav.
- Sikre rammevilkåra for dei kommunalt åtte og dei ideelle attføringsbedriftene og unngå anbudsregime som sentraliserer og byggjer ned tilbod.
- Forplikte offentlege arbeidsgivarar til å tilsetje fleire med nedsett funksjonsevne.

Rettane til arbeidstakarane

For regjeringa er det viktig å styrkje rettane til arbeidstakarane i eit arbeidsliv i endring. Heile og faste stillingar skal vere hovudregelen i det norske arbeidslivet. Innleia og mellombelse stillingar som fortrengrer faste tilsetjingar, og dessutan tilknytingsformer der hensikta er å omgå arbeidsgivaransvaret, skaper auka forskjellar i arbeidslivet og utrygghet for folk. Arbeidsmiljølova er ein bærebjelke i den norske modellen, og må forsterkast og fornyast for å møte utviklinga i arbeidslivet. Regjeringa vil derfor raskt følgje opp forslaga frå Fougner-utvalet om arbeidslivet i framtida.

Regjeringa vil:

- Fjerne det generelle tilgjenget til mellombelse tilsetjingar (arbeidsmiljøloven §14-9 F).

- Stramme inn på moglegheita til å omgå arbeidsgivaransvaret og sikre at den som i realiteten bestemmer korleis arbeidet skal utførast, har rettar og plikter som arbeidsgivar, mellom anna ved å forandre arbeidsmiljøloven.
- Setje i gang eit lovarbeid for å avgrense omfanget i bemanningsbransjen og rolle. Arbeidet skal også klargjere regelverket for utsende arbeidstakarar.
- Gjeninnføre ein kollektiv søksmålsrett for å forhindre ulovleg innleie og arbeidslivskriminalitet.
- Sikr at lønns- og arbeidsvilkår blir styrkt ved anbudsprosessar, oppsplitting av selskap og andre endringar i selskapsstruktur.

Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet

Det trygge, seriøse og organiserte arbeidslivet i Noreg utfordrast av useriøse aktørar, sosial dumping og låg organisasjonsgrad i utsette bransjar. Det bidreg til auka forskjellar, svekkjer den norske modellen og svekkjer rekrutteringa til viktige yrke. Arbeidsinnvandring kan utfordre den norske arbeidsmarknaden. Den kan påverke produktivitetutvikling og lønnsvokster, gi lett tilgang til arbeidskraft for useriøse aktørar og føre til sosial dumping. Derfor blir det kravt forsterka innsats og nasjonale tiltak for å styre utviklinga i arbeidslivet. Regjeringa vil føre ein aktiv politikk for å hindre at menneske blir utnytta på jobb, kjempe mot sosial dumping og sikre at fellesskapet ikkje blir unndratt inntekter. Regjeringa vil gjennomføre ei storreingjering i arbeidslivet for å rydde opp og forsikre oss om at norske lønns- og arbeidsvilkår gjeld. Regjeringa vil ta kampen for den norske arbeidslivsmodellen gjennom å utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen, og i dei situasjonane der norsk arbeidslovgivning og tariffavtalar blir utfordra, drive aktivt politisk arbeid i EØS-samarbeidet.

Regjeringa vil:

- Utarbeide ein Norgesmodell med nasjonale seriøsitetskrav for alle offentlege innkjøp.
- Styrke Arbeidstilsynet og samarbeidet mellom dei viktigaste etatane på området, slik at kapasiteten til å utføre stadlege tilsyn aukar betydeleg.
- Auke Arbeidstilsynets bruk av gebyr.
- Etablere fleire sentrum mot arbeidslivskriminalitet (A-krimsentra) og gjere sentra sterkare og meir operative, ved mellom anna å lempe på teieplikta mellom dei samarbeidande etatane.
- Styrke arbeidet til politiet mot arbeidslivskriminalitet, og vurdere auka strafferamme for kriminalitet på dette området.
- Sørgje for at arbeidsinnvandrarar blir gitt betre opplæring i språk og tryggingsskilt og kunnskap om den norske arbeidslivsmodellen.
- Greie ut moglegheiter for å gi fagrørsla auka styresmakt og fleire verktøy for å kjempe mot arbeidskriminalitet, og støtte lokale initiativ for eit seriøst arbeidsliv.
- Avvikl også pairordninga.
- Utforme ein ny handlingsplan for å kjempe mot sosial dumping, arbeidslivskriminalitet og svart arbeid, og utforme ein eigen handlingsplan i transportsektoren.
- Styrke allmenngjøringsordninga.
- Sette ned eit offentleg utval som skal gjennomgå konkurslovgivninga, med mål om å sikre rettane til arbeidstakarar og kjempe mot useriøse aktørar.
- Utvide solidaransvaret til også å gjelde byggherre.

Heiltid

Faste, heile stillingar skal vere hovudregelen i norsk arbeidsliv. Ufrivillig deltid og manglande heiltidskultur er likevel eit stort problem i delar av både offentleg og privat sektor, og det rammar særleg kvinner. Regjeringa vil saman med partane i arbeidslivet jobbe aktivt for å byggje heiltidskultur i alle delar av arbeidslivet, styrkje retten til heiltid i loven og sørkje for ein kommune- og sjukehusøkonomi som gir rom for auka grunnbemanning.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre eit heiltidslyft i tett samarbeid med kommunar, helseføretak og partane i arbeidslivet, mellom anna ved å stimulere til lokalt partssamarbeid om heiltidskultur, spreie kunnskap om lokale løysingar som har vore vellykka og setje av middel på statsbudsjettet for å gjennomføre lokale tiltak for å redusere deltidarbeid.
- Styrkje retten til auka stilling og styrke retten til heiltid i lovverket ved at arbeidsgivar må dokumentere at det er behov for deltidstilling.

Trygd og sosiale tenester

Trygdeordningar og sosiale tenester styrt og finansiert av fellesskapet bidreg til å redusere økonomiske forskjellar og betre levekår for den enkelte. Regjeringa vil ha eit samfunn med eit sterkt tryggingnett med velferdstenester for dei som treng det permanent eller i fasar av livet. Folk skal ha ein økonomi som gjer at ein kan leve verdige liv, utan at det går utover arbeidslinja.

Regjeringa vil:

- Gjere Nav meir tilgjengeleg både fysisk og digitalt, og styrke førstelinja.
- Sørkje for at personar som får arbeidsavklaringspengar får forlenging dersom dei ikkje er ferdig avklara frå Nav eller helsevesenet.
- Prøve ut ei ordning der sykkjepengetperioden blir gjort om til ein tidskonto ved gradert sjukmelding.
- Forbetr reglane om yrkesskade og yrkesskadeforsikring.
- Gjeninnføre feriepengetillegg for permitterte og arbeidsledige.
- Greie ut om sjølvstendig næringsdrivande og frilansarar skal opparbeide seg sterkare rettar til inntektssikring.
- Forbetr ordninga med brillestøtte for barn.
- Styrkje bustøtteordninga som skal sikre at husstandar med låg inntekt og høge buutgifter har ein eigna bustad.

Pensjon

Regjeringas mål er ein god og rettferdig pensjon for alle. Folketrygda er det berande elementet i pensjonssystemet, mens kollektive ordningar, som AFP og tenestepensjonar, er viktige tillegg. Pensjonssystemet må sikre ein trygg og verdig alderdom for alle, vere berekraftig over tid og stimulere til arbeidsdeltaking. Regjeringa slår ring om pensjonsreforma og hovudprinsippa i reforma, slik som levealdersjusteringa, fleksibelt uttak av pensjon og moglegheita til å kombinere pensjon og inntekt frå arbeid.

Regjeringa vil:

- Følgje opp Pensjonsutvalget og involvere partane i dette arbeidet.
- Endre lov om obligatorisk tenestepensjon slik at det blir gitt pensjon frå første krone så snart som praktisk mogleg.

- Regulere pensjonane basert på det reelle gjennomsnittet av pris- og lønnsvekster.
- Gi organisasjonane til pensjonistane forhandlingsrett på andre område enn reguleringa av pensjonane, og dermed moglegheit til å drøfte viktige spørsmål i eldrepolitikken.
- Gjeninnføre eit skjermingstillegg for uføre som blir alderspensjonistar, slik at dei blir skjerma for delar av levealdersjusteringa.
- Gå i forhandling med partane med sikte på ei omlegging av ordninga med avtalefest pensjon, og om bidraget til staten.
- Reversere lovendringa som fjernar plikta til å fråtre ved oppnådd særaldersgrense og ta opp att forhandlingar med partane om pensjon for tilsette med særaldersgrenser i staten
- Forbetr sykjelønnsordninga, også for sjølvstendige næringsdrivande.
- Auke minstepensjonen.

Kunnskap: Kunnskap for framtida

Gode barnehagar gir barn ein god start

Gode barnehagar er eit viktig bidrag til å gi alle barn ein trygg og god oppvekster og like moglegheiter. I barnehagen skal barn oppleve inkludering, fellesskap og vennskap, og møte nok tryggje vaksne med rett kompetanse. Tilsetja skal få tillit til å bruke tid og fagkunnskap saman med barna.

Regjeringa vil:

- Redusere maksprisen i barnehagen til prisnivået frå barnehageforliket i 2003. Dette skal skje i 2022.
- Gjere barnehagen gratis frå tredje barn ein har som går i barnehagen samtidig.
- Styrkje pedagognorma ved å stille krav om at minst 50 prosent av dei tilsetje er barnehagelærarar, og auke delen fagarbeidarar med mål om 25 prosent.
- Forbetre bemanningsnorma slik at hoe sikrar barna nok tilsetje. Dette skal skje blant anna ved å stille krav til vikarbruk, krav til stadleg leiar, gjennomgå oppgåver som tek tilsetje bort frå barna, og gjennomgå finansieringa av norma.
- Styrkje kompetanseutviklingstilbodet for barnehagetilsette og leggje til rette for at fleire kan ta fagbrev på jobb.
- Styrkje satsinga på barnehage i område med integrerings-, språk- og levekårsutfordringar, og gjennomgå og forbetre dei behovsprøvde moderasjonsordningane.
- Ikkje innføre ei generell plikt til kartlegging av språkferdigheitene til alle barn før skulestart.

Eit betre regelverk for barnehagesektoren

Regjeringa vil innføre eit tydeleg og strengt regelverk for private barnehagar, som sikrar betre demokratisk styring og kontroll med barnehagesektoren. Eit nytt regelverk skal setje ein stoppar for utviklinga der kommersielle eig stadig fleire barnehagar. Regjeringa vil gi små privateide og ideelle barnehagar betre rammevilkår og blant anna gi kommunane moglegheit til å prioritera desse barnehagane. Regjeringa vil arbeide vidare med anbefalingane frå Storberget-utvalet.

Regjeringa vil:

- Stramme inn regelverket for private barnehagar for å sikre at offentlege tilskott og foreldrebetaling går til barnehagedrift, medrekna å regulere kjøp og sal av barnehagar strengare og vurdere innføring av meldeplikt og kommunal forkjøpsrett.
- Gi kommunane større moglegheit til å styre finansiering og krav til private barnehagar.
- Innføre krav om at tilsetje i private barnehagar skal ha lønns- og arbeidsvilkår på linje med tilsetje i offentlege barnehagar.

Fleire lærarar over heile landa

Det viktigaste for læringa til barn og unge, meistring og trivsel er at dei møte kvalifiserte lærarar som har tid til å sjå den enkelte eleven. Regjeringa vil møte den varsla lærarmangelen med ei brei satsing på å rekruttere, utdanne og behalde fleire kvalifiserte lærarar. Satsinga på kompetanseutvikling for lærarar skal fortsetje på dagens nivå. Etter- og

vidareutdanningstilbodet skal utvidast til fleire fag og viktige område som klasseleiing, digitale læremiddel, tilpassa opplæring og spesialpedagogikk.

Regjeringa vil:

- Fjerne «avskiltinga» av lærarar utdanna før 2014. Utover dette består kompetansekrava.
- Utvikl eit eige program for å rekruttera tilbake lærarar som har forlata yrket.
- Lage ein ny nasjonal rekrutteringskampanje til lærarutdanninga, særleg retta mot menn.
- Erstatte inntakskravet om fire i matematikk med meir treffsikre opptakskrav på lærarutdanninga.
- Gjere lærarutdanninga meir praksisnær og -relevant, og gi kommande lærarar moglegheit for kompetanse i fleire fag og emne tilpassa behova til små skolar.
- Gjere det siste året av lærarutdanninga meir yrkesretta, med meir praksis.
- Leggje til rette for fleire karriereveggar i skolen og erstatte lærarspesialistordninga med ei partsforankra ordning som gir lærarar betre tid til utviklingsarbeid, og som styrkjer profesjonsfellesskapa i skulen.

Ein fellesskule der alle elevar lærer, meistarar og trivst godt

At barn og unge med ulik bakgrunn lærer saman i skolen, er viktig for fellesskapet, det byggjer ned forskjellar og opp tilliten vi har til kvarandre. Alle elevar skal kunne gå på glyme saman med barn frå nærmiljøet. Fellesskulen skal gi elevane gode fagkunnskapar, ferdigheiter og eit breitt grunnlag for vidare utdanning, arbeid og deltaking. Regjeringa vil vidareføre fagfornyninga og arbeide for å utløyse det fulle potensialet i dei nye læreplanane. Regjeringa vil innføre ei tillitsreform i skolen i dialog med partane. Det skal vere eksamen og karakterar i ungdomsskolen og vidaregåande glyme, samtidig som ein skal gjennomgå behovet for nye former for vurdering i tråd med nye læreplanar og undervisningsformer.

Regjeringa vil:

- Styrkje tidleg innsats i skolen, blant anna ved å leggje til rette for fleire spesialpedagogar og annan spesialkompetanse som kan gi elevar rask og ubyråkratisk oppfølging.
- Gi dei yngste elevane ein betre overgang frå barnehage til glyme med meir aktiv og leikbasert pedagogikk det første skoleåret, tilpassa behova og utviklinga til elevane.
- Setje ned eit partssamansett utval for å gjennomgå kvalitetsvurderingssystemet (NKVS) i skolen, med sikte på å blant anna redusere omfanget av testar og prøvar, og ta initiativ til at kommunar skal gjennomgå rapporterings- og dokumentasjonskrav regelmessig.
- Endre nasjonale prøvar i dialog med partane. Det pågåande arbeidet med nye progresjonsprøvar blir sett på pause.
- Stramme inn privatskuleloven ved å fjerne profilskular og yrkesfagopplæring som godkjenningssgrunnlag for statstilskott, og styrkje lokale folkevalde si moglegheit til å seie nei til nye privatskolar og utvidingar.
- Gjennomføre «Vegkart for universelt utforma nærskule» innan 2030, blant anna ved å gjeninnføre rentekompensasjonsordninga for skolebygg og symjeanlegg.
- Styrkje elevane sin rett til læremiddel og hjelpemiddel tilpassa funksjonsnivå, og sikre at alle elevar får læremiddel på eige målform.
- Lovfeste retten til nynorskelevar i språkdelt område til å halde fram i eigne nynorskklassar på ungdomstrinnet.

- Styrkje kravet til kvaliteten i og omfanget av svømmeundervisninga i skolen.
- Sikr at alle elevar har tilgang til skulebibliotek.
- Vidareføre lovkravet om leirkule i ny opplæringslov.
- Arbeid for at alle barn og unge skal ha moglegheit til å få undervising på kulturskulen.

Meir praktisk læring i skolen

Barn og unge skal oppleve at praktiske evner og ferdigheiter blir vektlagt i skolen og er verdifullt for samfunnet. Regjeringa vil styrkje praktisk læring i skolen, og begynne med ei ungdomsskulereform som skal gi elevane i ungdomsskolen meir praktisk læring og førebu dei til både yrkesfaglege og studieførebuande vidaregåande opplæring. Det må leggjast til rette for at skolane har nødvendig kompetanse, utstyr og læringsarenaar til å kunne ta i bruk praktiske læringsmetodar i alle fag.

Regjeringa vil:

- Vektleggje praktiske ferdigheiter tydelegare i alle fag, i kompetansemål, vurderings- og eksamensformer, og styrkje desse i etter- og vidareutdanningstilbodet for lærarar.
- Sikr at alle elevar i ungdomsskolen får tilbod om å velje arbeidslivsfag og minst eit praktisk retta valfag, og gi elevar moglegheit til å velje fleire praktiske og estetiske fag.
- Innføre ei rentekompensasjonsordning for investering i utstyr og areal som er tilrettelagt for praktiske fag og undervisningsmetodar.
- Gi fleire lærarar i praktiske og estetiske fag tilbod om etter- og vidareutdanning og styrkje plassen og delen til desse faga i lærarutdanningane.

Elevar må ha det bra for å lære bra

Skolar der elevar lærer godt, er også kjenneteikna av høg trivsel. Elevar må ha det bra for å lære bra, og skal få rask og koordinert hjelp for å hindre at ulike utfordringar øydelegg for læring og trivsel. Barn og unge skal ha eit trygt og godt skulemiljø. Mobbing på skolen og andre arenaar skal førebyggjast og takast raskt tak i.

Regjeringa vil:

- Styrkje laga rundt eleven og den tidlege tverrfaglege innsatsen med blant anna barne- og ungdomsfagleg kompetanse, miljøarbeidarar, miljøterapeutar og styrkt skulehelseteneste.
- Styrkje helsestasjonane og skulehelsetenesta gjennom ein konkret opptrappingsplan som blir utarbeidd i samarbeid med kommunane.
- Gradvis innføre eit dagleg sunt, enkelt skulemåltid og dagleg fysisk aktivitet i skolen, med fridom for skolane til å organisere dette sjølve.
- Forsterke førebygginga av mobbing og læringsmiljøutfordringar, blant anna ved å gjennomføre eit breitt kompetanseutviklingsprogram for tilsetje i skolen og krav om beredskapsteam mot mobbing.
- Gjennomgå kapittel 9A i opplæringslova i dialog med partane i skolen, slik at rettstryggleiken til både elevar og lærarar blir vareteke på ein betre måte.

Eig skulefritidsordning der alle barn får delta

Regjeringas ambisjon er å auke kvaliteten og senke prisen i skulefritidsordninga (SFO), og å vidareføre arbeidet med nasjonal rammeplan. Kompetansen til dei tilsetje er den viktigaste

kvaliteten i SFO. Det skal leggjast betre til rette for at tilsetje i SFO får tilbod om kompetanseutvikling, og arbeidet for fleire heile stillingar for tilsetje i SFO må styrkjast.

Regjeringa vil:

- Gradvis innføre gratis SFO for alle førsteklasingar.
- Styrkje etter- og vidareutdanningstilbodet for tilsetje i skulefritidsordninga.

Vidaregåande opplæring skal gi grunnlag for arbeid og utdanning

Vidaregåande opplæring skal gi elevar yrkeskompetansen og studiekompetansen dei treng i arbeidslivet og vidare utdanning, og leggje grunnlag for at dei kan delta i samfunnet og leve gode liv. Alle elevar skal få faglege utfordringar og oppfølginga dei treng for å lære godt og gjennomføre vidaregåande glyme.

Norsk nærings- og samfunnsliv treng fleire fagarbeidarar for å byggje den moderne velferdsstaten og ein industri i verdstoppen. For mange får ikkje lære plass, og for få gjennomfører med fag- eller sveinebrev. Regjeringa vil gjennomføre eit kraftfullt lyft for yrkesfaga, som begynner med å styrkje praktisk læring i grunnskolen, betre yrkesfagopplæring i glyme og læretid og auka innsats for seriøse vilkår i arbeidslivet.

Regjeringa vil:

- Sikre lære plass for alle ungdommar som er kvalifisert etter Vg2, i samarbeid med fylkeskommunane og arbeidslivet, der regjeringa skal leggje til rette ved blant anna å:
- Styrkje oppfølginga av ungdom i overgangen frå glyme til læretid.
- Stille strengare krav til seriøsitet og bruk av lærlingar ved offentlege innkjøp og anbod.
- Styrkje rammevilkåra for lærebedrifter, irekna å styrkje tilskott og ordningar for lærlingar med behov for særskild oppfølging.
- Betr dagens fráværreglement slik at det blir mindre rigid og byråkratisk, meir rettferdig for elevane og legg opp til auka gjennomføring.
- La fylkeskommunane avgjere modell for opptak til vidaregåande glyme i eige fylke.
- Gjennomføre eit utstyrslyft for yrkesfagopplæringa slik at skuledelen av opplæringa blir meir relevant for arbeidslivet elevane skal ut i.
- Innføre ei særskild grunnfinansiering for kulturarvskular, og sikre at skolane også kan ta inn vaksne utan rett til vidaregåande opplæring i desse faga.
- Ta i bruk fleire alternative opplæringsarenaar, til produksjonsskular, og utvide bruket av praksisbrevordninga til å gjelde alle skolar med yrkesfag.
- Etablere eit nasjonalt senter for yrkesfag.
- Gjennomgå stipendordningane i vidaregåande opplæring og som del av gjennomgangen vurdere behovet for styrking av utstyrsstipendet og bortebruarstipendet.

Styrkje høgare yrkesfagleg utdanning

Fagskolane skal gi høgare yrkesfagleg utdanning av høg kvalitet og vere eit likeverdig yrkesfagleg alternativ til universitets- og høgskuleutdanning. Regjeringa vil gi fagskuleutdanningane ei viktigare rolle i arbeidet med livslang læring og jobbe for eit tett samarbeid mellom fagskolane og partane i arbeidslivet. Regjeringa vil prioritere ei utvikling av kvaliteten og tilbodet for å møte kompetansebehovet i framtida.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ein opptrappingsplan med tusen nye fagskuleplassar årleg over fem år, i tråd med behovet i arbeidslivet.
- Styrkje finansieringa av fagskolane slik at utdanningane kan utviklast og eigenbetalinga reduserast, og gjennomgå dimensjoneringa i fagskulesektoren for å sikre heile landa relevante etedanningsstilbu av god kvalitet.
- Gi fagskulelærarar betre moglegheiter til å utvikle den pedagogiske kompetansen sin.
- Opprette eit nasjonal studentombu for fagskulestudentane.
- Starte opp fleire bransjeprogram og etter- og vidareutdanningstilbod som tek i bruk kapasiteten og kompetansen i fagskolane.

Ei storsatsing på utdanning i heile landa

Regjeringa vil føre ein ambisiøs og offensiv kunnskapspolitik og byggje sterke profesjonsutdanningar av høg kvalitet i heile landa. Derfor vil vi styrkje det regionale utdanningstilbodet: Utdanning og livslang læring må vere tilgjengeleg der folk bur. Slik blir det enklare for folk å få kompetansepåfyll og meir utdanning, mens bedrifter og kommunar kan rekruttere breiare og få tilgang på fleire fagfolk.

Regjeringa vil:

- Stille tydelegare nasjonale krav til universitet og høgskolar om regionalt nærvære for å styrkje det desentraliserte tilbodet og møte regionale kompetansebehov, gjennom oppdragsbrev og utviklingsavtalar.
- Gjennomgå finansieringssystemet slik at det fremjar det breie samfunnsoppdraget til lærestadane, varetek ein desentralisert struktur og bidreg til betre studiekvalitet og livslang læring.
- Auke basisfinansieringa for universitet og høgskolar og bidra til å kompensere meirkostnadar for fleircampus-institusjonar.
- Gjennomgå sentraliserande kvalitets- og akkrediteringskrav i høgare utdanning.
- Greie ut lovfesting av om nedlegging av studiestader og avvikling av sentrale profesjonsfag med stor regional tyding ikkje kan avgjerast av styret ved institusjonen aleine, men må behandlast politisk av Stortinget.
- Leggje fram ei stortingsmelding om profesjonsutdanningane.
- Lansere ei reform for desentralisert utdanning over heile landa, blant anna gjennom lokale utdanningssenter som i hovudsak er åtte av fylka eller har samarbeidsavtalar med eksisterande institusjonar. Utdanningssentera skal få eit særleg ansvar for utdanning der folk bur, basert på lokale kompetansebehov.
- Gi kommunane og helseføretaka plikt til å stille med praksisplassar for profesjonsfaga, som sjukepleie- og lærarutdanning.
- Reetablere ein fullverdig høgare utdanningsinstitusjon på Nesna ved å rette opp igjen grunnskule- og barnehagelærarutdanning og greie ut kva for andre studie- og etedanningsstilbu som kan lokaliserast til Campus Nesna. Vidare vil regjeringa leggje til rette for at utdanningsinstitusjonen på Nesna kan bli eit senter for desentralisert og distriktsretta utdanning og forskning. Prosessen skal starte vinteren 2022. Undervegs i prosessen må interessene til fagfolka som framleis er ved Nesna, og til studentane som har starta på utdanninga si ved institusjonen før nedleggingsvedtaket, varetakast.

Forskning og utdanning for heile landa

Kvaliteten i forskning og høgare utdanning er avgjerande for kor godt Noreg lykkast med å utvikle og ta i bruk ny kunnskap til å skape verdiar og å løyse samfunnsutfordringar nasjonalt

og globalt. Regjeringa vil styrkje norsk forskning, både i offentleg regi og i næringslivet, og prioritere eit lyft for forskning på klima og omstilling. Forskingsinstitutta spelar ei sentral rolle.

Regjeringa vil betre arbeidsvilkåra, redusere midlertidigheita og styrkje rekrutteringa, likestillinga og mangfaldet i høgare utdanning og forskning, og gjennomføre ei tillitsreform for universitets- og høgskulesektoren. Vitskap og forskning er under press mange stadar i verda, og regjeringa vil hegne om eigenverdien til kunnskapen, integriteten på forskinga og den akademiske fridommen. Høgare utdanning i Noreg skal vere gratis, også for internasjonale studentar.

Regjeringa vil:

- Trappe opp talet på nye studieplassar, med opptrappingsplanar for område med særleg stort kompetansebehov, som læraryrket, sjukepleie, realfag, IKT og medisin.
- Setje i gang ei reell avbyråkratisering i høgare utdanning ved å gjennomgå oppgåvene til direktorata, overføre myndigheit til institusjonane og tilbakeføra oppgåver til departementet.
- Betr kjønnsbalansen, og stramme inn regelverket for bruk av mellombelse stillingar.
- Leggje fram ei prioriteringsliste for nybygg og investeringar som ein del av ny langtidsplan for forskning og høgare utdanning.
- Sørgje for at norsk språk blir lyft fram i høgare utdanning og forskning.
- Vidareføre treprosentmålet i forskingspolitikken og leggje fram ein strategi for at forskning og utvikling i næringslivet skal utgjere to prosent av BNP innan 2030.
- Utvide satsinga på framifrå forskings- og utdanningsmiljø og etablere nye forskingsmiljø i internasjonal toppklasse knytt til næringsklyngjer.
- Auke forskingsdelen i departementa og sikre betre samordning av forskingspolitikken.
- Sørgje for at offentleg finansierte forsking er tilgjengeleg, og at alle høgare utdanningsinstitusjonar har ordningar for publisering med open tilgang.
- Halde fram med og utvikle Noregs utdannings- og forskingssamarbeid med Europa.

Studentvelferd for lik rett til utdanning

Framover vil stadig fleire søkje seg til høgare utdanning. Regjeringa vil hegne om lik rett til utdanning i heile landa, uavhengig av økonomi og familiesituasjon. Ein god studiestad, ein trygg økonomi og ein rimeleg stad å bu er svært viktig for læringa og livskvaliteten til studentane.

Regjeringa vil:

- Innføre 12 månaders studiestøtte for heiltidsstudentar med barn under 16 år.
- Styrkje det psykiske helsetilbodet for studentar i regi av kommunane og samskipnadane.
- Trappe opp studentbustadbygginga med mål om 3000 bygde bustadar i året.
- Gjennomgå studiefinansieringa med mål om å leggje betre til rette for både heiltids- og deltidstudentar, og sikre at reisestipendet varetek lik rett til utdanning over heile landa.

Kompetansereform for livslang læring

Norsk arbeidsliv stiller høge krav til arbeidstakarane sin kunnskap og kompetanse. Det er også eit av våre fremste fortrinn. I åra framover vil krava auke, og regjeringa vil gjennomføre

ei kompetansereform som svarer på behova til både arbeidsfolk og arbeidsgivarar for oppdatert og formalisert kompetanse. Reforma skal utformast i tett dialog med partane i arbeidslivet.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ei brei kompetansereform for arbeidslivet og leggje fram ein langtidsplan for livslang læring.
- Greie ut korleis arbeidstakarar kan opparbeide ein rett til etter- og vidareutdanning.
- Gjere det meir attraktivt for universitet og høgskolar å tilby kortare etter- og vidareutdanningstilbod og fjerne hindringar i finansieringssystemet.
- Styrkje rolla til studieforbunda og det frivillige opplæringstilbodet.
- Sikr at staten bidreg til finansieringa av kompetansereforma som del av eit trepartssamarbeid, og vurdere å opprette eit kompetansefond for å finansiere livslang læring.

Folkehøgskolane gir læring for livet

Folkehøgskolane er eit verdifullt alternativ til det formelle utdanningssystemet. Dei gir lærelyst og ny motivasjon, i tillegg til å drive allmenndanning og utvikle ferdigheiter for livet.

Regjeringa vil:

- Leggje fram ein nasjonal plan for vokster i elevplassar og etablering av nye folkehøgskolar.
- Gjennomgå støtte- og finansieringsordningane for å bidra til at folkehøgskolane både er mangfaldige og eit reelt tilbod for alle.
- Leggje til rette for at folkehøgskulelærarar kan ta praktisk-pedagogisk utdanning (PPU).

Helse og omsorg: Velferd til alle

Trygg helse og omsorg i vår felles helseteneste

Målet med helse- og velferdspolitikken til regjeringa er å skape helsefremjande samfunn, førebyggje sjukdom og sikre ei desentralisert helseteneste som yter gode og likeverdige helsetenester i heile landet. Ei sterk offentleg helseteneste, styrt av felleskapet og finansiert over skattesetelen, er avgjerande i kampen mot auka sosiale og geografiske forskjellar og mot ei todeling av helsetenesta. Den offentlege helsetenesta skal sørgje for beredskap og tryggleik i kvardagen og tilgang på helsehjelp av høg kvalitet ut frå behov. Koronakrisen har vist at vår felles helseteneste også gir eit sterkt forsvar i krisetid.

Norsk helseteneste skal vere prega av openheit og tillit. Dagens markedstenkning, målstyring og privatisering i helsetenesta må reduserast. Regjeringa vil styrkje det nasjonale arbeidet for pasienttryggleik og kvalitet for å redusere og førebyggje omfanget av pasientskadar, både i kommunehelsetenesta og på sjukehus.

Regjeringa vil dreie leiingsperspektivet i helsetenesta i retning av meir ansvar og tillit til dei som arbeider nærast pasienten. Kvar enkelt pasient skal bli sett og møtt av helsetenesta på ein respektfull og verdig måte.

Folkehelse

- Førebygging og helsefremjande arbeid må skje på alle samfunnsområde. Å jamne ut økonomiske og sosiale forskjellar er viktig for å fremje den norske folkehelsa.

Regjeringa vil:

- Gradvis innføre eit dagleg sunt, enkelt skolemåltid og dagleg fysisk aktivitet i skolen, med fridom for skolane til å organisere dette sjølv.
- Styrke samarbeidde mellom helsestyresmaktene og daglegvarebransjen for å leggje til rette for eit sunnare kosthald.
- Lage ein strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar og bekjempelse av einsemd.
- Vidareføra ein restriktiv tobakks- og alkoholpolitikk og halde oppe Vinmonopolets samfunnsrolle.
- Gi frivillig sektor og idretten ei viktig rolle i gjennomføringa av folkehelsetiltak.

Primærhelse og samhandling

Regjeringa vil forbetre samhandlingsreforma og utvikla ei kommunehelseteneste som er nær, oppdatert og førebudd på å møte helse- og omsorgsbehovet til ei befolkning i endring. Helsetenestene må samarbeide betre om pasientar som treng hjelp frå ulike delar av helsetenesta. Fundamentet for slik samhandling er ei fungerande fastlegeordning.

Regjeringa vil:

- Styrkje fastlegeordninga slik at rekruttering og stabil legedekking blir sikra i heile landet, mellom anna gjennom å etablere nye rekrutteringsheimlar, korte ned listelengda til fastlegane og auke basistilskottet per innbyggjar.
- Greie ut maksimal reisetid til legevakt for å sikre eit godt tilbod til alle, og vurdere innføringa av ei slik maksgrænse i samarbeid med kommunane.

- Sikr ei god legevaktteneste i heile landet, og greie ut løysingar som hensyntar arbeidsbelastninga til fastlegane både på kontoret og på legevakt.
- Gradvis utvide ordninga med gratis fastlege, slik at det blir gratis å gå til fastlegen til og med fylte 18 år.
- Sørgje for ei finansiering som legg til rette for samanhengande pasientforløp og auka pasientsamarbeid mellom kommunehelsetenesta og spesialisthelsetenesta.
- Arbeid for å opprette fleire distriktsmedisinske sentrum, helsehus og intermedieære avdelingar slik at fleire behandlingstilbod kan tilbydast ute i kommunane.
- Styrke kommunalt arbeidsrettet rehabiliterings- og habiliteringstilbud og greie ut ei tydelegare organisering og leiing av rehabiliteringstilbodet på ulike nivå.
- Investere i digital ungdomshelse som når ungdom på alle plattformer og er bemanna av helsepersonell, og som tek vare på personvern på ein trygg måte.
- Styrkje helsestasjonane og skolehelsetenesta gjennom ein konkret opptrappingsplan som blir utarbeidd i samarbeid med kommunane.

E-helse

Digitalisering gir store moglegheiter til å utvikle helse- og omsorgstenesta til det beste for pasientar, helsepersonell og innbyggjarar. For å kunne gi best mogleg helsehjelp er det ein føresetnad at relevante og nødvendige opplysningar om sjukdomshistorie og legemiddelbruk følgjer pasienten gjennom heile pasientforløpet og forvaltast og blir lagra på ein trygg måte. Digitale løysingar skal understøtta ei heilskapleg samhandling mellom helsepersonell og styrkje pasientar og moglegheita innbyggjarar har til å ta aktivt del i eige behandlingssopplegg. Regjeringa ønskjer at bruk av innovative e-helseløysingar skal bidra både til ein trygg og effektiv helse- og omsorgsteneste og til å skape ein heimemarknad for norske leverandørar.

Regjeringa vil:

- Sikre innføring av pasientjournalssystem som gir sømløse overgangar mellom primærhelsetjenesten og spesialisthelsetenesta, der dei nødvendige pasienttryggingssomsyna er varetekne.
- Støtte opp under arbeidet til kommunesektoren med betre journalløysingar.
- Vidareutvikl dei nasjonale e-helseløysingane og i dette arbeidet ta vare på behova og prioriteringane til kommunesektoren.
- Etablere finansieringsmodellar som legg betre til rette for trinnvis utvikling og realisering av samanhengande e-helseløysingar og forbetringar av helsetenesta.
- Leggje til rette for betre bruk av helsedata i helseforskning, styrke grunnlaget for kunnskapsbaserte helse- og omsorgstenester og stimulere til innovasjon og næringsutvikling.
- Gjere tydeleg rollene og ansvara til aktørane for digitalisering i helse- og omsorgssektoren og sikre nasjonal koordinering slik at vi bruker dei samla ressursane på ein god måte.
- Etablere ei helseteknologiordning som støttar innføring av ny teknologi i helsetenesta og vidareføra Nasjonalt velferdsteknologiprogram slik at vi får eit kompetanselyft for velferdsteknologi i norske kommunar.

Ideelle aktørar og pårørande

Regjeringa vil støtte opp om ideell sektor og ideelle tilbydarar i helse- og omsorgssektoren, og frivillige og ideelle tilbydarar på helse- og omsorgsfeltet må sikrast gode rammevilkår og føreseieleg drift. Familie og frivillige gjer ein uvurderleg innsats i helse- og omsorgssektoren. Det er stort behov for ein meir tydeleg og føreseieleg støtte til pårørande som har omfattande

omsorgsoppgåver. Kommunen har ei plikt til å tilby ei ordning med omsorgsstønad. Ein styrkt kommuneøkonomi er ein viktig føresetnad for at kommunane skal kunne gi eit betre tilbod til pårørande og frivillige som treng dette.

Regjeringa vil:

- Vidareutvikl det gode samarbeidet med ideelle aktørar innanfor helse- og omsorgssektoren.
- Utnytte handlingsrommet i innkjøpsregelverket for å prioritere ideelle tenesteytarar og langsiktige avtalar basert på kvalitet.
- Sørgje for at ideelle sjukehus blir inkluderte som likeverdige partar i plan- og utviklingsarbeid i spesialisthelsetenesta.
- Forbetr regelverket for permisjonsmoglegheitene til pårørande i arbeidslivet for å sikre likestilling og moglegheita til å kombinere arbeid og omsorg.
- Vidareutvikl verktøyet pårørandeavtale med kommunen som eit tilbod til pårørande med særleg tyngande omsorgsoppgåver.

Sjukehus og helsepersonell

Noreg skal ha ein desentralisert sjukehusstruktur som sikrar beredskap og gir alle innbyggjarar forsvarleg og trygg behandling på sjukehus. I ein sterk, offentleg og solidarisk helseteneste er fagfolka sjølve nerven og den ressursen vi må ta best vare på. Fagfolk må få tilgang til oppdatert teknologi og moglegheit til kompetanseutvikling, slik at dei alltid kan liggje i front i faget. Norske sjukehus må organiserast slik at helsepersonell får bruke tida til pasientkontakt. Bruk av private aktørar må regulerast gjennom avtalar som sikrar offentleg styring. Sjukehusa må byggjast med nok kapasitet og rom til behandling og pleie, samtidig som dei må vera gode arbeidsplassar for dei som jobbar der. Det er viktig med effektive tenester. Regjeringa vil mellom anna oppnå dette gjennom å satse på gode arbeidsvilkår og sikre tid til pasientane. Norske pasientar skal ha eit offentleg helsetilbod i verdensklasse, uavhengig av adresse og lommebok.

Regjeringa vil:

- Gi meir pengar til sjukehusa gjennom auka grunnfinansiering.
- Sikr at nye sjukehus blir bygde med tilstrekkeleg kapasitet ut frå behovet i befolkninga.
- Utvikl og styrke det desentraliserte sjukehusstilbodet i Noreg, flytte meir av den elektive verksemda ut til lokalsjukehus, og styrke den lokale akuttberedskapen.
- Få ned ventetidene og ta igjen behandlingsetterslepet etter koronapandemien.
- Halde eigendelar på eit lågt nivå.
- Nedsetja ein helsepersonellkommisjon, med representasjon frå partane, helsetenestene og utdanningsinstitusjonane, for å fremje tiltak for å utdanne, rekruttere og behalde kvalifisert helsepersonell over heile landet.
- Sørgje for at støttepersonell blir i bruk teke for å sikre effektive pasientmøte.
- Slå fast at heile og faste stillingar skal vere standarden i helsetenestene.
- Retten sikre pasientar har til å velje behandlingsstad, og avvikle godkjenningsordninga i Fritt behandlingssval.
- Lage ein ny nasjonal kreftplan som mellom anna set ambisjonar for å desentralisere delar av kreftbehandlinga, for kapasitet til å utføre gentesting tidlegare i behandlingsforløpet og for å styrkje ettervernet.
- Forbetr og forenkla pasientreiseordninga, herunder gå gjennom dagens anbudspraksis.
- Sørgje for landingsplassar for nye redningshelikopter i NAW SARH-prosjektet ved sjukehusa der det er behov.

- Auke intensivkapasiteten og gjennomgå finansiering av beredskapsfunksjonar i sjukehusa.
- Leggje fram ei ny stortingsmelding om prehospitale tenester som omfattar legevakttenesta, responstider og ein fagleg standard for innhaldet i ambulansetenesta.
- Sikre ambulanseberedskapen, særleg der det er lange avstandar til sjukehus.
- Førebu statleg overtaking av luftambulansen, og greie ut modellar for samarbeid med ideelle, for å avskaffe anbod i tenesta.
- Leggje fram ei ny stortingsmelding om det heilskaplege føde- og barseltilbodet som omfattar både bemanning, føljetenesta, heiltidsstillingar for jordmødrer og ein ny finansieringsmodell på fødeavdelingane som premierer fagleg kvalitet.
- Sikre eit trygt føde- og barseltilbod på Nordmøre og i Romsdal og fødeavdeling i Kristiansund. For å lykkast med dette, skal det utarbeidast ein tiltakspakke for forsvarleg og stabil bemanning i regionen. Det skal gjennomførast ei medisinfagleg vurdering av korleis eit godt fødetilbod i Kristiansund skal vidareførast etter 2025. Vidareføring skal ikkje ringast kvaliteten i helsetilbodet i regionen elles. Sjukehuset på Hjelset skal byggjast som planlagt.
- Følgje opp prosessen for å vidareutvikle spesialisthelsetenester ved Klinikk Alta.
- Sørgje for at «null-pluss»-alternativet for Innlandet sjukehus blir fullt utgreitt ut.
- Sørgje for at heile Groruddalens befolkning så raskt som mogleg får lokalsjukehusstilbod ved Nye Aker sjukehus og gjennomføre endringar i sjukehusstruktur i Oslo i samsvar med vedtekne planar.

Styring av sjukehusa

Regjeringa vil ha ei styring av sjukehusa der staten er einskapleg eigar av spesialisthelsetenesta, men med regional styring av ressursane. Regjeringa vil sikre nærleik og likeverdig behandling for pasientar i heile landet. Vi skal gjennomføre konkrete endringar for å sikre demokratisk forankring i styring av sjukehusa, redusere markedenkningen og sikre fagleg skjønn, leiing og kultur i sjukehusa.

Regjeringa vil:

- Greie ut endringar i styringa av sjukehusa og helseføretaksmodellen, med mål om å sikre framleis statleg eigarskap, sterk regional, politisk og demokratisk styring og stadleg leiing, og dessutan redusert markedenkning og mindre bruk av innsatsstyrt finansiering. Utgreiinga skal gjennomgå regionale og lokale helseføretak og gjere tydeleg kva avgjerder som skal avgjerast av helseministeren.
- Redusere mål- og resultatstyring og fjerne unødvendig rapportering i helsesektoren, saman med partane i arbeidslivet.
- Avvikl ordninga med nøytral meirverdiavgift i helseføretaka og setje ein stoppar for outsourcing av renholdstjenester og andre kritiske driftsfunksjonar.
- Gjennomgå talet på leiarstillingar i helsesektoren og vurdere regelverk som kan understøtta ein fornuftig leiarstruktur.
- Sette ein stoppar for lukrative etterlønn- og sluttavtalar i helsesektoren, gjennom regelverk som avgrensar ei slik utvikling.

Psykisk helse

Psykisk helse er like viktig som fysisk helse. For menneske med psykiske helseplager er det heilt avgjerande å få hjelp der dei er, om det er på skolen, på ein sjukeheim eller på ein arbeidsplass. Regjeringa vil rette opp uverdige forhold innan psykisk helse. Vi treng både lågterskel psykisk helsehjelp og ei forpliktande kvalitetsreform og opptrapping innan psykisk

helsevern. Som følgje av pandemien trengst ein særleg innsats for den psykiske helsa til barn og unge.

Regjeringa vil:

- Løyve pengar til lågterskel psykisk helsehjelp, slik at kommunar kan gi slik hjelp utan krav om tilvisning.
- Lage ein ny opptrappingsplan for psykisk helse, med øyremerkte middel, og hovudvekt på kommunale tenester. Opptrappinga må sikre auka kapasitet i spesialisthelsetenesta, hindre nedbygging av sengplassar og gi ei særskild satsing på barne- og ungdomspsykiatrien og distriktpsikiatriske sentrum.
- Greie ut ei sterkare tematisk organisering av den psykiske helsetenesta for å forbetre kvaliteten og få ned ventetidene.
- Sette eit mål om å gi alle viste moglegheita til ein vurderingssamtale og plassere spesialistar i front, slik at erfarne spesialistar er med på å vurdere tilvisningar.
- Erstatte pakkeløysingar i psykisk helsevern med løysingar som er meir tilpassa brukargruppa, basert på tillit til vurderingane til fagpersonane.
- Fjerne egenandelen for pasientar til og med 25 år for behandling i offentleg psykisk helsevern.
- Sikre pasientar med langvarige psykiske problem og/eller rusproblem rett til ein koordinator som skal sørge for nødvendig oppfølging og samordning av tenestetilbodet.
- Gjennomgå ansvarsfordeling knytt til handtering og oppfølging av personar med rus- og psykiatrilidingar slik at ressursbruket til politiet blir dimensjonert på ein meir formålstenleg måte.
- Evaluere endringa i psykisk helsevernsloven om innføring av krav til samtykke ved innlegging i tvunge psykisk helsevern.

Legemiddel

Noreg er for sårbare når det gjeld tilgang på medisinar. Regjeringa vil førebyggje legemiddelmangel ved å ta eit større ansvar nasjonalt og globalt for å sikre tilgang til viktige medisinar og vaksinar.

Regjeringa vil:

- Greie ut etableringa av eit nasjonalt farmasiselskap som kan stimulere til norsk legemiddel- og vaksineproduksjon, anten i egenregi eller i samarbeid med annan industri.
- Gjere endringar i systemet for innføring av nye metodar i helsetenesta for å få saksbehandlingstida ned, sikre tillit til systemet og gi brukarar og fagfolk ei sterkare stemme.
- Leggje fram ei ny prioriteringsmelding som mellom anna vurderer persontilpasset medisin og sikrar openheit og etterprøvbarhet rundt prioriteringar i helsetenesta.
- Utvikl ein ny strategi for bekjempelse av antibiotikumresistens.

Rus

Rusavhengige har rett til eit verdig liv og til nødvendig helsehjelp, uavhengig av kva rusmiddel dei bruker. Vi treng ei endring av dagens ruspolitikk. Personar med rusavhengnad skal møtast med hjelp og behandling i staden for strafferettslege reaksjonar. Samtidig vil regjeringa gå imot ein generell avkriminalisering av narkotika.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ein førebyggings- og behandlingsreform for rusfeltet, som styrkjer det førebyggjande tilbodet i kommunane og eit integrert ettervern.
- Framme eit nasjonalt program for rusforebyggjande arbeid blant barn og unge.
- Sikr at legemiddelassistert rehabilitering (LAR) gir eit heilskapleg og kunnskapsbasert tilbod for rusavhengige.
- Greie ut og framme forslag til nødvendige endringar i lovverket som sikrar at bruk og besittelse av mindre brukardosar for rusavhengige møtest med god helsehjelp og oppfølging i staden for straffereaksjonar.
- Styrke rusmeistringstilboda i norske fengsel.
- Gjennomgå praksis med tap av førarrett i tilfelle der ein ikkje ser nokon samanheng mellom bruket til personen av rusmiddel og føring av motorvogn.
- Sørgje for at politiet ikkje straffefølgjer brott av legemiddeloven § 24 første ledd, der overtreder yter assistanse eller tilkallar nødetat i akutte nødsituasjonar, eller der eit slikt regelbrot blir avdekt hos fornærma ved melding av andre straffbare forhold.

Tannhelse

Regjeringa ønskjer ei gradvis utviding av den offentlege tannhelsetenesta med mål om å likestille ho med andre helsetenester.

Regjeringa vil:

- Styrke det førebyggjande arbeidet for god tannhelse.
- Sikre på ein betre måte at dei som har rett til gratis offentleg tannhelse, får eit riktig og godt tilbod.
- Styrkje støtteordningane til dei med dårlegast råd og dei med sjukdommar som gir dårleg tannhelse, og gjennomgå refusjonsordningane på tannhelsefeltet.
- Innføre gratis tannhelsebehandling til personar i alderen 19 til 21 år og innføre halv pris på tannhelsebehandling for personar i alderen 22 til 25 år.

Kvinnehelse

Regjeringa vil prioritere kvinnehelse for å sikre likeverdige helsetenester. Vi må skape openheit om kvinnehelse og satse på kunnskap om og betre utgreiing, behandling og oppfølging av kvinnehelse i helsetenesta.

Regjeringa vil:

- Leggje fram ein strategi for helsa til kvinner for å få meir kunnskap om og betre utgreiing, behandling og oppfølging av kvinnehelse i helsetenesta.
- Nedsetja eit utval som skal sjå på avgjerdene til abortloven, oppfølginga av kvinner som tek abort, og alternativ til dagens abortnemnder. Regjeringspartia står fritt til å søkje fleirtal i Stortinget for standpunkta sine om abortloven.
- Leggje til rette for eit fagleg forsvarleg val mellom medikamentell og kirurgisk abort, og styrke oppfølginga etter ein abort for kvinner som har behov for det.
- Styrke Nasjonalt senter for kvinnehelseforskning og sikre at arbeidet også blir systematisert regionalt.
- Forbetr informasjonsarbeidet og tilbodet innan seksuell og reproduktiv helse.

Eldre

Vi lever stadig lenger, og mange eldre vil halde seg friske og i god form lenge. Regjeringa vil jobbe for ei heimeteneste som arbeider førebyggjande og held folk friskare, hjelper eldre i aktivitet og gir tryggleik. Eldre skal vere trygge på at fellesskapet stiller opp. Vi må byggje

tilpassa botilbud tilrettelagt for morgondagens eldre. Regjeringa ønskjer å styrkje kommunane og hindre markedstenkning, målstyring og kommersialisering i eldreomsorga. Tenestene skal vere prega av openheit og av at dei som arbeider nærast dei eldre, får meir ansvar og tillit.

Regjeringa vil:

- Oppheve loven om godkjenningssordning for fritt brukarval.
- Sikr at eldre får bu i eigen bustad lengst mogleg dersom dei kan og vil, og gjennomføre ei reform med aktivitetsgaranti for eldre, éi dør inn til kommunale tenester, satsing på velferdsteknologi, god ernæring, fleire tilrettelagde bustadar og ei organisering som gir faste team, styrt etter overordna kvalitetsmål i staden for stoppeklokke.
- Utarbeide ein eigen opptrappingsplan for heiltid og god bemanning i eldreomsorga.
- Satse på modellar med auka grunnbemanning og mindre vikarbruk som tiltak for å styrkje rekruttering og få ned sykjefråvær i eldreomsorga.
- Vurdere nye nasjonale tiltak for å sikre rekruttering av sjukepleiarar til særleg rekrutteringssvake distriktskommunar.
- Sørge for investeringstilskott til kommunar for å sikre tilstrekkeleg med sjukeheimplassar, tryggleiksbustadar og heildøgns omsorgsplassar for dei som treng det.
- Sørge for at eldreboliger og institusjonar blir bygde slik at dei legg til rette for gode generasjonsmøte.
- Styrkje lågterskeltenester for menneske med dementia, mellom anna gjennom å auke bruket av dementiakoordinatorar og gjeninnføre og trappe opp tilskotsordninga for dagtilbud for dementiasykje.
- Auke tverrfagligheten i eldreomsorga for å styrkje innhaldet i tenesta.
- Sikre utvikling av kvardagsrehabilitering.
- Styrke omsorgstilbodet ved slutten av livet og betre tilbodet om palliativ pleie.
- Auke støtta hjemmeboende eldre kan få til å leggje til rette for å kunne bli buande i eigen bustad.
- Leggje til rette for godt samarbeid med frivillig og ideelle aktørar i eldreomsorga.

Justis og beredskap: Tryggleik i kvardagen i eit trygt land

Regjeringa vil sikre tryggleik, god rettstryggleik og tilgjengelege tenester for innbyggjarane i heile landa. Det norske samfunnet med høg tillit, levande lokalsamfunn og ein sterk offentleg sektor dannar eit solid utgangspunkt for å gjere beredskapen betre. Målet for regjeringa er ein justissektor som førebyggjer betre, der ressursane er tilgjengelege og finn kvarandre, og der politiet og nødetatane er til stades i heile Noreg.

Det viktigaste er å sørge for at kriminalitet og uønskete hendingar ikkje skjer. Regjeringa skal kjempe mot kriminalitet, men også årsakene til kriminalitet, gjennom å førebyggje og etterforske betre. Vald i nære relasjonar og seksuelle overgrep er alvorleg kriminalitet som også må prioriterast høgare i heile straffesakskjeda. Mange opplever i dag eit mindre nærverende og meir sentralisert politi, og lange køar i straffesakskjeda.

Rehabilitering av straffedømde er ei av dei viktigaste oppgåvene til kriminalomsorga. God rehabilitering føreset eit godt tilbod og aktivitet under soning. Regjeringa vil bidra til at både gjengkriminelle og ekstremistar kan hjelpast ut av sine destruktive miljø. Dette er ei god investering både for dei personane det gjeld, familiane deira, lokalsamfunnet og landet som heilskap.

Det lokale politiet i heile landa må styrkjast, både for å sikre betre førebygging og for raskare respons ved alvorlege hendingar. Ein desentralisert politistruktur sikrar beredskap og nødvendig lokalkunnskap hos politiet.

Arbeidet med digital tryggleik må forsterkast og koordinerast langt betre enn i dag. Politiet skal vere til stades i kvardagen til folk, også i den digitale kvardagen. Kompetansen til å førebyggje, etterforske og unngå datakriminalitet må styrkjast. Ny teknologi skal brukast til å førebyggje og kjempe mot kriminalitet og redusere avstandsulemper.

Regjeringa vil:

- Evaluere effektane av nærpolitireforma og leggje fram ein konkret plan for å styrkje nærværet til politiet i heile landa, inkludert omsynet til lokalt nærvære i byane, meir ressursar til politidistrikta og auka grunnbemanning.
- Igangsetje eit pilotarbeid i form av nærtenesesenter, for auka tilgang til statlege tenester, til dømes utskrivning av pass og førarkort, og kort veg til tenester som juridisk rådgiving gjennom etablering av lokale servicetorg.
- Opprette polititenestestader i dialog med kommunane og politidistrikta på stader der det er eit lokalt ønske om det, og geografiske faktorar eller kriminalitetsbiletet tilseier at det bør opprettast. Det skal opprettast 20 nye tenestestader, og arbeidet skal starte i 2022..og arbeidet skal starte i 2022.
- Gjennomgå Politidirektoratets oppgåver, mandat og ressursar for å sikre at innretninga på arbeidet deira er formålstenleg organisert, og vurdere å omfordele oppgåver til Justisdepartementet, særorgan og politidistrikt, og omfanget av Politidirektoratets avgjerdsrett.
- Styrkje politiets tenestestader med førebyggjande einingar, fleire oppgåver og ressursar. Sikre ei minimumsbemanning per tenestested og at tenestene er tilgjengelege alle kvardagar, heile året.
- Styrkje kapasiteten til å kjempe mot cyberkriminalitet, irekna overgrep på nett og datakriminalitet.
- Prioritere arbeidet med kultur og leiing i politiet.
- Gjennomføre eit etterforskningslyft og styrkje påtalemakta.
- Leggje fram ein opptrappingsplan mot vald og overgrep mot barn og vald i nære relasjonar
- Greie ut korleis det kan innførast ei endring i straffeloven slik at ordlyden speglar at seksuell omgang utan samtykke er forbydd og definert som valdtekt, og leggje fram forslag om det.
- Byggje opp ein permanent og dedikert innsats mot organisert kriminalitet, kriminelle gjengar og kriminelle nettverk i særorgan og politidistrikta.
- Etablere exit-program for gjengkriminelle og ekstremistar som gir dei betre mogleikheit for å bryte permanent ut av desse miljøa.
- Styrkje arbeidet til politiet mot kvitvasking, økonomisk kriminalitet, arbeidslivskriminalitet, fiskerikriminalitet og annan tilstøytande kriminalitet, vurdere auka strafferamme på desse områda og utvide lovverket for å innføre sivilrettsleg inndraging slik at kriminelle ikkje får behalde økonomiske verdiar frå kriminell verksemd.
- Styrkje det strategiske og operative samarbeidet mellom tollvesen, grensemyndigheiter og lokalt politi i grenseområda og styrkje den operative bemanninga til tollvesenet.
- Redusere soningskøen, utvide kriminalomsorga med fleire fengselsplassar og oppretthalde ein desentralisert struktur for fengsel og friomsorg. Styrkje innhaldet i soninga og gjenreise programverksemda.
- Avvikle praksis med at barn under 18 år blir fengsla i ordinære fengsel, og utvide og styrkje ungdomseiningane og betre overgangen til ordinære fengsel etter fylte 18 år.

- Gjeninnføre strukturen for domstolane før domstolsreforma av 2021 for å vareta borgaranes rettstryggleik og sikre sjølvstendige domstolar med stadleg leiing, med unntak for domstolar der domstolsleiar, kommunane i rettskrinsen og dei tilsette gjennom sine tillitsvalde er samde om å oppretthalde dagens struktur.
- Leggje til rette for at domstolar kan samarbeide betra, og greie ut korleis mindre domstolar kan styrkjast for å gjere dei mindre sårbare.
- Redusere den økonomiske risikoen det inneber å få avgjort ei sak av domstolane for særleg utsette grupper, auke bruket av mekling, redusere tidsbruket i domstolane og gjere det enklare for domstolane å redusere urimelege salærkrav.
- Utarbeide ein nasjonal strategi og retningslinjer for personvern og digitalt privatliv, og ta eit internasjonalt initiativ til internasjonale minstestandardar for personvern.
- Opprette eit nasjonalt våpenregister som blir lagt til Brønnøysundregistra og til Nordland politidistrikt med forvaltning i Mosjøen.
- Iverksette arbeid knytt til kriselovar slik at Stortinget og regjeringa kan vareta ansvaret sitt og handlekrafta si i ulike krisescenario utan at det går på kostnad av rettsstatlege prinsipp.

Beredskap

God beredskap krev klare ansvarslinjer og lokal forankring. Ressursane som skal handtere krisane, må vere tilgjengelege over heile landa. Den viktigaste beredskapsressursen er det lokale politiet i samarbeid med kommunane, helsetenesta og brann- og redningsvesenet. Det er ein føresetnad at kommunar og fylkeskommunar blir sikra tilstrekkelege økonomiske ressursar til å løyse sine beredskapsoppgåver. Dette gjeld både personell, materiell, kompetanse og myndigheit.

Regjeringa vil:

- Styrke samordninga av arbeidet til regjeringa med tryggleik og beredskap, herunder gjere tydeleg rollene til Regjeringas tryggingsutval og Kriserådet som dei samordnande organa til regjeringa i tryggleiks- og beredskapsarbeidet.
- Styrkje politiberedskapen, til med fleire politipatruljar i heile landa.
- Setje ned ein totalberedskapskommisjon som skal vurdere korleis samfunnets totale ressursar best mogleg bør innrettast for å sikre tilfredsstillande beredskap.
- Sikr at nasjonale ansvarslinjer for ulike risikoscenario er avklarte, og utvikle betra føresetnader for å fange opp korleis risiko i ulike sektorar påverker kvarandre gjensidig.
- Greie ut korleis vi betrar politihelikopterberedskapen i fleire delar av landet.
- Bidra til betra samarbeid mellom dei ulike nødetatane og andre beredskapsorganisasjonar.
- Sørgje for at det blir fastset forpliktande responstider for alle nødetatar.
- Styrkje den nasjonale datalagringsevna og den digitale beredskapen, og greie ut etableringa av ei datalagringsteneste i offentleg regi, der data som krev god sikkerheit, kan oppbevarast.
- Greie ut korleis ein kan sikra eit robust kjernenett for elektronisk kommunikasjon, irekna å utgreiing av etablering av eit alternativt kjernenett.
- Nedsette ein ekstremismekommisjon for å gå djupare inn i korleis ekstremismen oppstår, og lære meir om kva slags tiltak som fungerer for å førebyggje og motverke radikaliserings og ekstremisme, og å styrkje freds- og menneskerettsentera i landet.

Kultur og frivillighet: Ein kultur å leve av og for

Kulturen bidreg til å skape både levande lokalsamfunn og eit godt liv for den enkelte. Regjeringas kulturpolitikk vil derfor støtte opp under eit ope, inkluderande og mangfaldig kulturliv i heile landa og leggje til rette for eit kontinuerleg samspel mellom den profesjonelle og den frivillige kulturen. Regjeringa vil gjennomføre eit nytt kulturlyft som skal komma heile landet til gode, og særleg satse på den lokale og regionale kulturen. Folk skal ha tilgang til kunst og kultur, uavhengig av kven dei er, og kor dei bur.

Regjeringa vil sikre at norsk framleis skal vere eit vitalt, fullverdig og samfunnsberande språk i landet vårt. Nynorsk og bokmål skal vere likestilte målformer, og som det minst brukte skriftspråket skal nynorsk fremmast og sikrast gode vilkår. Dei samiske språka er sentrale for framtida til den samiske kulturen og vil vere eit naturleg satsingsfelt.

Regjeringa vil:

- Gradvis auke kulturens del av statsbudsjettet til éin prosent.
- Innføre regionale kulturfond.
- Leggje til rette for fleire kulturarbeidsplassar og kompetansemiljø over heile landa.
- Gi full momskompensasjon gjennom ein regelstyrt ordning til idrett, frivillighet og kultur.
- Styrkje kunstnarøkonomien og leggje til rette for at kunstnarar og kulturarbeiderar får betre rettar og arbeidsmoglegheiter.
- Sikre institusjonane og satse på det frie feltet.
- Styrkje den regionale filmsatsinga, auke produksjonsmidla til norsk film og gjennomgå filmincentivordninga med mål om å sikre fleire filmproduksjonar i Noreg.
- Sikr ein desentralisert kinostruktur.
- Innføre ei incentivordning for ny norsk dramatik.
- Styrkje Den kulturelle skulesekken og gjeninnføre Den kulturelle spaserstokken på statsbudsjettet.
- Leggje fram ei boklov som sikrar fastprissystemet.
- Styrkje litteraturformidlinga, blant anna gjennom innkjøpsordningane og ein ny leselyst-strategi, og jobbe for fleire meiroopne bibliotek.
- Jobbe for likestilling og mangfald innanfor alle område i kulturlivet, blant anna gjennom å stille krav til dei som får offentlege midlar.
- Støtte opp under arbeidde med Bodø som europeisk kulturhovudstad i 2024.
- Satse på samisk kultur, film, musikk og handverkstradisjon.
- Føre ein språkpolitikk som gjer at norsk eller samisk blir føretrekt i alle delar av samfunnet.

Kulturarven skal lyftast fram

Kulturarvsektoren er ein sentral del av kulturpolitikken. Regjeringa vil bidra til å samle og koordinere sektoren, støtte den frivillige innsatsen, som er heilt avgjerande på feltet, og lyfte fram den kristne og humanistiske kulturarven vår.

Regjeringa vil:

- Sørge for at 1000-årsjubiléet for slaget på Stiklestad blir ei nasjonal markering. Stiklestad Nasjonale Kultursenter skal vere navet i jubiléet. Det skal utarbeidast ein plan, for å setje i stand steinkyrkjer frå mellomalderen fram mot tusenårsmarkeringa.
- Sørge for at frivillige landsdekkande kulturvernorganisasjonar får grunnstøytte frå staten.

- Evaluere museumsreforma, særleg med tanke på kåra for frivilligheita og moglegheitene for å mobilisere lokale ressurspersonar.
- Leggje fram ein opptrappingsplan for Kulturminnefondet og greie ut skatte- og avgiftsincentiv i kulturminnevernet.
- Ta initiativ til eit nordisk prosjekt om opphavsstaden til kulturgjenstandar og tilbakeføringsdiskusjonar, og for Noregs del greie ut korleis gode ordningar for samarbeid kan løyse tilbakeføringsdiskusjonar.
- Verne dei synslege spora etter 22. juli-angrepet i Høgblokka, slik at dei kan inkluderast i arbeidet til 22. juli-senteret.

Idrett og friluftsliv for alle

Idrettstilbod skal vere tilgjengelege for alle, særleg for barn og unge. Regjeringa vil leggje til rette for at det blir bygd fleire anlegg, og for at prisane og utstyrspresset blir redusert, slik at terskelen for deltaking blir så låg som mogleg. Satsing på friluftsliv er eit viktig tiltak for god folkehelse, og desse opplevingane må gjerast tilgjengelege òg for dei som treng tilrettelegging. Det må bli enklare å kombinere karriere og utdanning, slik at fleire toppidrettsutøvarar kan leve av idretten sin.

Regjeringa skal arbeide mot spelavhengigheit og samtidig sikre stabile inntekter til idrett, frivilligheit og kultur gjennom å sikra eineretten til Norsk Tipping til å drive med pengespel.

Regjeringa vil:

- Ruste opp og byggje fleire idrettsanlegg og laga ein nasjonal plan for idrettsanlegg saman med idrettsrørsla.
- Gjere momskompensasjon for idrettsanlegg regelstyrt.
- Gi full momskompensasjon gjennom ein regelstyrt ordning til idrett, frivilligheit og kultur.
- Leggje til rette for at innbyggjarar har moglegheit til gratis lån av utstyr til trening og friluftsliv og sørgje for at det blir laga ein plan for tilgang til slikt utlån i kommunane.
- Sørgje for, i samarbeid med idretten, at fleire fritidsaktivitetar blir tilrettelagde for alle, slik at også barn med funksjonsnedsetjing og kroniske sjukdommar kan delta.
- Leggje godt til rette for friluftsliv i byar og tettbygde område ved å bidra til skilting, merking og kartfesting av stiar, opparbeide turvegar og turruter og leggje til rette for betre universelt tilgjenge til turvegar og friluftsupplevingar.
- Styrkje paraidretten i samarbeid med idrettsrørsla slik at alle barn og unge får eit tilbod.
- Leggje til rette for at Noreg også i framtida skal vere vertskap for store internasjonale idrettsarrangement.
- Styrkje arbeidet mot spelavhengigheit, verne einerettsmodellen og setje i verk tiltak for å forhindre spel på utanlandske spelselskap i Noreg.
- Vurdere tapsgrensa i Rikstoto.
- Leggje til rette for organisert e-sport i tråd med verdiane i den norske idrettsmodellen.

Ein sterkare frivillig sektor som står på egne bein

Frivillige organisasjonar bidreg til kompetanse, læring og inkludering og gir folk i alle aldrar moglegheit til å møtast, engasjere seg og vere ein del av eit fellesskap. Regjeringa vil sikre frivilligheita god finansiering, stor fridom og ein sentral plass i samfunnet. Frivilligheita skal ha god tilgang på lokale, anlegg og utstyr, og regjeringa skal fjerne hindringar for frivillig engasjement, som unødvendige søknadsprosessar og papirarbeid.

Regjeringa vil:

- Gi full momskompensasjon gjennom ein regelstyrt ordning til idrett, frivilligheit og kultur.
- Auke grunnstøtta til barne- og ungdomsorganisasjonar.
- Leggje til rette for at det blir oppretta fleire frivilligsentralar og frivillighetsråd i kommunane, og flytte frivilligsentralane til ein eigen post på kulturbudsjettet.
- Gjennomgå, forenkl og samordn regelverk og støtteordningar for frivilligheita og saml dei i ein felles søknadsportal.

Medium som føresetnad for yringsfridom og demokrati

Regjeringas mål er å sikre sterke norske medium og leggje til rette for at alle grupper i samfunnet har eit godt medietilbod. Behovet for truverdige, redaktørstyrte medium av høg kvalitet er større enn nokon gong. Regjeringa er spesielt bekymra for kårå til kvalitetsjournalistikken.

Regjeringa vil:

- Sikre yringsfridommen gjennom dei frie media. Redaktørar og journalistar skal ha eit særskilt vern.
- Sikr at offentlegheitslova og prinsippet om meiroffentlegheit blir praktisert i alle offentlege verksemder, og vurdere strengare sanksjonar ved brott på offentlegheitslova.
- Arbeid for at dei globale medie- og teknologiaktørane viser openheit om bruk av data og betaler skattar og avgifter i dei landa dei opererer i.
- Auke innovasjons- og pressestøtta på ein måte som sikrar god utvikling i lokalmedia, utan at det går ut over dei større riks- og regionmedia.
- Sikre NRKs rolle som ein brei allmennkringkastar med sterk nærvære i heile landa gjennom føreseieleg styring og finansiering.
- Sikre kommersiell allmennkringkasting med hovudkontor i og nyheitssendingar frå Bergen og ein kommersiell allmennkringkastar på radio med hovudkontor på Lillehammer.
- Gi lokalradio moglegheit til å vere på FM-nettet fram til 2031.

Eit likestilt samfunn er eit fritt samfunn

Regjeringa skal føre ein offensiv likestillingspolitikk som gjer at alle blir inkluderte i samfunnet, uavhengig av kjønn, seksuell orientering, funksjonsevne og etnisitet. Det skal arbeidast målretta for auka mangfald i arbeidslivet og betra representasjon mellom kjønna i dei kjønnskeive bransjane. Det er eit mål for regjeringa å styrkje den universelle utforminga av samfunnet. Regjeringa ser med uro på det auka omfanget av rasistiske og andre ytterleggåande idéar og totalitære bevegelsar, og vil prioritere arbeidet mot konspirasjonsteoriar og ekstremisme høgt.

Regjeringa vil:

- Styrkje Likestillings- og diskrimineringsombodet, likestillingsssentera, Diskrimineringsnemnda og organisasjonane som arbeider for auka likestilling.
- Vidareutvikle brukarstyrt personleg assistanse (BPA) som eit viktig verktøy for å sikre alle menneske deltaking og likestilling i samfunnet.
- Etablere kontaktutval mellom myndigheitene og likestillings- og mangfaldorganisasjonane.
- Inkorporere FNs konvensjon for rettane til personar med nedset funksjonsevne (CRPD) i norsk lov.
- Nedsetje eit nytt mannsutval for å sjå på menners likestillingsutfordringar.

- Styrkje innsatsen for å kjempa mot netthets.
- Styrkje arbeidde mot seksuell trakassering, blant anna ved å ratifisere ILO-konvensjon 190 og ved å få arbeid mot seksuell trakassering inn i HMS-reglane i arbeidsmiljølova.
- Forby konverteringsterapi.
- Leggje fram ein ny handlingsplan for LHBT+-personar med fokus på levekår og psykisk helse, og særleg gjennomgå og styrkje tilbodet til folk med kjønnsinkongruens.
- Utarbeide ein ny handlingsplan mot rasisme, ekstremisme og radikalisering.
- Sørgje for at elevane får meir kunnskap og informasjon om hatefulle ytringar og konsekvensar av rasisme gjennom skuleløpet, og jobbe for at så mange norske ungdomsskoleelevar som mogleg får tilbod om besøk til 22. juli-senteret og/eller til Utøya.
- Fjerne statsstøtta til Human Rights Service.

Barn og familie: Gode universelle ordningar for alle familiar

Regjeringa vil styrkje det universelle velferdstilbodet til barn og unge for å sikre fridom til alle slags familiar og redusere skilnadane i samfunnet. Ordningane skal bidra til at familiar får dagen til å gå opp, og til at alle skal kunne kombinere arbeid og familieliv.

Foreldrepermisjonen skal vere raus og sikre at begge foreldre har sjølvstendig krav på delen sin av permisjonen saman med barnet. Familiar med barn som har særskilde behov, skal få betra støtte.

Regjeringa vil:

- Styrkje det universelle velferdstilbodet for barn og unge gjennom å prioritere velferdstenester som omfattar alle barn.
- Gjennomgå og betre ordningar for familiar med barn med særskilde behov, og sørgje for at barn med særskilde behov også i skulefritidsordninga får oppfølginga og tilrettelegginga dei har behov for.
- Vidareføre ein tredelt foreldrepermisjon og sikre mor moglegheit til å amme i tråd med helsefaglege råd.
- Sikr at mødrer ikkje får kutt i permisjonstida dersom dei før før termin, og at permisjonen ikkje startar på termindato dersom dei før seinare enn termin.
- Behalde dagens fedrekvote og styrkje fedrane sine rettar.
- Oppretthalde dagens kontantstøtteordning for barn mellom 12 og 18 månadar.
- Avvikl kontantstøtteordninga for barn mellom 18 og 24 månadar. Ordninga skal erstattast med ei småbarnsstøtte for dei som har søkt om, men ikkje fått, barnehageplass.
- Sørgje for at likestilt foreldreskap blir understøtta i ny barnelov, og vurdere å gjere delt bustad til barnelovas hovudregel.

Ansvaret til fellesskapet til det beste for barna

Regjeringa skal sikre at barnevernet gir tryggleik og hjelp til barn og familiar som treng det. Omsynet til barnet sitt beste skal alltid leggjast til grunn. Det er ei prioritert oppgåve å sikre fleire tilsetje med god kompetanse i barnevernet, slik at kvart einskild barn får god oppfølging, og slik at rettstryggleiken og médverknaden blir betre vareteke enn i dag. Samarbeidet på tvers av etatar skal betrast, og regjeringa skal stoppe utviklinga mot kommersialisering og oppstyking i barnevernssektoren.

Regjeringa vil:

- Gjennomføre ei kvalitetsreform i barnevernet som sikrar ei formålstenleg organisering, vektlegg auka kompetanse og gir dei tilsetje meir tid og tillit i møte med barna.
- Sørgje for bemanning og finansiering som følgjer av barnevernsreforma som trer i kraft i 2022.
- Innføre ei eige fosterheimlov som betre varetek fosterbarna og fosterfamiliane sine rettar, og som sikrar hjelp, rettleiing og tilsyn, og med det òg betra rekruttering av fosterfamiliar.
- Styrkje den psykiske helsehjelpa i barnevernet. Helsekartlegging av barn etter omsorgsovertaking må lovfestast, og ungdom i ettervern må sikrast stabil omsorg frå vaksne i overgangen til eit sjølvstendig voksenliv.
- Gi kommunane enda ressursar til å sørgje for eit godt ettervern til barnevernsbarn fram til fylte 25 år.
- Avgrense bruk av tvang og einetiltak.
- Auke den fleirkulturelle kompetansen i barnevernet.

- Gradvis fase ut store kommersielle aktørar innanfor barnevernet.
- Avslutte bruket av konkurranseutsetjing og anbod i barnevernssektoren og sikre ideelle verksemder langsiktige avtalar med det offentlege.
- Sikr at informasjon om utsetja barn blir overført mellom barnevern ved flytting mellom kommunar.
- Innføre krav om andrehandsvurdering av akutt- og hastevedtak og sørgje for at sakkunnige utanfor barnevernet skal kunna nemnast opp.

Eit livssynsopent samfunn med respekt for alle

Regjeringa ønskjer eit livssynsopent samfunn, der alle har respekt for og kunnskap om livssynet til andre. Trus- og livssynssamfunna er viktige både for enkel menneske og for storsamfunnet. For mange menneske utgjør dei viktige fellesskap, og dei skaper tilhøyrse og identitet. Både finansiering av, kontroll med og innsyn i religiøse samfunn er viktige offentlege oppgåver, og det skal stillast krav til trus- og livssynssamfunna om demokrati, openheit og representasjon utan at ein grip inn i trusfridommen.

Regjeringa vil:

- Vareta den særskilde rolla Den norske kyrkja har som ei levande og inkluderande folkekyrkje med lokalt nærvære, presteteneste og trusopplæring i alle sokn og ein sterk og føreseieleg økonomi.
- Stille krav om at offentlege institusjonar som sjukehus, sjukeheimar og fengsel legg til rette for at pasientar og innsetje får høve til å utøva trua si og livssynet sitt.
- Sikre blir trudd- og livssynssamfunn føreseieleg finansiering, men gjennomgå kriteria for støtte.
- Samarbeide med blir trudd- og livssynssamfunn om å styrkje integreringa, betre likestillinga og auka kunnskapen om norsk lov i livssynsfeltet.
- Stille krav om at dei administrativeorgana som forvaltar offentlege tilskott på vegner av trussamfunn, er demokratisk valde og har minst 40 prosent representasjon av kvart kjønn.
- Stille krav til personar som kjem til Noreg for å praktisere som religiøse leiarar, om at dei skal ha eller skaffe seg kunnskap om korleis dei skal utøve den religiøse rådgivarrolla i møte med vald i nære relasjonar, eksilerfaringar og sentrale verdier i det norske samfunnet.
- Krevje full openheit om finansiering av trussamfunn og greie ut om utanlands finansiering av trussamfunn kan bli forbode.

Innvandring og integrering: Ein rettferdig innvandringspolitikk

Norsk migrasjonspolitik skal vera føreseieleg og ansvarleg, og det skal leggjast stor vekt på stabilitet og kontinuitet. Det skal leggjast opp til breie forlik.

Retten til å søkje asyl og vern frå forfølgjing er ein grunnleggjande menneskerett. Noreg skal vise solidaritet med og ta delen vår av ansvaret for menneske på flukt. Internasjonalt samarbeid og bistand til land i konflikt er viktig. Den internasjonale innsatsen for å hjelpe flest mogleg i nærleiken av deira heim må styrkjast. Regjeringa vil byggje opp ein solidaritetspott på utviklingsbudsjettet, som skal gå til å betre forholda for menneske på flukt og gi fattige land som får mange flyktningar moglegheit til å ta vare på flyktningane betre. Regjeringa vil vere med og ta eit internasjonalt ansvar for å kjempe mot årsakene til at

menneske må flykte. Det inkluderer å auke innsatsen for å hjelpe sårbare statar, styrkje den humanitær bistanden og hjelpe landa som får flest flyktningar for å kunne hjelpe fleire.

Kvoteflyktningar

For å sikre vern til personar som flyktar frå individuell forfølgning, må asylordninga vere meir rettferdig. Regjeringa meiner FNs kvoteflyktningssystem er den tryggaste og mest rettferdige ordninga for å sikre mottak av menneske med behov for vern. Vi vil prioritere å ta imot kvoteflyktningar gjennom FNs høgkommissær for flyktningar. Nivået på kvoteflyktningar sest i samanheng med nivået på asyltilkommer.

Barn på flukt

Noreg skal vere ein pådrivar for at rettar for barn på flukt blir teken vare på. Saker som omfattar barn skal prioriterast høgt. Regjeringa vil sikre ei rask og effektiv saksbehandling som tek vare på rettsikkerheten og unngår å setje livet til barn og unge på vent.

Regjeringa vil føre ein aktiv arbeidslivspolitikkk for å hindre at arbeidsinnvandring fører til sosial dumping og press på norske lønns- og arbeidsvilkår. Fagorganisering og trepartssamarbeidet er viktige verkemiddel for å ta vare på arbeidsmarknaden i Noreg og å sikre høgare sysselsetjing.

Regjeringa vil:

- Bygge opp ein solidaritetspott i utviklingsbudsjettet på minst 5 milliardar kroner for å betre forholda for menneske på flukt og lokalsamfunna som får flyktningar og fordrivne.
- Prioritere sårbare grupper som kvinner og barn blant kvoteflyktningar frå FNs høgkommissær for flyktningar.
- Sikr at barnets beste er eit grunnleggjande omsyn i behandlinga av asylsaker som berører barn.
- Gjennomgå praksis når det gjeld vurderingar av barnets beste for å sikre at det blir gjort konkrete og individuelle vurderingar i kvar enkelt sak.
- Sikr at alle barn som oppheld seg i Noreg har full tilgang til nødvendige helse- og omsorgstenester, uavhengig av opphaldsstatusen deira.
- Prioritere mindreårige asylsøkjarar i saksbehandlinga.
- Sørgje for raskare saksbehandling, slik at søkjarar raskt får avklara om dei har krav på opphald eller ikkje, og kan tilpasse seg deretter.
- Innføre eit tydelegare skilje mellom personar som får asyl etter flyktningkonvensjonen og personar som får subsidiært vern, gjennom avgrensingar i retten til familiegjenforeining og dessutan utvida bruk av mellombelse løyve
- Nytte handlingsrommet i dagens lovverk til å vise asylsøkjarar til trygge land utanfor Europa dersom dei har komme til Noreg via dette landet.
- Halde oppe tilliten til asylordninga gjennom eit effektivt returarbeid.
- Styrke ordninga med retur støtte.
- Føre ein meir aktiv arbeidslivspolitikkk for å hindre at arbeidsinnvandring fører til sosial dumping og press på norske lønns- og arbeidsvilkår.

Integrering: Stille krav og stille opp

Regjeringa hovudmål for integreringsarbeidet er å få fleire i arbeid, bygge sterke felleskap og gode fellesarenaar, framme likestilling, og kjempe mot negativ sosial kontroll. Integreringspolitikken skal leggje vekt på raskare saksbehandling og arbeidslinja.

Innvandringa har gjort Noreg til eit meir mangfaldig samfunn. Regjeringa ser at mangfaldet både er ein styrke og gir oss nokon utfordringar, som er fullt mogleg å handtere. Den norske modellen, spreidd busetjing og måten vi har organisert det norske samfunnet på, er blant av hovudgrunnane til at vi har lykkast betre med integrering enn fleire andre land. Å sikre spreidd busetjing er derfor også viktig for at vi skal lykkast med integrering. Dei som blir løyvde opphald i Noreg skal integrerast raskt. Busetjing, arbeid eller utdanning er avgjerande for å komme inn i det norske samfunnet så fort som mogleg, lære seg språket og delta på lik linje med alle andre. Innvandrara må oppleve at dei møtest med same forventingar, og får same moglegheiter, som alle andre.

Regjeringa vil:

- Innføre betre og meir langsiktige økonomiske støtteordningar for kommunar som busett flyktningar med særlege behov, for å sikre at alle som har fått opphaldsløyve, blir busett så fort som mogleg.
- Unngå at nyankomne flyktningar blir busette i område med store levekårsutfordringar.
- Vurdere eit prøveprosjekt med fjernundervising i norsk til kvoteflyktningar.
- Starte kvalifisering for arbeid allereie i mottak og styrke kompetanselinja i norsk integreringspolitikk.
- Styrke det arbeidsrettede integreringsarbeidet i kommunane.
- Styrke rolla til dei frivillige organisasjonane i integreringsarbeidet.
- Opprette pilotprosjekt for regionale norskopplæringscenter for arbeidsinnvandrara i samarbeid med frivillige organisasjonar og partane i arbeidslivet.
- Jobbe for sterke kompetansmiljø på æresvold og sosial kontroll i politidistrikta, og dessutan at dei ordinære hjelpetenestene har betre føresetnader for å fange dette opp
- Framme forslag om endringar i straffeloven § 282 (familievald) og § 283 (grov familievald) slik at desse er betre tilpassa særtrekk ved æresvoldssaker, og sikrar at det totale kontrollregimet offeret har blitt utsett for kan tilleggast vekt i vurderinga av straffespørsmålet.
- Vurdere om tvangsekteskap og æreskontroll på tvers av landegrenser under gitte omstende skal kunne sjåast på som organisert kriminalitet og/eller menneskehandel.
- Styrke arbeidet for å hindre at barn og unge blir etterlatne av foreldra i utlandet mot sin vilje.

Forsvar: Eit forsvar av og for folket

Målet for forsvarspolitikken til regjeringa er å vareta Noregs sikkerheit, tryggleik og handlefridom, interessene våre og verdiar. Basert på NATO-alliansen skal Forsvaret skremme og førebyggje krig og konflikt. Det sikkerheitspolitiske landskapet rundt oss er i endring og har blitt meir uføreseieleg.

Forsvaret skal hevde norsk suverenitet og sikre nasjonale interesser. Noreg må ha eit nasjonalt og sjølvstendig forsvar med eigna kapasitetar på land, i luft, på sjø og i det digitale rommet. Medlemskapen i NATO er ein berebjelke i norsk forsvars- og sikkerheitspolitikk.

Det er spesielt viktig at Forsvaret er i stand til å løysa utfordringar Noreg kan stå overfor i nordområda. Dei nordiske landa vovne stadig tettare saman sikkerheitspolitisk. Regjeringa vil styrkje forsvarsevna og det militære nærværet i Nord-Noreg. Samtidig må Forsvaret også kunne bidra i felles innsats for internasjonal fred og sikkerheit.

I løpet av den kommande perioden er det avgjerande at Hæren utviklar seg vidare til å bli ein moderne landsstyrke. Spesialstyrkane skal tilførast utstyr for ytterlegare å auka evna til militære spesialoperasjonar, medrekna kampen mot internasjonal terror. Heimevernet må moderniserast som ein territoriell styrke med lokalkunnskap og nærvær over heile landa. Det er strategisk viktig å sikre nærværet og kampkrafta i Troms og Finnmark.

Samtidig er Noreg ein kyststat med ei av dei lengste kystlinjene i verda. Sjøforsvaret og Luftforsvaret spelar ei viktig rolle i å overvake våra store kyst- og havområde. Noreg er på dette området NATO i nord. Saman med etterretning, cyberforsvar og landsforsvar set dette oss i stand til å vareta dei viktige oppgåvene for forsvarsalliansen som den geografiske plasseringa vår gir oss. Regjeringa vil følgja opp og tilretteleggje for innfasinga av nye kampfly og overvåkingsfly i Luftforsvaret og innkjøpet av nye ubåtar til Sjøforsvaret.

Dei tilsette er Forsvarets viktigaste ressurs. Regjeringa legg opp til å opprette over tusen nye årsverk i Forsvaret i perioden. Auken skal i hovudsak gå til personell i operativ teneste. Regjeringa legg opp til at Forsvaret skal trene og øve meir. Samtidig vil vi arbeide for at dei tilsette i Forsvaret blir verande tilsette i lengre tid. Dette krev innsats på fleire område, blant anna ved å leggje til rette for øvingar, god familiepolitikk, bustadar og moglegheiter for utdanning.

Verneplikta sikrar ei demokratisk forankring for Forsvaret og sørgjer for nødvendig rekruttering. Regjeringa vil anerkjenne innsatsen veteranane våre har gjort for Noreg i internasjonal teneste, og sørgje for god helsemessig og sosial oppfølging før, under og etter teneste.

Regjeringa vil:

- Slutte opp om NATOs toprosentmål og streve etter langsiktig balanse mellom Forsvarets oppgåver, struktur og økonomiske rammar.
- Opprette eit fond for Andøy kommune på 250 millionar kroner. Dette skal ikkje føre til avkorting av andre tilskot til Andøy kommune eller hindre kommunen frå å få andre midlar til næringsverksemd. Regjeringa vil òg bidra til fleire arbeidsplassar og meir aktivitet i Andøy kommune, blant anna gjennom å styrkje romindustrien, leggje til rette for auka aktivitet i reiselivsnæringa og gjennomføre utbygging av Andenes hamn.
- Auke Noregs totale forsvarsevne ved å styrkje og vidareutvikle vårt eige nasjonale forsvar, NATO-alliansen og samarbeid med enkeltallierte.
- Forsterke og fordjupe nordisk sikkerheits- og forsvarspolitisk samarbeid som eit tillegg til NATO-alliansen.

- Styrkje forsvarsevna i Nord-Noreg med relevante bidrag frå alle forsvarsgreiner.
- Investera i viktige kapasitetar som kampfly, ubåtar og overvåkingsfly.
- Investere i nye stridsvogner til Hæren.
- Sørgje for dedikerte helikopter til Hæren, som blir stasjonerte og organiserte i ein eget skvadron basert på Bardufoss.
- Flytte eit tilstrekkeleg antal Bell 412-helikopter til Bardufoss for å styrkje Hærens helikopterkapasitet i vente på innkjøp av nye helikopter. Flyttinga skal vere basert på ei militærfagleg vurdering der både Hæren og spesialstyrkane sine behov for helikopterkapasitet blir varetaken.
- Avklara den framtidige fartøystrukturen til Sjøforsvaret sett i samanheng med det andre Forsvaret.
- Styrkje innsatsen til forsvarssektoren mot truslar frå det digitale rommet og sørgje for at Forsvaret kan rekruttere og behalde personell med digital kompetanse.
- Sørgje for nødvendige etterretnings- og overvåkingsressursar til å gi ei oppdatert situasjonsforståing i nordområda til nasjonale myndigheiter og NATO.
- Auke Heimevernets områdestruktur til 45 000 soldatar. For å møte behovet for eit tilstrekkeleg antal personell i Heimevernet, skal det vurderast å opprette ein eigen utdanningskapasitet.
- Bruke strategiske avtalar til å tryggje beredskap, sikre kapasitet til alliert mottak og effektivisere logistikk.
- Leggje til rette for trening og øving med allierte og nabolanda våre.
- Gjennomføre ein ambisiøs opptrappingsplan for talet på tilsetja i Forsvarets operative ledd.
- Ha som mål at stabsfunksjonane i Forsvaret i hovudsak skal liggje nært dei operative avdelingane.
- Bruke innkjøpet til staten til å utvikle og styrkje gjenkjøp i norsk forsvarsindustri.
- Sørgje for at Forsvaret ved utstyrsinnkjøp i større grad kjøper allereie utvikla og utprøvt utstyr. Norske myndigheiter skal streve etter å sikre forplikande gjenkjøpsavtalar som bidreg til nasjonal verdiskaping og teknologioverføring.
- Sørgje for at reinehaldet i heile forsvarssektoren igjen blir organisert i Forsvarets eigen regi.
- Gå gjennom Forsvarets samarbeid med private aktørar, med omsyn til blant anna sikkerheit, beredskap, kompetanse og folkeretten til krigen.
- Ta betra vare på veteranane våre før, under og etter teneste, med spesiell vekt på helsemessig og sosial oppfølging, økonomisk sikkerheit og pårørande.
- Sørgje for at samfunnet i større grad nyttiggjer seg av den viktige kompetansen til veteranane.
- Sørgje for at sikkerheitsklarering av personell skjer basert på individuelle og ikkje skjematisk vurderingar.
- Utnemne i løpet av hausten 2021 ein breitt samansett forsvarskommisjon for å førebu grunnlaget for ein ny langtidsplan for Forsvaret frå 2025.
- Leggje til rette for eit tettare samarbeid mellom Forsvaret og resten av samfunnet for å styrkje både forsvarsevna og den totale samfunnsberedskapen vår.

Utanriks: Ein tryggare, meir rettferdig og grønare verda

Hovudlinjene i norsk utanrikspolitikk ligg fast, herunder sterk oppslutning om FN og folkeretten, medlemskapen i NATO, EØS-avtalen og at Noreg ikkje er medlem av EU. Regjeringa vil arbeide for å styrkje det nordiske samarbeidet. Nordområda er Noregs viktigaste strategiske interesseområde.

Ved inngangen til 2020-talet blir verda prega også av meir uro, og uforutsigbarhet. Spenningane mellom stormaktene aukar. Globale pandemiar og klimaendringar skaper utfordringar i både innanriks- og utanrikspolitikken. Nedrustningsavtalar blir undergravne og blir sagde opp. Demokratiske verdier blir utfordra.

Norsk utanrikspolitikk skal ta vare på norske interesser, tryggleik og verdier i ei verda prega av meir uro og uforutsigbarhet. Regjeringa vil prioritere å kjempe mot klimatrusselen, utvikle nordområda, gode handelsrelasjonar og kamp mot globale forskjellar og for global mattryggleik.

Utanrikspolitikken må evne å balansere, byggje nye alliansar og møte dagens avgjerande hovudutfordringar: sikre geopolitisk stabilitet og den globale klimatrusselen.

Det er både eit uttrykk for solidaritet og i norsk interesse å bidra til ei meir rettferdige verda og til at færre menneske må leve i ufridom og nød.

Fred og tryggleik

Regjeringa vil føra ein robust, balansert og tydeleg formulert tryggingspolitikk for å ta vare på Noregs tryggleik og handlefridom, interessene og verdiane våre. Fred og tryggleik blir sikra best gjennom eit føreseieleg internasjonalt samarbeid basert på folkeretten og fredeleg tvisteløsning. Samvirket med våre NATO-allierte er fundamentet for den militære tryggleiken vår. Norsk tryggingspolitikk er også tent med å ha fleire bein å stå på, mellom anna gjennom eit sterkare nordisk utanriks- og sikkerheitspolitisk samarbeid. Noreg må ta delen vår av ansvaret for å kjempe mot alle former for ekstremisme. Regjeringa vil styrkje Noregs bidrag til å førebyggje, dempe og løyse konflikhtar.

Regjeringa vil:

- Styrke og vidareutvikl NATO-alliansen og samtidig forsterke samarbeidet med dei nordiske naboane våre, Tyskland, Storbritannia og andre nærstående land.
- Ta nye initiativ for å vidareutvikle havretten og internasjonal folkerett.
- Være ein pådrivar for å styrkje FN-systemet, gjere det meir effektivt og representativt, og arbeide for nordisk samordning og ei tydelegare nordisk stemme i FN.
- Bruke medlemskapen i FNs tryggingsråd i 2021–22 til å forsterke folkeretten, og til å lyfte klimaspørsmål, vern av sivile og rettane til barn i krig og konflikt, og kvinnors rettar.
- Auke norske bidrag til FNs fredsoperasjonar.
- Samarbeide med Kina langs ei nordisk og europeisk linje, om felles interesser, og stå opp for norske samfunnsverdier og dei internasjonale menneskerettane.
- Styrke norsk innsats for konfliktløysing og forsoning gjennom målretta fredsinitiativ med særleg vekt på Europas ustabile nabolag i sør.

- Bringe det internasjonale våpenkontroll- og nedrustningsarbeidet vidare, ettersjå at forboda mot klasevåpen og landminer blir overhaldne, og ta nødvendige initiativ for å regulere utviklinga av sjølvstyrte våpensystem.
- Forankr norsk deltaking i internasjonale operasjonar i FN-pakta eller artikkel 5 i NATO-traktaten.
- Auke Noregs innsats for kjernefysisk nedrustning, ta initiativ til å fokusere på dei humanitære konsekvensane av atomvåpen og arbeide saman med land i og utanfor NATO for ei verda utan atomvåpen.
- At Noreg deltek som observatør på statspartsmøtene til traktaten om forbod mot kjernevåpen.

Internasjonalt klimaarbeid

Klimaendringane påverkar konfliktmønster, alliansar og styrkeforhold. Fattige blir først ramma og hardast. Ei meir rettferdige verda må byggjast på rein energi, lågare klimautslepp, mattryggleik og betre forvaltning av sårbar natur. Parisavtalen legg opp til balansert finansiering av utsleppskutt og klimatilpassing. Klimaomstillinga skaper også store internasjonale moglegheiter for norsk verdiskaping.

Regjeringa vil:

- Gjere fornybar energi til ei viktig satsing i norsk utviklingspolitikk.
- Fornye den norske regnskogsatsinga ved å kritisk gjennomgå situasjonen i dagens mottakarland og behovet for støtte til vern av regnskog i nye land.
- Sørgje for at Noreg leiar an i det internasjonale klimaarbeidet på område der vi har fortrinn og som også kan bidra til aktivitet og arbeidsplassar, som i utviklinga av karbonfangst og -lagring, fornybar kraft og grøn skipsfart, i arbeidet for berekraftige verdshav og kartlegging av havbotnen.
- Ta internasjonal leiarskap ved å etablere ei klimasatsing som framskundar finansieringa og utbygginga av fornybar energi og klimateknologi i utviklingsland og framveksande økonomiar med store utslepp frå kolkraft og kvar kapitalkostnadane er høge.
- Gjere Noreg til ein pådrivar for ein ambisiøs internasjonal avtale som sikrar meir berekraftig forvaltning av naturen etter modell av Parisavtalen for klima.
- Sørgje for at miljøomsyn blir vektlagt sterkare i relasjonane våre med andre land.

Ein ny giv i nordområda

Nordområda er Noregs viktigaste strategiske satsingsområde. Regjeringa vil jobbe for ein ny giv i nordområdepolitikken med vekt på godt og konkret samarbeid med andre land og særleg fokus på auka aktivitet på land i Noreg. Regjeringa vil fornye og forsterke innsatsen og har store ambisjonar for utviklinga i nord. Den nye nordområdepolitikken har som mål å snu den negative befolkningsutviklinga, utnytte dei lokale verdiane til å skape vokster, gjere nordområda til sentrum for grøn omstilling, ha større ringverknadar og framme nye initiativ for samarbeid med naboane våre. Regjeringa er oppteken av å sikre norsk eigarskap til viktig infrastruktur, eigedom og nasjonal kontroll over naturressursar.

Ein ny giv i nordområda vil innebere ein kraftfull satsing på tvers av fleire sektorar, som utdanning og forskning, ressursforvaltning, næring og samferdsel. Svalbard har stor strategisk betydning for Noregs moglegheiter i nordområda og Arktis, og svalbardpolitikken er derfor ein viktig del av nordområdepolitikken til regjeringa. Regjeringa vil halde oppe norsk busetjing på Svalbard.

Regjeringa vil:

- Bidra til lågspenning i nærområda våre gjennom norsk nærvære og ved å opptre tydeleg, føreseieleg og roande.
- Styrkje den utanriks- og sikkerheitspolitiske dialogen i nord og etablere felles møteplassar for å diskutere sikkerheitspolitiske utfordringar.
- Forsterke folk-til-folk-samarbeidet gjennom Barents-samarbeidet og Barents-sekretariatet.
- Styrke det institusjonelle samarbeidde mellom landa og folka i nord, som Arktisk råd og Barentsrådet.
- Ta initiativ til eit internasjonalt klimasamarbeid mellom landa som har boreal barskog.
- Bidra til meir kunnskap og vidare kartlegging av havsokkelen lengst mot nord saman med andre arktiske statar,
- Vidareutvikl det bilaterale samarbeidet med Russland i nord med særleg vekt på samarbeidet om hav, ressursar, klima og kystrelaterte spørsmål i Barentshavet og Arktis.
- Vidareutvikl Svalbard-politikken på ein måte som sikrar norske interesser og norsk busetjing, og tek vare på ei berekraftig utvikling i Arktis.

Norden og Europa

Regjeringa vil utvikle og fordjupe det nordiske samarbeidet på ei rekkje felt. Nordiske og europeiske land er Noregs viktigaste politiske og økonomiske partnerar. Regjeringa vil stå tydeleg opp for verdiane av eit ope og samarbeidande Europa i ei tid der autoritære krefter, nasjonalisme og framandfrykt er på frammarsj.

EØS-avtalen skal ligge til grunn for Noregs forhold til Europa. Regjeringa skal jobbe meir aktivt for å fremje norske interesser innanfor rammene av avtalen, og handlingsrommet i EØS-avtalen skal takast i bruk med særleg vekt på å sikre nasjonal kontroll på område som norsk arbeidsliv, energi og jernbane.

Regjeringa vil:

- Utvide og fordjupe nordisk samarbeid innan forsvars- og tryggingsspolitikk, økonomi, teknologi, klimapolitikk og infrastruktur.
- Føre ein aktiv Europa-politikk på eit breitt felt for å ta vare på norske interesser.
- Ta aktivt del i og påverke Europas klimaarbeid og bidra til at norsk næringsliv kan posisjonere seg best mogleg for å utnytte moglegheitene det gir.
- Gjennomføre ei utgreiing for å vurdere erfaringane frå EØS-samarbeidet dei siste 10 år. I samband med dette skal det mellom anna greiast ut erfaringane nærståande land utanfor EU har med alternative avtalar med EU
- Så raskt som mogleg gå i dialog med EU med mål om å sikre Noreg unntak frå delar av avgjerdene i EUs fjerde jernbanepakke
- Vidareutvikl samarbeidet med Storbritannia i utanriks- og tryggingsspolitikken og behalde eit breitt samarbeid over Nordsjøen.
- Bidra til eit forsterka justispolitisk samarbeid i Europa for betre å kunne kjempe mot digital og annan grensekryssande kriminalitet.
- Auke satsinga på å fremje norsk kultur i utlandet som eit ledd i kulturlyftet.
- Gjennomgå effekten av EØS-midla som blir løyvde til sosial og økonomisk utvikling i EØS, i lys av dei seinare års auke i løyving.

Folkestyre, rettar og likestilling

Respekt for dei grunnleggjande rettane til alle menneske ligg til grunn for Regjeringas internasjonale engasjement. Dei siste åra har demokratiet i verda vore i tilbakegang. Også i Europa blir utfordra demokrati og rettsstatsverdiar. Ein rettferdig verda er også ein likestilt verda. Regjeringa vil i sitt internasjonale likestillingsarbeid prioritera kvinnors rett til sjølve å bestemme over eigen kropp.

Regjeringa vil:

- Arbeid mot innskrenking av folkestyret og menneskerettane og kjempe mot folkeretts- og menneskerettsbrott same kvar dei måtte finne stad, med særleg vekt på ytrings-, tros- og forsamlingsfridom.
- Styrke stillinga til demokratiet i verda gjennom å støtte opp under uavhengige domstolar, frie medium, fagforeiningar og anna sivilsamfunn.
- Gjere aktivt bruk av trepartssamarbeidet og vektleggje arbeidstakarrettar i arbeidet for å fremje menneskerettar.
- Bidra til samarbeid mellom norske kunstnarar og kunstnarar i land der menneskerettar og ytringsfridommen er under press.
- Auke Noregs kapasitet til å straffeforfølgje alvorlege lovbrøtt mot menneskja.
- Støtte opp om internasjonale tiltak for å kjempe mot kjønnsbasert vald.
- Kjempe mot forfølgning og diskriminering av menneske basert på seksuell legning.

Utviklingspolitikk

Regjeringas utviklingspolitikk er forankra i FNs berekraftsmål, klimamåla og menneskerettane. Utviklingspolitikk skal bidra til samfunnsending og vi må derfor vere meir strategiske i val av satsingsområde og prioriteringar. Regjeringa vil prioritere seks satsingsområde i utviklingspolitikken. Vi vil bruke éin prosent av brutto nasjonalinntekta til internasjonal innsats for å oppnå FN-måla om sosial, økonomisk og miljømessig berekraft. Erfaringane frå bygginga av vår eigen velferdsstat skal brukast i vidareføringa av Noregs pådrivarrolle for helsetenester til alle og inkluderande utdanning, ikkje profittstyrte løysingar, med mål om å kjempe mot forskjell og framme likestilling. Regjeringa vil bidra til kraftigare internasjonalt helsesamarbeid og styrkte global helseberedskap slik at verda kan førebyggje, tidleg oppdage og raskt respondere på nye eller vedvarande infeksjonstruslar og resistensutvikling.

Regjeringa vil samordne med andre aktørar og styre norsk innsats slik at ho får størst mogleg effekt og kritisk gjennomgå bruket av globale fond for å sikre meir effektiv utviklingsbistand. Sivilsamfunnsorganisasjonar i Noreg og mottakarland er både viktige partnarar og bistandskanalar. Regjeringa vil respektere inngåtte politiske forpliktingar og demokratiske prioriteringar i mottakarland.

Regjeringas vil:

- Sameine klima- og utviklingspolitikken og prioritere fornybar energi, ei fornying av regnskogsatsinga og middel til klimatilpassing. Vi vil gjere rein energi til ei hovudsatsing i norsk utviklingspolitikk ved å omgjera programmet «Olje for utvikling» til «Energi for utvikling» og samle norske energiaktørar i ei koordinert og ambisiøs satsing.
- Gjere kamp mot svolt og mattryggleik til eit satsingsområde i utviklingspolitikken med fokus på berekraftig småskalaproduksjon og klimasmart landbruk.

- Kjempe mot forskjell. Hovudvegen ut av fattigdom går gjennom berekraftig økonomisk vokster, jobbskaping, eit velorganisert arbeidsliv og rettferdig fordeling. Eit velfungerande skattesystem og ein god offentleg sektor kan levere helse, utdanning og velferd.
- Styrke kvinnors rett til å bestemme over eigen kropp. Regjeringa vil forsterke norsk innsats, etablere nye alliansar og auke støtta til familieplanlegging, prevensjon og tryggje abortar.
- Stille opp med humanitær nødhjelp. Noreg skal stille opp for å lindre nød etter sjukdomsutbrott og natur- og menneskeskapt katastrofar. Regjeringa vil sikre ein tettare samanheng mellom humanitær nødhjelp og langsiktig bistand og er opne for forsøk med nye metodar og tilnærmingar innan humanitær nødhjelp.
- Kjempe mot smittsame sjukdommar. Regjeringa vil bidra til finansiering, utvikling og likeverdig fordeling av vaksinar og annan helseteknologi som marknaden ikkje leverer aleine. Gjennom politisk leiarskap, diplomati og økonomisk støtte skal Noreg framleis vere ein aktiv pådrivar for eit rettferdig globalt samarbeid om pandemihandtering og helseberedskap.

Handel og internasjonal økonomi

Eit ope og regulert handelssystem skaper forutsigbarhet og er ein føresetnad for rettferdig handel, særleg for eit land som Noreg med viktige eksportnæringar, ein open økonomi og behov for trygge rammevilkår for heimebaserte næringar. Skatteunndragelse svekkjer tilliten til nasjonale skattesystem, fører til urettferdig konkurranse mellom bedrifter, høgare skattebelastning for folk og dårlegare evne til å finansiere velferd. Eit auka skattegrunnlag er også ein føresetnad for å stabilisere sårbare statar og gjere utviklingsland uavhengige av bistand.

Det er ei viktig norsk interesse at norsk næringsliv lykkast i utlandet og bidreg til norsk verdiskaping. Derfor vil regjeringa gjere framme av norsk verdiskaping og norsk næringsliv i utlandet til ei viktig oppgåve i utanriks- og handelspolitikken.

Regjeringa vil:

- Forsvare prinsippet om eit regelstyrt handelssystem, basert på eit gjensidig forpliktande avtaleverk i Verds handelsorganisasjonen (WTO).
- Arbeid for at regionale og fleirnasjonale handelsavtalar sikrar grunnleggjande standardar, klima- og miljøomsyn og arbeidstakarrettar, basert på den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILOs kjernekonvensjonar, som også kan byggjast inn i globale handelsavtalar i regi av WTO.
- Sørgje for at Noreg inntek ei leiande rolle i det internasjonale arbeidet for å kjempe mot ulovleg kapitalflyt og skatteunndragelse.
- Styrke berekraftige skattesystem og drive institusjonsbygging gjennom «Skatt for utvikling»-programmet.
- Arbeid for ein internasjonal konvensjon om økonomisk openheit.
- Støtte opp om etableringa av internasjonale mekanismar for effektiv og rettferdig handtering av statlege gjeldskrisar.
- Styrke arbeidet til utanrikstenesta med å fremje norsk næringsliv i utlandet, i eit tett samspill med verkemiddelapparatet elles.
- Auke satsinga på norsk kultureksport og næringsfremme på den europeiske og globale marknaden.
- Sikre gjennomføring av ILOs kjernekonvensjonar.
- Arbeid for at handels- og investeringsavtalar tek vare på det nasjonale og lokale folkestyret, og råderetten over naturressursane.

